หวย

ความรู้และความหมาย ในมุมมองของ

ผู้หญิง

CGS

หวย

ความรู้และความหมาย
ในมุมมองของ

ผู้หญิง

หวย : ความรู้และความหมายในมุมมองของผู้หญิง

CGS

หวย : ความรู้และความหมายในมุมมองของผู้หญิง

เจ้าของ ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน

สถานที่ติดต่อ ห้อง 518 คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330
โทรศัพท์/โทรสาร 02-218-6299
e-mail : thaicgs@gmail.com

บรรณาธิการบริหาร รศ.ดร.นวลน้อย ตรีรัตน์

เรียบเรียงโดย หยาดฝน ธัญโชติกานต์

กองบรรณาธิการ ศิริพร ยอดกมลศาสตร์
วิศรุต ภู่ไหมทอง
กิตติราช คงยก

ออกแบบปก ทินวิทย์ พลอยศรี

รูปเล่ม ธัญญากานต์ สันติสุขโพธา

ISBN : 978-616-551-853-6

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์เดือนตุลา

พิมพ์ครั้งแรก ตุลาคม 2557

สืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ www.gamblingstudy-th.org
แลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้ที่ www.facebook.com/gamblingstudy

สนับสนุนโดย แผนงานสนับสนุนศูนย์วิจัยปัญหาการพนัน
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

คำปรารภ

เป็นที่ทราบกันดีว่า "**หวย**" เป็นการพนันยอดนิยมในสังคมไทย มีจำนวนผู้เล่นมากกว่าการพนันชนิดอื่นๆ มาก โดยผู้เล่นส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง เพื่อที่จะเข้าใจมิติการเล่นหวยของผู้หญิง ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนันจึงได้ให้การสนับสนุนโครงการวิจัยเรื่อง "*การพนันในแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองในมุมมองสตรีนิยม - มุมมองของผู้หญิงกับการเล่นหวยในชุมชนภาคเหนือตอนบน*" โครงการได้ศึกษา "**หวย**" ในแง่มุมต่างๆ จากมุมมองของผู้หญิงในสังคมวัฒนธรรมที่ต่างกันในภาคเหนือตอนบน ทั้งในพื้นที่อุตสาหกรรม พื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบท และพื้นที่ชายแดน รวมไปถึงการให้ความหมายของหวย ผู้หญิงมองหวยอย่างไร เป็นการเสี่ยงโชค เป็นการลงทุน เป็นแหล่งรายได้ หรือเป็นสันทนาการ

ผลการศึกษาชี้ว่า การเล่นหวยของผู้หญิงนั้นแยกไม่ออกจากบทบาทของผู้หญิงในครอบครัวที่ต้องรับภาระทั้งงานนอกบ้านและงานในบ้าน ที่สำคัญต้องรับผิดชอบต่อการจัดการการเงินภายในครอบครัว ต้องสามารถหมุนเวียนเงินสดเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ ได้อย่างเพียงพอ การเล่นหวยจึงไม่ใช่เป็นไปเพื่อการเสี่ยงโชคหรือสันทนาการแต่เพียงอย่างเดียว ดังที่เคยอธิบายกันมา แต่การเล่นหวยยังสะท้อนมิติความพยายามในการดิ้นรนให้ตนเองและครอบครัวอยู่รอด หวยจึงเป็นปฏิบัติการทางสังคมที่สร้างอำนาจต่อรองของผู้หญิงในการจัดการความเสี่ยงต่างๆ ทั้งในบริบทโลกาภิวัตน์และตลาดแบบเสรีนิยมใหม่

ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรื่อง "*หวย: ความรู้และความหมายในมุมมองของผู้หญิง*" จะเปิดพรมแดนความรู้ และความเข้าใจใหม่ หวยไม่ใช่เป็นเรื่องของความมัวเมาและงมงาย แต่เป็นภาพสะท้อนของสังคมที่มีปัญหาความเหลื่อมล้ำ ความยากจน การขาดโอกาส ทำให้การเล่นหวยกลายเป็นทางเลือกหนึ่งของสังคมเพื่อความอยู่รอด

รศ. ดร. นวลน้อย ตรีรัตน์

ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน

จากใจคนค้นคว้า

งานศึกษาเกี่ยวกับ “**หวย: ความรู้และความหมายในมุมมองของผู้หญิง**” เป็นการสะท้อนมุมมองของผู้หญิงผ่านกิจกรรมการเล่นหวยใต้ดิน ท่ามกลางการให้ความหมายที่หลากหลายและเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม ในขณะที่หวยใต้ดินถูกมองว่าเป็นการพนันชนิดหนึ่ง เป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายและผิดศีลธรรม ซึ่งเป็นการมองในมุมมองเชิงเดี่ยว อย่างเช่น มองจากมิติของเศรษฐกิจ จากมุมมองกฎหมาย หรือจากมุมมองทางศีลธรรม ทำให้เกิดการสรุปแบบที่เรียกว่าเหมารวม หรือใช้กติกาเดียวในการตัดสิน การศึกษานี้ต้องการนำเสนอความรู้และการให้ความหมายจากมุมมองของผู้หญิงภายใต้วาทกรรมความรู้แบบสังคมปิตาธิปไตยที่มองว่า ความรู้หมายถึงความรู้ที่มีเหตุผลที่ถูกครอบครองโดยผู้ชาย ส่วนความรู้ของผู้หญิงซึ่งเป็นความรู้ที่ผู้หญิงได้รับจากประสบการณ์กลับถูกมองว่าไม่ใช่ความรู้ เนื่องจากเป็นความรู้ที่ไม่มีเหตุมีผล นอกจากนี้ยังเป็นการศึกษามุมมองของผู้หญิงที่เป็น “**ผู้หญิงธรรมดา**” ไม่ว่าจะเป็นผู้หญิงที่เป็น แม่บ้าน แม่ค้า สาวโรงงาน หรือผู้หญิงชายขอบไร้สัญชาติ ที่มีหลากหลายวัย และมีประสบการณ์ในการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดในสังคมที่เปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ เป็นการเปิดมุมมองใหม่ในการทำความเข้าใจมุมมองของผู้หญิงเหล่านี้ในการสร้างความหมาย ตีความหมายใหม่และสร้างพื้นที่ใหม่ของผู้หญิง

งานศึกษานี้ยังสะท้อนให้เห็นถึง ความลักลั่นที่ผู้หญิงยังคงผูกติดอยู่กับบทบาทตามจารีตแบบเดิมและการมีเสรีภาพในยุคสมัยใหม่ ทำให้ผู้หญิงต้องรับภาระทั้งงานนอกบ้านและงานในบ้าน โดยเฉพาะการรับผิดชอบดูแลรายรับและรายจ่ายในครัวเรือนให้อยู่ในภาวะสมดุล ซึ่งพวกเธอต้องพยายามดิ้นรนทุกวิถีทางให้ตนเองและครอบครัวอยู่รอด จากการศึกษาพบว่าการเล่นหวยนั้นกลายเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามต่อสู้ดิ้นรนในชีวิต

ประจำวันเพื่อบริหารจัดการครอบครัวที่เน้นไปที่เศรษฐกิจครัวเรือนหรือ "**การผลิตซ้ำทางสังคม**" ที่อยู่ในพื้นที่ส่วนตัวหรือพื้นที่ในบ้าน ซึ่งแนวคิดเศรษฐศาสตร์ที่เน้นตลาดเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจมองว่าไม่มีคุณค่าในทางเศรษฐกิจ ขณะที่การผลิตซ้ำทางสังคมของผู้หญิงเป็นการดำรงรักษาให้ระบบทุนนิยมอยู่ได้ ทั้งในระดับท้องถิ่นและข้ามพรมแดน แต่อย่างไรก็ตามเศรษฐกิจในที่นี้อาจมีความซับซ้อนมากกว่าในมุมมองของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักและแนวคิดสตรีนิยมแนวเศรษฐศาสตร์การเมือง เนื่องจากการเล่นหวยใต้ดินเป็น "**ยุทธวิธี**" หนึ่งในการต่อสู้ดิ้นรนของผู้หญิงภายใต้ความเสี่ยง ความไม่มั่นคงในชีวิตประจำวัน ซึ่งมีความพยายามที่หลากหลายซับซ้อนในแต่ละสถานการณ์ และมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับมิติอื่น ๆ ด้วย อย่างเช่น การต่อสู้ดิ้นรนในเชิงวัฒนธรรมหรือสัญลักษณ์ หรือการต่อสู้ในเชิงการเมืองของกลุ่มคนที่ด้อยอำนาจและอยู่ที่ชายขอบของสังคม

การศึกษาเรื่องหวยจากมุมมองของผู้เล่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เล่นที่เป็นหญิงจึงมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจใหม่ ไม่มองหญิงผู้เล่นหวยเป็นเพียง "**เหยื่อ**" ของระบบโครงสร้างใหญ่ หากมองผู้เล่นในฐานะผู้กระทำและโต้แย้งดิ้นรน โดยใช้หวยเป็นเครื่องมือในการสร้างความหมายในการต่อสู้ดิ้นรนให้ครอบครัวอยู่รอด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าเสียงของผู้หญิงที่สะท้อนผ่านงานศึกษาในครั้งนี้จะช่วยทำให้สังคมเกิดความตระหนัก และให้ความสำคัญในการฟังและการได้ยินเสียงจากมุมมองของผู้หญิง เพื่อทำให้เกิดการแก้ไขปัญหาและการเปลี่ยนแปลงที่คำนึงถึงมิติที่หลากหลายในการตัดสินใจมากขึ้น

ดร. อริยา เศวตามร์

หัวหน้าชุดโครงการวิจัยการพนันภาคเหนือตอนบน

สารบัญ

เปิดเรื่อง 10

ภาคหนึ่ง : รู้จักหวย

การให้ความหมาย 17

หวย : ความหมายแบบชุมชนท้องถิ่น 19

หวย : ความหมายแบบชุมชนตลาด 21

หวย : ความหมายแบบชุมชนชายขอบ 24

หวยเป็นอะไรได้บ้าง 26

หวยเป็นการพนันหรือการเสี่ยงโชค 27

หวยเป็นแหล่งรายได้หรือการลงทุน 28

หวยเป็นสันทนาการ 29

หวยเป็นการระดมทุน 30

หวยเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทางสังคม 31

การเล่นหวยเป็นการผสมผสานชุดความรู้ 32

ความสัมพันธ์ของวงเล่นหวย 34

หวยหลวงหรือหวยรัฐบาล (ลอตเตอรี่) 35

หวยใต้ดิน 36

หวยแอ 41

หวยกระด้างหรือแชร์กระด้าง 42

ภาคสอง : ผู้หญิงกับหวย

ผู้หญิงในกระแสการเปลี่ยนแปลง 45

ตัวตนของผู้หญิงในสังคมสมัยใหม่ 49

การเล่นหวยของสาวโรงงาน 50

การเล่นหวยของแม่บ้านเกษตรกร 52

ผู้หญิงกับการเล่นหวย 55

หวยใต้ดินของผู้หญิงในชุมชนบ้านทุ่งยาว 56

หวยใต้ดินของผู้หญิงในชุมชนตลาดเจ้าน้อย 64

หวยใต้ดินของผู้หญิง "ไตนอก" ที่เมืองชายแดน 71

หวยกับการจัดการเศรษฐกิจครัวเรือนของผู้หญิง 78

ภาคสาม : มุมมองของผู้หญิงต่อหวย

มุมมองเศรษฐศาสตร์การเมืองแนวสตรีนิยมต่อบทบาทผู้หญิง 83

ยุทธวิธีการใช้อำนาจของผู้หญิง 86

หวย : ความรู้และความหมายในมุมมองของผู้หญิง 87

นักวิจัย โครงการวิจัยการพนันภาคเหนือตอนบน 92

เปิดเรื่อง

หนังสือ “**หวย : ความรู้และความหมายในมุมมองของผู้หญิง**” เรียบเรียงจากผลงานวิจัยชุดโครงการ “**การพนันภาคเหนือตอนบน**” ของ **ดร.อริยา เศวตามร์ และคณะ** ที่เน้นให้ความสำคัญกับ “ผู้เล่นพนัน” ที่เป็นผู้หญิง โดยมองว่าการพนันโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเล่นหวยใต้ดินในชุมชนและการเล่นพนันชนิดอื่นๆ ของผู้หญิงเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามต่อสู้ดิ้นรนในชีวิตประจำวัน เพื่อบริหารจัดการการเงินในครัวเรือน ในขณะที่การพนันที่ผู้ชายนิยมเล่น เช่น การชนไก่ เข้าบ่อนพนัน การพนันบอล ฯลฯ เป็นรูปแบบการพนันที่มีผลกระทบต่อรายจ่ายของครัวเรือน

ชุดโครงการวิจัยประกอบด้วยงานวิจัย 3 เรื่อง ใน 3 ลักษณะพื้นที่ คือ พื้นที่ชนบทที่ก้าวเข้าสู่อุตสาหกรรม เรื่อง "**การเล่นหวยจากมุมมองของหญิงในชุมชนบ้านทุ่งยาว จังหวัดลำพูน**" โดย วิเศษ สุจินพรัหม พื้นที่ชนบทในปริมณฑลชายแดน เรื่อง "**การสร้างความหมายทางสังคมวัฒนธรรมว่าด้วยหวยใต้ดินของผู้หญิง "ไตนอก" ที่เมืองชายแดน**" โดย วิสุทธิ์ เหล็กสมบูรณ์ และพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบท เรื่อง "**ผู้หญิง หวย และความเชื่อ ในมิติเศรษฐกิจครัวเรือน**" โดย กนกพร ดีบุรี

การศึกษาทั้งหมดเน้นศึกษาการเล่นหวยใต้ดินในชุมชนที่เชื่อมโยงกับบทบาทของผู้หญิงในการจัดการการเงินในครัวเรือน โครงสร้างอำนาจในสังคม ปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเล่นหวยใต้ดิน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ในการนิยาม "**การพนัน**" จากมิติที่หลากหลายและซ้อนทับกัน เช่น ชนชั้น, ชาติพันธุ์, เพศภาวะ, วัย และความเชื่อ เป็นต้น รวมทั้งเชื่อมโยงกับโครงสร้างอำนาจในสังคมระดับต่างๆ แล้วนำมาอธิบายผ่าน 3 แนวคิดที่เชื่อมโยงกัน คือ การนิยามการพนันจากมิติที่หลากหลาย แนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองในมุมมองสตรีนิยม และการพนันกับความเสี่ยงในยุคสมัยใหม่

ผลการศึกษาพบว่า การเล่นหวยมีรูปแบบและความหมายที่หลากหลายและไม่หยุดนิ่ง และมีลักษณะเฉพาะ ขึ้นอยู่กับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในแต่ละช่วงเวลา การเล่นหวยจึงไม่ควรถูกเหมารวมว่าเป็นการพนันเพียงความหมายเดียว โดยไม่พิจารณาถึงองค์ประกอบแวดล้อมอื่นๆ

กลุ่มผู้หญิงที่เป็นกรณีศึกษา มีชุดความรู้และการนิยามหวยที่หลากหลายตามบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น ผู้หญิงที่ประกอบอาชีพค้าขาย รับจ้าง ผู้ประกอบการรายย่อย ต้องบริหารจัดการการเงินเพื่อหมุนเวียนเงินสดเป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ มองว่าการเล่นหวยเป็นการลงทุน หวยจึงมีฐานะเป็นกิจกรรมในการดำรงชีพที่ตอบสนองต่อความต้องการของครัวเรือนในด้านที่จะเพิ่มประสิทธิภาพของการหมุนเวียน

เงินสด หรือการอธิบายเรื่องหวยของผู้หญิงเกี่ยวโยงกับความเชื่อเรื่องโชค - เคราะห์หรือดวงชะตา คติความเชื่อเรื่องบุญ - กรรมในพุทธศาสนา และอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์แบบไสยศาสตร์ เป็นการแสดงออกถึงปฏิบัติการทางสังคมในรูปแบบการสร้างอำนาจต่อรองของผู้หญิงในการจัดการความเสี่ยงต่างๆ ในบริบทโลกาภิวัตน์และตลาดแบบเสรีนิยมใหม่ นอกจากนี้การเล่นหวยยังมีความเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ทางสังคมและการผสมผสานชุดความรู้หลายๆ แบบ การผสมผสานความรู้ท้องถิ่นกับความรู้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการจัดการความรู้ท้องถิ่น (Local Knowledge) เช่น ตลาดนัดในหมู่บ้านมีขายตำราทำนายฝันสามภาษาและมีการ์ตูนประกอบเพื่อตีออกมาเป็นตัวเลขสำหรับใช้แทงหวย หรือเครือญาติที่อยู่ต่างจังหวัดสามารถโทรศัพท์มาสั่งซื้อหวยได้ เป็นต้น

ความรู้เกี่ยวกับ "**มุมมองของผู้หญิงกับการเล่นหวยในชุมชนภาคเหนือตอนบน**" ทำให้เรารู้ว่าการเล่นหวยนี้เป็นส่วนหนึ่งของความพยายามในการต่อสู้ดิ้นรนในชีวิตประจำวันเพื่อบริหารจัดการครอบครัวที่เน้นไปที่เศรษฐกิจครอบครัวหรือครัวเรือน หรือ "**การผลิตซ้ำทางสังคม**" (Reproduction) ที่อยู่ในปริมณฑลของพื้นที่ส่วนตัวหรือพื้นที่ในบ้าน ซึ่งแนวคิดเศรษฐศาสตร์ที่เน้นตลาดเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจมองว่าไม่มีคุณค่าในทางเศรษฐกิจ ในขณะที่การผลิตซ้ำทางสังคมของผู้หญิงเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงรักษาให้ระบบทุนนิยมอยู่ได้ ทั้งในระดับท้องถิ่นและข้ามพรมแดน แต่อย่างไรก็ตาม เศรษฐกิจในที่นี้อาจมีความซับซ้อนมากกว่าในมุมมองของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักและแนวคิดสตรีนิยมแนวเศรษฐศาสตร์การเมือง เนื่องจากการพนันหรือการเล่นหวยกลับกลายเป็น "**ยุทธวิธี**" หนึ่งในการต่อสู้ดิ้นรนของผู้หญิงซึ่งมีความพยายามที่หลากหลายแตกต่าง ซับซ้อน และเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงในแต่ละสถานการณ์และพื้นที่ซึ่งอาจมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับมิติอื่นๆ ด้วย เช่น การต่อสู้ดิ้นรนในเชิงวัฒนธรรมหรือสัญลักษณ์ หรือการต่อสู้ในเชิงการเมืองของกลุ่มคนที่

ด้อยอำนาจและอยู่ที่ชายขอบของสังคม

ข้อถกเถียงโต้แย้งเกี่ยวกับการพนันที่ผ่านมาวางอยู่บนแนวคิดที่มองการพนันและการแก้ปัญหาการพนันจากมุมมองเชิงเดี่ยว เช่น มองจากมิติของเศรษฐกิจ มุมมองกฎหมาย หรือมุมมองทางศีลธรรม ทำให้เกิดการสรุปแบบที่เรียกว่า "**เหมารวม**" หรือใช้กติกาเดียวในการตัดสิน ในขณะที่การพนันมีความเกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงมีการทับซ้อนกันในหลายมิติ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม รวมทั้งความแตกต่างหลากหลายทางเพศภาวะ ชนชั้น ชาติพันธุ์ วัย ฯลฯ

หวยใต้ดินเป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนปัญหาเชิงโครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมของไทยที่ตอบสนองต่อกลุ่มคนในสังคม ทำให้เกิดกลุ่มอุปถัมภ์ เกิดเครือข่ายความสัมพันธ์ และองค์กรกระบวนการหวยใต้ดินอย่างกว้างขวาง การดำรงอยู่ของหวยใต้ดินจึงสะท้อนให้เห็นว่า สังคมขาดความสมดุล ภาคส่วนต่างๆ ในสังคมไม่สามารถทำให้กลุ่มคนจำนวนมากในสังคมมีชีวิตที่ดีขึ้น แต่กลับเพิ่มปัญหาความยากจนและกีดกันคนจนคนด้อยโอกาส คนขาดประสิทธิภาพในการแข่งขัน ให้ออกไปจากระบบ ปัญหาความยากจนจึงเป็นผลพวงจากโครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมที่ไม่เป็นธรรม และกลายเป็นช่องทางให้ธุรกิจหวยใต้ดินเข้ามาเป็นทางเลือกของคนจนในการแก้ปัญหาความยากจน

ภาคหนึ่ง : รู้จักหวย

การให้ความหมาย

หวย จัดว่าเป็นการพนันหรือไม่ ยังเป็นเรื่องที่ชี้ชัดลงไปได้ยาก แม้การผูกขาดอำนาจในการนิยามความหมายการพนันขึ้นอยู่กับกลุ่มคนส่วนน้อยเพื่อควบคุมพฤติกรรมการเล่นการพนันในสังคม โดยระบุว่าการพนันเป็นสิ่งผิดหรือเป็นสิ่งเลว ทว่าการวินิจฉัยว่าสิ่งใดหรือกิจกรรมใดเป็นการพนันอาจไม่ใช่เรื่องง่ายนัก ต้องคำนึงถึงบริบททางสังคม ประวัติศาสตร์ และองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง เช่น จุดประสงค์ของการเล่น รูปแบบ เงื่อนไข และวิธีการเล่น เป็นต้น

ดังนั้น มุมมองต่อการเล่นหวยจึงมีรูปแบบและความหมายหลากหลายไม่หยุดนิ่ง มีลักษณะเฉพาะ การเล่นหวยจึงไม่ควรถูกเหมารวมว่าเป็นการพนันเพียงความหมายเดียว โดยไม่พิจารณาถึงองค์ประกอบแวดล้อมอื่นๆ

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างการพนัน รัฐ และสังคม จะเห็นได้ว่าการพนันเป็นสิ่งอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคม เศรษฐกิจ และการควบคุมของรัฐ รวมทั้งมีการปรับตัวเป็นระยะ ๆ ไปตามสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจการเมืองในแต่ละขณะ

ดังนั้น การพนันในสมัยปัจจุบันจึงมิได้ถูกกำหนดโดยการกระทำของบุคคล แต่ถูกกำหนดโดยความสัมพันธ์ทางสังคมที่เป็นแบบทุนนิยมและกลุ่มพลังทางเศรษฐกิจและการเมืองต่าง ๆ โดยบุคคลเป็นเพียงส่วนเชื่อมร้อย ซึ่งส่วนใหญ่ผู้เล่นการพนัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหวยใต้ดินและบ่อนการพนันมาจากกลุ่มคนจน ผู้มีรายได้น้อย และผู้มีการศึกษาในระดับต่ำ

การศึกษาเรื่องการพนันจึงจำเป็นต้องศึกษาแนวคิดการพนันที่มีมิติที่หลากหลายและซ้อนทับกัน และเชื่อมโยงกับสิ่งรอบตัว เช่น

- *มิติวิทยาศาสตร์* การพนันคือ “ความเสี่ยง” ในแต่ละเกมพนัน โอกาสในการชนะกับแพ้เป็นเรื่องของ “ความเป็นไปได้”
- *มิติทางความเชื่อไสยศาสตร์* การพนันคือโชค การซื้อหวยเป็นการเสี่ยงโชค เมื่อถูกหวยถือว่าโชคดี
- *มิติเกมการพนัน* เป็นโอกาส เป็นความสามารถในการเสี่ยงทาย ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมสำหรับการต่อสู้ในเกม
- *มิติทางธุรกิจ* การพนันมีกฎเกณฑ์บางอย่างควบคุมอยู่ โอกาสในการแพ้ชนะอาจถูกกำหนดด้วยเครื่องจักร เช่นการกำหนดโปรแกรมในเครื่องเล่นพนัน
- *มิติทางเศรษฐกิจสังคม* การพนันเป็นช่องทางในการหลุดออกจากความยากจน ผู้หญิงมีกระบวนการจัดการการเงินในครัวเรือนเพื่อซื้อหวย หวังว่าถ้าโชคดีถูกหวยอาจจะได้ยกฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว หรืออาจหมายถึงการมีเงินส่งลูกเรียนดี ๆ

- *มิติการเมือง* เมื่อรัฐต้องการรายได้ แต่ไม่สามารถเก็บภาษีจากคนรวย การพนันเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งของรัฐที่ทำให้ประชาชนยินดีจ่ายเงินให้กับรัฐ และส่วนใหญ่ผู้จ่ายคือคนจน
- *มิติทางกฎหมาย* การพนันเป็นกิจกรรมที่ถูกกฎหมายหรือผิดกฎหมาย ฯลฯ

"**หวย : ความรู้และความหมายในมุมมองของผู้หญิง**" เป็นหนึ่งในความพยายามเข้าใจการให้ความหมาย "**การพนัน**" จากมิติที่หลากหลายและซ้อนทับกัน เช่น ชนชั้น ชาติพันธุ์ เพศภาวะ วัย ความเชื่อ เป็นต้น ผ่านการให้ความหมาย "**การเล่นหวย**" ของผู้เกี่ยวข้องใน 3 พื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ชุมชนท้องถิ่นซึ่งมีลักษณะเป็นพื้นที่ชนบทที่ก้าวเข้าสู่อุตสาหกรรม พื้นที่ชุมชนตลาดที่มีลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบท และพื้นที่ชุมชนชายขอบของตลาดชนบทในปริมณฑลชายแดน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

หวย : ความหมายแบบชุมชนท้องถิ่น

การนิยามความหมายการพนันแบบเหมารวม ได้สร้างปัญหาความขัดแย้งในชุมชนท้องถิ่นมาเป็นเวลานาน จากการระดมความคิดในเวทีชาวบ้าน จังหวัดลำพูน โดย วิเศษ สุจินพรัหม พบการแยกแยะประเภทและวัตถุประสงค์ในการเล่นชนิดต่างๆ ดังนี้

วัตถุประสงค์ในการเล่น	ประกอบด้วย
- เล่นเพื่อการพนัน	ไฮโล พนันบอล
- เล่นเพื่อการเสี่ยงโชค	หวยใต้ดิน หวยกระด้าง สลากกินแบ่ง สาวน้อยลอยน้ำ สอยดาวงานวัด หนูลงรู จับเบอร์ ออกหวยแหวนทอง
- เล่นเพื่อสันทนาการ	มวยตู้ น้ำเต้าปูปลา ไพ่ จุดบอกไฟ ชนไก่

ประเภทของการเล่น	ประกอบด้วย
- การเล่นเสี่ยงโชค	หวยใต้ดิน หวยกระด้าง สลากกินแบ่ง สาวน้อยลอยน้ำ สอยดาวงานวัด หนูลงรู จับเบอร์ ออกหวยแหวนทอง
- การเล่นพื้นบ้าน	ชนไก่ ชนกว่าง จุดบอกไฟ
- กีฬาหรือเกม	ฟุตบอล ชกมวย มวยตู้ (โทรทัศน์)
- การพนัน	ไฮโล พนันบอล

การจำแนกแยกแยะของชาวบ้าน ทำให้ความหมายของการเล่นแต่ละประเภทมีความหมายและวัตถุประสงค์แตกต่างกันออกไป ชาวบ้านถือว่าการละเล่นพื้นบ้าน กีฬาหรือเกม และการเล่นเสี่ยงโชคบางชนิดที่เล่นตามเทศกาล งานวัด หรือเล่นตามฤดูกาล โดยตัวมันเองไม่ใช่การพนัน แต่ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการเดิมพันขันต่อภายหลัง จึงไม่ควรจัดเป็นการเล่นพนัน และสำหรับหวยใต้ดินนั้น ชาวบ้านจัดเป็นการเล่นเสี่ยงโชค ไม่ใช่การพนัน

ขณะที่คำว่า การพนัน ภายใต้กรอบของกฎหมาย ให้ความสำคัญกับการเล่นที่มีอยู่ทั้งมวลว่า “**ผิด**” หรือ “**ไม่ผิด**” ตามตัวบทกฎหมาย แต่สำหรับชาวบ้านกลับให้ความหมายผ่านความคิดเรื่อง “**ดี**” หรือ “**ไม่ดี**” ซึ่งมีกฎเกณฑ์ตามหลักศีลธรรม ความเชื่อ จารีตที่ชุมชนยึดถือเป็นบรรทัดฐานทางสังคมหรือเป็นแรงยึดเหนี่ยวรักษาความเป็นชุมชนเอาไว้ในการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข ซึ่งในมุมมองของชาวบ้าน การพนันเป็นสิ่งไม่ดี อาจส่งผลกระทบกับจารีตของชุมชนและอาจทำให้เกิดความเดือดร้อนไม่เป็นสุข

กฎหมายการพนันในประเทศไทย

ตามพระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2478 เน้นการควบคุมและปราบปราม แต่มีการพนันที่อนุญาตให้เล่นได้ 3 กรณี ได้แก่

1. การเล่นพนันที่ระบุไว้รวม 24 ชนิดในบัญชี ข ท้ายพระราชบัญญัติฯ กรณีได้รับอนุญาตโดยรัฐมนตรี เจ้าหน้าที่หรือพนักงานผู้ออกใบอนุญาต อาทิ การจับสลากโดยวิธีต่างๆ สลากกินแบ่ง ยิงเป้า โยนห่วง ชี้รูป บิงโก ชกมวย แข่งเรือ และการเล่นต่างๆ ซึ่งให้สัตว์ต่อสู้หรือแข่งกัน เช่น ชนโค ชนไก่ กัดปลา แข่งม้า ฯลฯ

2. การเล่นที่มีลักษณะคล้ายบัญชี ข

3. การเล่นที่รัฐมนตรี เจ้าหน้าที่ได้ออกกฎกระทรวงระบุเพิ่มเติม ในปัจจุบันมี 4 ประเภท ได้แก่ สะบ้าทอย สะบ้าชุด ฟุตบอลโต๊ะ และเครื่องเล่นซึ่งสามารถทำให้แพ้ชนะกันได้ ไม่ว่าจะโดยมีการนับแต้มหรือเครื่องหมายใดๆ หรือไม่ก็ตาม

หวย : ความหมายแบบชุมชนตลาด

จากการสัมภาษณ์ผู้หญิงในชุมชนตลาดแห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท โดย กนกพร ดีบุรี ได้ให้ความหมายหวยใต้ดินเทียบเคียงกับหวยรัฐบาลหรือหวยหลวง (หมายถึงลอตเตอรี่หรือสลากที่ออกโดยสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล) และการเล่นอื่นๆ ที่มีในบ่อนพนันในชุมชน เช่น การเล่นไพ่ ไฮโล รวมถึงการเล่นที่มีการเดิมพันขันต่อ เช่น ชนไก่ โดยการตั้งคำถามว่า “**หวยเป็นการพนันหรือไม่**” ผู้ตอบซึ่งเป็นผู้หญิงที่เล่นหวยแสดงมุมมองแบบตรงๆ ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน โดยเปรียบเทียบหวยใต้ดินกับหวยรัฐบาล แยกเป็น 3 แนวทาง ได้แก่ หวยเป็นการพนัน หวยใต้ดินเป็นการพนันแต่หวยหลวงไม่ใช่หรือไม่เชิงว่าเป็นการพนัน และหวยเป็นการเสี่ยงโชค

การให้นิยามหวย

นิยามหวย	จำนวนผู้ตอบ (ร้อยละ)
1. การพนัน	16.7
2. การเสี่ยงโชค	19.4
3. เงินที่ได้เป็นเงินร้อน	5.6
4. ความหวังของคนจน	2.8
5. หวยใต้ดินเป็นการพนัน แต่หวยหลวงไม่ใช่การพนัน หรือไม่เชิงว่าเป็นการพนัน	19.4
6. ไม่ตอบ	36.1

นอกจากนั้นยังมีผู้หญิงเล่นหวยส่วนหนึ่งตอบคำถามแบบอ้อมๆ ซึ่งต้องอาศัยการตีความต่อ ได้แก่

หวยคือ “เงินที่ได้เป็นเงินร้อน” อาจตีความได้ว่า เงินร้อนก็คือเงินที่มาจากการพนัน หรืออาจจะตีความได้อีกทางหนึ่งว่าผู้ตอบไม่ได้ยอมรับเสียทีเดียวว่าเป็นการพนัน แต่ก็ยอมรับว่าเป็นเงินที่ได้มาแบบไม่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม เนื่องจากผู้หญิงส่วนใหญ่มองการพนันว่าเป็นกิจกรรมที่เล่นอยู่ในบ่อน ซึ่งมีหลายแห่งในตัวอำเภอ วิถีชีวิตของคนเล่นการพนันจะหมกมุ่นอยู่กับการเล่นพนันแบบจริงจัง หมายถึงทุ่มเทเวลาและเงินทองไปกับการเล่นพนันมากกว่าการทำงานหรือการประกอบอาชีพอย่างอื่น นอกจากนั้นการพนันยังเป็นกิจกรรมที่ต้องหลบซ่อน และมักเข้าไปเกี่ยวพันกับกลุ่มเงินกู้นอกระบบที่ใช้ชายฉกรรจ์ขับรถมอเตอร์ไซค์หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “พวกหมวกกันน็อก” ตามเก็บเงินกู้ถึงบ้าน หรือจอดรอลูกหนี้ให้ไปส่งดอกเบี้ยตามหน้าวัดหรือมุมตลาดซึ่งอยู่ห่างจากบ้านเรือนของผู้กู้เงิน

หวยคือ “ความหวังของคนจน” แม้หวยใต้ดินจะเป็นสิ่งผิดกฎหมาย และหวยรัฐบาลอาจถูกจัดว่าเป็นการพนันประเภทหนึ่ง การเล่นหวยก็ไม่ใช่เรื่องร้ายแรง สังเกตได้จากคำเรียกของชาวบ้าน จะใช้คำว่า “ซื้อหวย” ซึ่งมีความหมายในเชิงการซื้อขาย มากกว่าจะใช้คำว่า “เล่นหวย” ซึ่งคำว่า “เล่น” มักใช้กับการพนัน การระบุว่า “หวยเป็นความหวังของคนจน” จึงเป็นคำตอบแบบไม่ฟันธง แต่มีคำอธิบายที่ชี้ให้เห็นว่าผู้หญิงเล่นหวยมองว่าเป็นช่องทางหาเงินสักก้อน ซึ่งการทำงานปกติไม่สามารถหาได้

สลากกินแบ่งรัฐบาล (ลอตเตอรี่)

ในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 ได้ออกสลากกินแบ่งที่เรียกกันว่า “**ลอตเตอรี่**” โดยนำแบบอย่างมาจากประเทศทางยุโรป มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือชาวต่างประเทศที่นำสินค้ามาออกร้านในงานพระราชพิธี ต่อมามีการออกลอตเตอรี่หรือสลากเพื่อช่วยรบในสงครามโลกที่ 1 สลากบำรุงกาชาดและสลากบำรุงกองเสือป่า การออกสลากในยุคนั้นมุ่งที่จะหาเงินเข้าบำรุงสาธารณกุศล ต่างจากการตั้งโรงหวยที่มุ่งจะหาเงินเข้าคลังมากกว่า

ปัจจุบัน ลอตเตอรี่เป็นการพนันที่จัดโดยรัฐ ครอบคลุมสลากสองประเภท ที่ออกโดยสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล ได้แก่ สลากกินแบ่งรัฐบาล และสลากการกุศล (ต่อมาเปลี่ยนเป็น สลากสาธารณกุศล)

พระราชบัญญัติสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล พ.ศ. 2517 ที่สำนักงานสลากฯ ได้รับจากการจำหน่ายสลากฯ ต้องจัดสรรเป็น 3 ส่วน 60% เป็นเงินรางวัล ไม่น้อยกว่า 28% เป็นรายได้แผ่นดิน และไม่เกิน 12% เป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารงานและรวมทั้งค่าใช้จ่ายในการจำหน่ายสลากกินแบ่งรัฐบาลด้วย

กรณีสลากการกุศลตามวาระโอกาสหรือเทศกาลสำคัญต่าง ๆ รายได้จากการจำหน่าย 28% ไม่ต้องนำส่งเป็นรายได้แผ่นดิน แต่ให้มอบกับหน่วยงานที่ทำเรื่องขอออกสลากฯ 27.5% อีก 0.5% เป็นภาษี

หวย : ความหมายแบบชุมชนชายขอบ[1]

สำหรับชุมชนชายขอบที่เป็นกรณีตัวอย่างเพื่อศึกษาเรื่องหวย โดยวิสุทธิ์ เหล็กสมบูรณ์ เป็นกลุ่มคนไทใหญ่ไร้สัญชาติหรือที่เรียกว่า "**ไตนอก**" ณ หมู่บ้านแห่งหนึ่งในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน คนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ไม่ได้มองหวยใต้ดินเป็นการพนันหรือเรื่องเลวร้าย แต่มองเป็นเรื่องของดวงชะตา และเชื่อว่าโชคชะตาเป็นสิ่งที่ผู้เล่นหรือผู้เสี่ยงโชคสามารถจัดการได้ คือควบคุมได้ด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น เล่นมากเล่นน้อย เลือกเล่นอย่างมีวิจารณญาณ มีการจดจำ บันทึกข้อมูล วิเคราะห์ถึงความคุ้มค่า ชั่งน้ำหนักถึงผลดีผลเสีย ฯลฯ โดยมีการใช้ความรู้หลายรูปแบบเข้ามาจัดการ

สำหรับปัจจัยที่ทำให้หวยใต้ดินยังคงเติบโตอย่างต่อเนื่องท่ามกลางชุมชนชายขอบที่ยากจน มีหลายประการ คือ

1. ความเสี่ยงในชีวิตประจำวัน ชาวบ้านโดยเฉพาะคนไตนอกมีความเสี่ยงในการดำรงชีพมากขึ้นเนื่องจากนโยบายรัฐ เช่น การจำกัดการเดินทาง การประกอบอาชีพของคนต่างด้าว การไม่มีสิทธิกรรมสิทธิ์ในที่ดินและสินทรัพย์ต่าง ๆ รวมถึงการออกเอกสารการให้สัญชาติ กลายเป็นคนชายขอบของการพัฒนา การตกอยู่ภายใต้ความเสี่ยง ความไม่มั่นคงเช่นนี้ทำให้ผู้หญิงไตนอกต้องดิ้นรนปรับตัวเอาชีวิตรอดด้วยวิธีการสารพัด ซึ่งการซื้อขายหวยใต้ดินก็เป็นการจัดการความเสี่ยงในการดำรงชีวิตด้วยความเสี่ยงอีกแบบ คือการเสี่ยงโชคผ่านหวยใต้ดิน ซึ่งอย่างน้อยผู้เล่นก็มีอำนาจในการจัดการได้พอสมควร

---

[1]"คนชายขอบ" เป็นคำที่ใช้กันมากในแวดวงทางวิชาการ หมายความถึงกลุ่มคนที่ "ด้อยโอกาส" โดยอาจจำแนกธรรมชาติของความด้อยโอกาสที่ทำให้มนุษย์ตกเป็นคนชายขอบไว้ 3 กรณีด้วยกัน คือ ความด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม ความด้อยโอกาสทางการศึกษา และความด้อยโอกาสทางกฎหมาย
"ชุมชนชายขอบ" เป็นกลุ่มคนที่ไม่มีส่วนในการกำหนดนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ อีกทั้งความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรและการได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจของกลุ่มคนชายขอบเหล่านี้มีน้อยมาก

2. การที่ผู้หญิงยังมี "อุดมการณ์ครอบครัว" รวมทั้งบทบาทในการจัดการเศรษฐกิจครัวเรือน เป็นมูลเหตุให้พวกเธอต้องดิ้นรนหาเงินหมุนเวียนมาใช้จ่ายให้เพียงพอแก่ทุกคนในบ้าน

3. การขยายตัวของเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยเฉพาะโทรศัพท์มือถือ การทำธุรกรรมการเงินผ่านคอมพิวเตอร์ ตู้เอทีเอ็ม ฯลฯ เป็นปฏิบัติการภายใต้ระบบทุนนิยมที่เชื่อมโยงทั้งในระดับโลกและระดับท้องถิ่นอย่างไร้พรมแดน

4. ความเป็นชุมชนที่ยึดโยงกันด้วยอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และการผสมผสานความรู้ท้องถิ่น ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม เกิดความรู้สึกไว้วางใจและควบคุมตรวจสอบกันและกันในการเล่นหวย

หวยใต้ดิน

หวย คือการพนันเสี่ยงโชคจากการเลือกตัวเลข ตัวอักษร หรือรูปภาพ ในปี พ.ศ. 2378 รัฐให้สัมปทานเอกชนตั้งโรงหวย ทำให้หวยเป็นการพนันถูกกฎหมาย โดยเจ้าของโรงหวยต้องจ่ายอากรให้รัฐ

พ.ศ. 2459 รัชกาลที่ 6 ทรงประกาศยกเลิกอากรหวยและห้ามการเล่นทั่วประเทศ การเล่นหวยจึงกลายเป็นเรื่องผิดกฎหมาย แต่ประชาชนก็ยังนิยมลักลอบเล่น และเมื่อรัฐบาลจัดตั้งสำนักงานสลากฯ เพื่อออกลอตเตอรี่เป็นประจำ เจ้ามือจึงหันมาใช้เลขท้ายรางวัลที่ 1 และรางวัลเลขท้าย 2 ตัว และ 3 ตัว เป็นตัวเลขอ้างอิงในการออกหวย คนที่อยากรวยทางลัดสามารถเลือกเล่นหวยผิดกฎหมายหรือ “หวยใต้ดิน” ด้วยเงินจำนวนเท่าไรก็ได้ เล่นเลขไหนก็ได้ เล่นได้หลายรูปแบบ คู่ขนานกับหวยถูกกฎหมายหรือ “ลอตเตอรี่” ซึ่งกำหนดราคาคงที่และมีตัวเลขจำกัดจำนวน

การเติบโตของหวยใต้ดิน ส่งผลให้เกิดวงจรคอรัปชั่นและเครือข่ายความสัมพันธ์กับการเมือง ทั้งการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่น แต่ในระดับชุมชน การขายหวยใต้ดินคือโอกาสในการหารายได้จุนเจือค่าใช้จ่ายในครอบครัว และการซื้อหรือเล่นหวยใต้ดินก็กลายเป็นกิจกรรมหมุนเงิน “เผื่อฟลุค” ว่าจะมีโอกาสได้เงินสักก้อนสำหรับรายจ่ายก้อนใหญ่ของผู้มีรายได้น้อย ซึ่งการทำงานปกติไม่อาจหาเงินก้อนใหญ่เช่นนั้นได้

หวยเป็นอะไรได้บ้าง

การให้นิยามความหมายของทั้งชุมชนท้องถิ่น ชุมชนตลาดซึ่งเป็นสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท และกลุ่มคนชายขอบ สามารถสรุปเป็นภาพรวมได้ว่า ผู้คนมีการให้ความหมายของหวยหลากหลายมิติ ดังนี้

◆ *หวยเป็นการพนันหรือการเสี่ยงโชค*

คำว่า "พนัน" สื่อความหมายไปในทางที่ "ผิด" สลากหรือลอตเตอรี่ที่ชาวบ้านเรียกว่า หวยรัฐบาลหรือหวยหลวง ตามพระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2478 เป็นการพนันถูกกฎหมาย ขณะที่หวยใต้ดินและการละเล่นอีกหลายชนิดในชุมชนเป็นการพนันผิดกฎหมาย การจัดการความถูก-ผิดตามกฎหมายโดยรัฐผูกขาดการนิยามโดยไม่คำนึงว่าจะไปขัดกับวิถีชีวิตและความเชื่อของชุมชนหรือไม่ ทำให้ชาวบ้านแสดงวิถีการตอบโต้หรือไม่ยอมรับชุดความหมายแบบถูก - ผิดนั้น และสร้างชุดความหมายใหม่ที่สอดคล้องกับความเชื่อในชุมชนขึ้นมาแทนที่ ดังนั้น หวยใต้ดินซึ่งกฎหมายระบุว่าเป็นการเล่นพนันที่ผิดกฎหมาย จึงถูกชาวบ้านให้นิยามใหม่เป็นหลายความหมายโดยเทียบเคียงกับหวยรัฐบาลหรือหวยหลวงซึ่งใช้การออกรางวัลชุดเดียวกัน ได้แก่

• หวยเป็นการพนัน

พี่อ๊อด อาชีพรับจ้างทั่วไป บอกว่า *"หวยเป็นการพนัน เพราะหมดแล้วหมดเลย"*

• หวยรัฐบาลไม่ใช่การพนัน แต่หวยใต้ดินเป็นการพนัน

พี่แอ๊ด อาชีพขายก๋วยเตี๋ยว คิดว่า *"หวยใต้ดินเป็นการพนันแน่นอน แต่ลอตเตอรี่จะว่าเป็นการพนันก็บ่มีคนยับ(คนจับ) ขายเกินราคาก็บ่มีคนยับ"*

• หวยเป็นการเสี่ยงโชค

พี่ต้น อาชีพค้าขาย คิดว่า *"การเล่นหวยคือ การเสี่ยงโชค ยังไม่ถึงขั้นพนัน หวยรัฐบาลก็ไม่เชิงพนัน เพราะตำรวจไม่จับ ถ้าเป็นไฮโล ไพ่ ชนไก่ ถึงจะเรียกว่าเป็นการพนัน"* และ *"หวยก็เหมือนการเสี่ยงโชค ได้ถูกหวยก็คือ ดวงดี"*

โดยรวมแล้ว ชาวบ้านสามารถแยกความแตกต่างระหว่างหวยรัฐบาลกับหวยใต้ดินได้ชัดเจน ดังคำกล่าวของ **พี่จิ๊ด อดีตสาวโรงงานเย็บผ้า** ที่ว่า *"หวยรัฐบาลถูกกฎหมาย หวยใต้ดินผิดกฎหมาย เวลาขึ้นรางวัลมีความเสี่ยงมากกว่าหวยรัฐบาล"*

สำหรับชาวบ้าน การเล่นหวยมีความเชื่อมโยงกับความเชื่อเรื่อง "โชคชะตา" มากกว่าความถูก - ผิดตามกฎหมาย ชาวบ้านเชื่อว่าทุกคนเกิดมามีโชคต่างกัน มีมากบ้างน้อยบ้าง การมีโชคลาภหมายถึงสิ่งที่ได้มาโดยไม่คาดคิดมาก่อนหรือได้มาโดยไม่ต้องใช้ความสามารถของตนเอง ไม่ต้องออกแรงทำงาน ทั้งนี้ความเชื่อเรื่องโชคยังผูกโยงไปถึงเรื่องบุญกรรมที่สะสมมาจากชาติก่อน ถ้าซื้อหวยไม่ถูกก็ถือว่าโชคยังมาไม่ถึง

แต่ในอีกด้านหนึ่ง การเล่นหวยตามความเชื่อเรื่องโชค ถูกวิพากษ์ในแง่มุมเรื่องความงมงาย ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ เป็นการกระทำที่ไม่มีเหตุผล เพราะไม่สามารถพิสูจน์ได้ในเชิงประจักษ์ และความเชื่อเรื่องโชคมักถูกยึดโยงอยู่กับจารีตประเพณีเก่าๆ ที่ล้าหลัง คนเชื่อเรื่องโชคจึงถูกมองเป็นคนล้าหลัง ไม่ทันสมัย ต่างกับมุมมองทางวิทยาศาสตร์ที่เชื่อในเรื่องสถิติความน่าจะเป็น สามารถคำนวณโอกาสหรือ "ความเป็นไปได้" ที่จะชนะหรือแพ้เป็นเปอร์เซ็นต์ เป็นตัวเลขให้เห็นจริง

◆ *หวยเป็นแหล่งรายได้หรือการลงทุน*

โดยทั่วไปผู้หญิงมักจะต้องทำหน้าที่บริหารจัดการเงินที่เป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ ของครอบครัว เช่น ค่าอาหาร ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ทำบุญ ส่งแชร์ ใช้หนี้ ฯลฯ ซึ่งรอบของการหมุนเงินส่วนใหญ่จะเป็นระยะสั้นๆ สอดคล้องกับรอบการเล่นหวย ผู้หญิงที่เป็นกรณีศึกษามองว่า "การเล่นหวยมิใช่การเล่นพนันเพื่อสนองความอยากแบบลอยๆ แต่เรียกได้ว่าเป็นการลงทุนอย่างหนึ่ง" และ "หวยเป็นกิจกรรมในการดำรงชีพที่ตอบสนองต่อความต้องการของครัวเรือนในด้านที่จะเพิ่มประสิทธิภาพของการหมุนเวียนเงินสด" นอกจากนี้ผู้หญิงบางส่วนยังมองเรื่องการเล่นหวยเป็นแหล่งหารายได้เสริมนอกเหนือจากอาชีพหลัก และหลายคนเล่นหวยและขายหวยพร้อมกัน ตัวอย่างเช่น

น้องน้อย อาชีพรับจ้างซักผ้า บอกว่า *"หวยเป็นความหวังของเรานะ คือได้มาหนุนเรา แต่มันก็ไม่ค่อยได้* (ถ้าถูกหวย) *จะเอาเงินรางวัลมาเป็น*

ทุนสำรองในครอบครัว เพราะเราเล่นไม่มาก เล่นเล็กๆ น้อยๆ ก็ไม่พอที่จะเอาไปจุนเจืออย่างอื่น ก็เป็นแต่กองทุนของชีวิตประจำวัน"

น้องไก่ อาชีพเสริมสวย, ทำสวนลำไย หน้าลำไยก็มีรายได้ 5,000 - 7,000 บาทต่อเดือน *"ถ้าถูกรางวัลที่ 1 จะทำบุญก่อน อยากปรับกิจการให้ใหญ่กว่านี้ อยากทำแบบสปา ส่วนมากเล่นหวยใต้ดิน หวยรัฐบาลไม่ค่อยเล่น ถ้าเลขดีก็งวดละ 500 - 600 ถ้าเลขไม่ดีก็งวดละ 100 - 200 หวยรัฐบาลเดี๋ยวนี้ออกแบบเบิ้ลๆ เขาก็ว่าเป็นเลขล็อค แต่ใต้ดินถูกแล้วได้เยอะ รัฐบาลถูกแล้วได้น้อย ถ้าถูกรางวัลใหญ่ถึงจะดี"*

ขณะที่ **แม่เอื้อง อดีตแม่ขายหวย** เล่าถึงผลกระทบที่มีต่อคนซื้อหวยว่า *"ที่บ่ขายหวยเพราะว่าข้าเจ้าหันแม่อุ้ยเปิ้นทนลำบาก ไปเซาะหาของป่ามาขาย เอาสตางค์มาซื้อหวย บางทีก็เอาเบี้ยผู้สูงอายุมาซื้องวดละห้าร้อยบาท ถูกหวยได้มาก็บ่กี่บาท เฮาก็เอ็นดูและเวทนาเปิ้น จะห้ามก็บ่ได้ เปิ้นเฒ่าแล้ว ในใจข้าเจ้าบ่อยากยะบาป ไปหนุนแม่อุ้ยในสิ่งบ่ดี ข้าเจ้าเลยปรึกษากับแฟนหยุดขายหวย ส่วนเปิ้นจะไปซื้อหวยเจ้าอื่นต่อก็เป็นเรื่องของเปิ้น"*

◆ *หวยเป็นสันทนาการ*

เนื่องจากวิถีชีวิตการทำงานในสังคมทุนนิยมหรือสังคมสมัยใหม่ให้ความสำคัญกับ "เวลา" และมีลักษณะซ้ำซากจำเจ ทำให้ผู้คนรู้สึกเบื่อหน่าย การเล่นหวยได้กลายเป็นช่องทางง่ายๆ ในการหนีออกจากความเบื่อหน่ายเหล่านั้น ไปหาภาวะสนุกสนานตื่นเต้นเร้าใจจากการ "ได้ลุ้น" ถึงแม้จะเกิดขึ้นเพียงชั่วครั้งชั่วคราว แต่ก็สามารถเข้าถึงได้ง่าย เพียงเจียดเงินค่าใช้จ่ายส่วนหนึ่งมาเสี่ยงโชคเพื่อเพิ่มความตื่นเต้นให้กับชีวิต และถ้าโชคดีอาจจะได้เงินรางวัล และอาจจะเป็นโอกาสในการเข้าถึงการเลื่อนสถานะทางสังคมที่สูงขึ้น เพราะเมื่อถูกหวยสังคมจะให้การยอมรับในฐานะผู้มีโชคดี (ซึ่งผูกพันกับการเป็นคนดีหรือการทำความดี) ทว่ามีน้อยคนที่จะได้รับโอกาสเช่นนี้

ในกรณีนี้ การเล่นหวยใต้ดินของชาวบ้าน การซื้อหวยรัฐบาลของคนทั่วไป เหตุผลในการซื้อจึงไม่ใช่เรื่องทางเศรษฐกิจ การพนัน หรือการเสี่ยงโชค แต่เป็นเรื่องสันทนาการซึ่งหลายๆ กรณีเป็นการซื้อตามโอกาส มิได้ซื้อแบบประจำ ตัวอย่างเช่น

น้องก้อย บอกว่า *"คนไทยมักมีความสุขกับหวย ก็ว่าจะไม่ซื้อแล้ว เพื่อนบอกว่าเลขเด็ดก็ซื้อ ซื้อทั้งสองอย่าง หวยรัฐบาลงวดละใบ จะเล่นไม่มาก ดวงไม่ค่อยมี หวยใต้ดินซื้อทีละ 100-200 วันไหนฝันดีก็ 300 เอาเลขฝัน และก็ตามๆ เขาบ้าง"*

◆ *หวยเป็นการระดมทุน*

การระดมทุนในชุมชนเป็นกิจกรรมที่มีมานานแล้ว รูปแบบที่รู้จักกันเป็นอย่างดีคือ การทอดผ้าป่า เป็นการระดมทุนผ่านการร่วมบริจาค และจะได้ "ผลบุญ" เป็นการตอบแทน ทางภาคเหนือเรียกว่า "ฮอม" เช่น ฮอมปอยหลวง ฮอมแฮง เป็นต้น นอกจากนี้ในชุมชนยังมีการระดมทุนอีกรูปแบบหนึ่ง เป็นการระดมทุนเพื่อจะได้ร่วมกันเป็นหุ้นส่วนในกิจการหรือกิจกรรมของชุมชน เช่น การระดมทุนของกลุ่มแม่บ้าน ทำให้ผู้เข้าร่วมลงทุนหรือลงหุ้นมีความรู้สึกในการเป็นเจ้าของร่วมกัน และมีส่วนช่วยกระชับความสัมพันธ์ของสมาชิกกลุ่ม ดังนั้น ในมิติหนึ่ง ผู้หญิงจึงคิดว่าการซื้อหวยหลวงหรือหวยรัฐบาลก็เหมือนการ "ฮอม" เป็นการระดมทุนช่วยเหลือผ่านรัฐบาล หรือเมื่อถูกหวยตนก็มีโอกาสทำบุญ ซึ่งก็ถือเป็นการ "ฮอม" อีกรูปแบบหนึ่ง ตัวอย่างเช่น

แม่นอม คิดว่า *"ซื้อหวยหลวงจะดีกว่า จะได้ช่วยรัฐบาล ถึงเฮาบ่ถูกเงินก็เข้าหลวง ถูกหวยก็เอาเงินมาทำบุญใส่บาตรตอนเช้า มีเงินไปฮอมเปิ้นเวลามีงานการบุญจะนัก ได้เงินมาทำบุญ ขอให้ตาเป่งใสอย่าไปตามืดตามัว"*

ป้านิด คิดว่า *"หวยรัฐบาลเงินบางส่วนช่วยคนพิการ เงินเข้ากองกลาง (คือรัฐหรือรัฐบาล) หวยใต้ดินผลประโยชน์ตกอยู่ที่เจ้ามือ รับอยู่สองฝ่าย คนซื้อกับคนขาย"*

◆ *หวยเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทางสังคม*

การเล่นหวย มีลักษณะเช่นเดียวกับการเล่นแชร์ การกู้ยืมเงิน ฯลฯ คือเป็นกิจกรรมที่ต้องมี "เครือข่าย" รองรับ ซึ่งเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้หญิงมีอยู่มากมาย และมีความสำคัญต่อบทบาทและการดำเนินชีวิตของผู้หญิง (และต่อชุมชนที่ผู้คนร่วมกันประกอบสร้างขึ้นมา) หวยจึงมีความหมายมากกว่าการพนันตามที่คนนอกและรัฐเข้าใจ

เนื่องจากในการดิ้นรนต่อสู้เพื่อแก้ปัญหาในครัวเรือนหรือปัญหาต่างๆ ที่เผชิญอยู่ของผู้หญิง มิได้เป็นการแก้ปัญหาในระดับปัจเจกหรือจำกัดอยู่เฉพาะเครือข่ายการให้ความช่วยเหลือในวงเครือญาติเท่านั้น การสร้างเครือข่ายและขยายวงสัมพันธ์ออกไปจะทำให้ผู้หญิงมีเครือข่ายการให้ความช่วยเหลือทางการเงินหรือทรัพยากรอื่นๆ ณ จุดนี้ การเล่นหวยได้เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นทุนทางสังคมที่ผู้หญิงเข้าร่วมเป็นสมาชิกและได้ใช้ประโยชน์เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการจัดการความเสี่ยงและการจัดการทางการเงินของตัวผู้หญิงเองและครอบครัว ตัวอย่างเช่น

แม่หม่อน ประธานกลุ่มแม่บ้าน อาชีพรับจ้างทั่วไป ทำสวน ปลูกยาสูบ ให้ความเห็นว่า *"หวยใต้ดินเป็นการพนัน ถูกหวยก็เอาเงินมากินมาทำทาน จ่ายค่าบัตรศพ ทำบุญ ถ้ามีรายได้หนักกว่านี้จะซื้อหวยรัฐ เป็นการช่วยรัฐ หวยใต้ดินเจ้ามือได้กิน"*

การเล่นหวยเป็นการผสมผสานชุดความรู้

สำหรับผู้หญิงที่เป็นกรณีศึกษา ความเชื่อเรื่อง “โชค-เคราะห์” และ “ดวงชะตา” ไม่ใช่เรื่องงมงายไร้เหตุผล แต่เป็นชุดความรู้ของผู้หญิงต่อการจัดการความเสี่ยงในชีวิตประจำวัน รวมไปถึงคำอธิบายที่ว่าทำไมถูกหวย ทำไมไม่ถูกหวย ชุดความรู้นี้ประกอบไปด้วยวิธีคิดและทักษะในการคำนวณเชิงสถิติ ผนวกเข้ากับความเชื่อเกี่ยวกับโชค ดวง บุญ กรรม เป็นเครื่องมือที่ใช้จัดการกับความเสี่ยงของการดำเนินชีวิตที่ผู้หญิงเผชิญอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน ซึ่งในมุมมองของผู้หญิง ความเชื่อเหล่านี้มีบทบาทต่อความน่าจะเป็นในการถูกหวยเท่ากันหรืออาจมากกว่าความน่าจะเป็นในเชิงสถิติแบบวิทยาศาสตร์ ดังปรากฏในรูปของการกำหนดความหวัง วิธีการเล่น และจำนวนเงินที่จะนำมาซื้อหวย ซึ่งจะต้องคำนึงถึงสภาวะทางเศรษฐกิจในครัวเรือนของผู้หญิงว่ามีศักยภาพมากน้อยเพียงใดต่อการ “ลงทุน” ซื้อหวย

และเพื่อจัดการกับสภาวะ “ความเสี่ยง” ที่ตนเองกำลังเผชิญอยู่ในซอกหลืบของสังคมสมัยใหม่ที่ขาดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การเล่นหวยจึงต้องมีการใช้ความรู้หลายๆ แบบ ทั้งความรู้ท้องถิ่นผสมผสานกับความรู้สมัยใหม่และเทคโนโลยี ตัวอย่างเช่น ชุมชนชายขอบมีตำราทำนายฝันเป็นคู่มือในการตีตัวเลขสำหรับใช้แทงหวย ตำรามีสามภาษา คือภาษาไทใหญ่ ภาษาพม่า และภาษาไทย มีภาพการ์ตูนประกอบ ทั้งสิงสาราสัตว์ เครื่องใช้ไม้สอย กิจกรรมต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องพบเห็นอยู่ในท้องถิ่น แต่ก็มีการผสมปนเปด้วยภาพใหม่ๆ เช่น วาพ จิงโจ้ นักกังฟู ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่น แสดงถึงการใช้ความรู้ท้องถิ่นผสมผสานกับการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย เพื่อนำมาปรับใช้กับวิถีชีวิตของชาวบ้าน และยังขยายพื้นที่การใช้ความรู้นี้จากรัฐฉานข้ามพรมแดนมายังไทย ทำให้เห็นถึงบริบทข้ามพรมแดนของการเล่นหวย

รูปปกและเนื้อหาในหนังสือตำราทำนายเลขเด็ดจากฝัน

ขณะที่ผู้หญิงในชุมชนตลาดอธิบายเรื่องหวยเกี่ยวโยงกับ “โชค - เคราะห์” ซึ่งเป็นความรู้เชิงโหราศาสตร์ว่าด้วยเรื่อง “ดวงชะตา” โดยมองว่าในอดีตโหราศาสตร์ คือชุดความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชนชั้นนำของสังคม ปัจจุบันกลายมาเป็นชุดความรู้แบบชาวบ้านที่มีการผสมผสานกับความรู้ท้องถิ่นอันมีลักษณะแนบแน่นกับคติความเชื่อเรื่องบุญ - กรรมในพุทธศาสนา และอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์แบบไสยศาสตร์ ตลอดจนผีสางเทวดา คำอธิบายเรื่องเกี่ยวกับหวย - โชค - ดวงชะตา ในที่นี้จึงเป็นผลผลิตของสังคมหรือของกลุ่มผู้หญิงในชุมชนตลาด ซึ่งเป็นชุดความรู้แบบชาวบ้านที่ผู้หญิงเลือกใช้และเป็นวิธีจัดการกับ สภาวะ “ความเสี่ยง” ที่ตนเองกำลังเผชิญอยู่ ตัวอย่างเช่น

พิมพา ทำงานหลายอาชีพ เล่าถึงเหตุผลที่ทำให้ตนเองถูกลอตเตอรี่รางวัลเลขท้ายสองตัวว่า *“ก่อนหน้าจะถูกรางวัลฝันว่าไฟไหม้บ้านตัวเอง ถ้าฝันว่าบ้านนั้นคนตายหรือไฟไหม้ให้ไปดูบ้านเลขที่”* และบอกถึงพฤติกรรมการซื้อหวยของตนเองด้วยว่า *“ไม่ค่อยได้ซื้อบ่อย ซื้อ 20 - 30 มันเสี่ยง เราเย็บผ้าเราได้อยู่แล้ว แต่ถูกหวยก็ดีใจมาก”*

ความสัมพันธ์ของวงเล่นหวย

ไม่ว่าจะให้นิยามในแง่ใด ไม่ว่าหวยจะเป็นการพนันหรือการเสี่ยงโชค ในทางปฏิบัติแล้วผู้หญิงมีปฏิสัมพันธ์ต่อหวยในด้านที่เป็น “ความเสี่ยง” หรือด้านที่กำหนดผลลัพธ์ตายตัวไม่ได้ของตัวเลข ดังนั้นในการลงทุนซื้อหวยแต่ละงวด ผู้หญิงจะไตร่ตรองอย่างระมัดระวังถึงความเป็นไปได้ในการถูกหวยแต่ละประเภท ร่วมกับความสามารถทางการเงินเพื่อใช้ในการลงทุนและความเสี่ยงต่อการเสียเงินไปโดยไม่ได้รางวัลใดๆ ด้วยเหตุนี้ในการลงทุนซื้อหวยแต่ละงวดจึงไม่มีการนับรวมกับจำนวนเงินที่จ่ายไปกับการซื้อหวยในงวดก่อนหน้า ผู้หญิงส่วนใหญ่จะซื้อหวยรัฐบาลเพื่อหวังรางวัลก้อนใหญ่ และซื้อหวยใต้ดินด้วยตระหนักดีว่าจะมีโอกาสถูกรางวัลมากกว่าหวยรัฐบาล ดังจะเห็นได้จากผู้หญิงในชุมชนตลาดส่วนมากจะซื้อหวยทั้งสองประเภท (61.1%) และจำนวนที่ลงทุนซื้อหวยจะมากน้อยแตกต่างกันไปตามฐานะทางเศรษฐกิจ

ความหลากหลายของหวย ทั้งในแง่ของรูปแบบการเล่น (บ้างก็ใช้คำว่าแทงหรือซื้อ) และประเภทของหวยที่เล่น จะเป็นแรงจูงใจอย่างหนึ่งในการเล่นหวย ความเสี่ยงของการเล่นหวย ทั้งหวยใต้ดินและหวยรัฐบาลล้วนมีเงื่อนไขที่ผู้เล่นตระหนักเป็นอย่างดี ผู้เล่นหวยจะอาศัยความหลากหลายของการแทงหวยและเงื่อนไขทางสังคม เศรษฐกิจ มาออกแบบวิธีการเล่นที่สอดคล้องกับตัวเอง อีกทั้งโครงสร้างของหวยแต่ละประเภทก็สะท้อนฐานะทางเศรษฐกิจของเจ้ามือหวยและคนขายหวยในระดับที่แตกต่างกัน ดังนี้

จำนวนผู้เล่นหวยแยกตามประเภทของหวยที่เล่น

ประเภทหวย	จำนวนผู้เล่นหวย(ร้อยละ)
ซื้อเฉพาะหวยใต้ดินเท่านั้น	16.7
ซื้อเฉพาะหวยรัฐบาลเท่านั้น	8.3
ซื้อทั้งหวยรัฐบาลและหวยใต้ดิน	61.1
เคยซื้อหวย แต่เลิกไปนานแล้ว	13.9

◆ *หวยหลวงหรือหวยรัฐบาล (ลอตเตอรี่)*

กลุ่มที่ขายหวยรัฐบาลจะเป็นผู้ประกอบการรายย่อยที่มีเงินหมุนเวียนราว 30,000 ขึ้นไป จนถึง 100,000 บาทต่องวด ส่วนมากจะนั่งขายเป็นที่ประจำในแหล่งชุมชน เช่น ตลาด คิวรถโดยสาร หน้าธนาคาร หน้าวัด และมีบางรายที่นำหวยรัฐบาลมาเร่ขายตามชุมชนในวันใกล้หวยออก ผู้ประกอบการกลุ่มนี้จะซื้อหวยรัฐบาลมาจากผู้แทนจำหน่ายรายใหญ่ของจังหวัด ซึ่งเป็นการซื้อขาด คือไม่สามารถส่งคืนได้หากขายไม่หมด ทำให้ต้องแบกรับภาระต้นทุนในส่วนที่ขายไม่หมดด้วย สำหรับราคาขาย ถ้าขายตามแผงย่อยจะตกคู่ละ 100 - 105 บาท ถ้าซื้อกับผู้ขายเร่จะขายราคาคู่ละ 110 บาท

การขึ้นเงินรางวัลเมื่อถูกหวย สามารถเลือกได้หลายวิธีคือ กรณีขึ้นเงินรางวัลกับตัวแทนจำหน่ายจะถูกหักเงินรางวัล 2% โดยได้รับเงินทันที แต่หากขึ้นเงินรางวัลที่ธนาคารจะถูกหักเงิน 1% และต้องรอ 15 วัน จึงจะได้เงินหรือถ้าเดินทางไปขึ้นเงินรางวัลที่สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลจะถูกหักเงินรางวัล 0.5% และได้รับเงินรางวัลผ่านการโอนเงินเข้าบัญชีธนาคาร

คนที่นิยมเล่นหวยรัฐบาลมักจะเป็นคนที่มีเงินเดือน คนงานตามโรงงานอุตสาหกรรม เนื่องจากมีกำลังซื้อ และถ้าสนิทสนมกับผู้ขายสามารถซื้อเชื่อหรือซื้อแปะได้ แต่สำหรับคนในชนบทนั้นส่วนใหญ่ไม่นิยมเล่นหวยรัฐบาล เนื่องจากมีราคาแพง มีความเสี่ยงสูง อยู่ห่างไกล ไม่สะดวกในการซื้อหา ไม่มีแผงขายหวยรัฐบาลในพื้นที่

◆ *หวยใต้ดิน*

เจ้ามือหวยใต้ดินรายใหญ่มักมีอาชีพเป็นผู้ประกอบการค้าขายในตัวอำเภอหรือตัวจังหวัด แต่ละรายต้องมีเงินทุนหมุนเวียนไม่ต่ำกว่าหลักล้าน และต้องมีสายสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่รัฐ ก็เพื่อทำให้การดำเนินธุรกิจเป็นไปโดยราบรื่น ในขณะที่คนขายหวยรายย่อย(รวมถึงคนเดินโพย) จะต้องมีเงินทุนหมุนเวียนไม่น้อยกว่า 5,000 บาท เพราะอาจจำเป็นต้องออกเงินค่าซื้อหวยแทนลูกค้าไปก่อนในกรณีที่ลูกค้าซื้อเป็นเงินเชื่อ หรือบางครั้งต้องจ่ายเงินรางวัลให้แก่ลูกค้าก่อน แล้วจึงไปขึ้นเงินจากเจ้ามือหวยรายใหญ่ในภายหลัง

ในช่วงเวลาสิบกว่าปีที่ผ่านมา การแข่งขันในวงการธุรกิจหวยมีสูงขึ้นเรื่อยๆ ทั้งระหว่างหวยรัฐบาลกับหวยใต้ดิน และระหว่างหวยใต้ดินด้วยกันเอง เนื่องจากเจ้ามือหวยใต้ดินมีจำนวนเพิ่มขึ้น และยังมีการขยายพื้นที่มาจากต่างอำเภอผ่านคนขายหวยรายย่อยที่อยู่ในพื้นที่ คนขายหวยรายย่อยจึงเป็นที่ต้องการสำหรับเจ้ามือหวยมากขึ้น เมื่อความต้องการคนขายหวยสูงขึ้น เจ้ามือหวยจึงเพิ่มเงินส่วนแบ่งที่ได้จากยอดขายให้แก่คนขายหวยรายย่อยในสัดส่วนที่สูงขึ้น จากเดิมคนขายหวยเคยได้รับค่าตอบแทน 20% ปัจจุบันส่วนแบ่งที่คนขายหวยได้รับจะเพิ่มขึ้นเป็น 25 - 30% ของราคาขาย และในกรณีถูกรางวัล คนขายหวยจะได้รับส่วนแบ่งโดยหักจากยอดเงินที่ผู้ถูกหวยจะได้รับในอัตรา 5 - 10% ของเงินรางวัล

เพื่อเป็นการทำยอดขายให้ได้มากๆ คนขายหวยจึงมีการสร้างแรงจูงใจให้กับคนซื้อหวย โดยให้ส่วนลดจากเปอร์เซ็นต์ที่ตนเองจะได้รับ เช่น ลด 10 % (เมื่อหักจากรายได้เต็ม 25% ของราคาขาย คนขายหวยจะมีกำไร 15%) หรือยอมให้ลูกค้าบางรายซื้อหวยแบบเงินเชื่อ ขณะเดียวกันเจ้ามือหวยรายใหญ่จะคิดค้นวิธีแทงหวยหลายๆ แบบมานำเสนอ เพื่อจูงใจคนซื้อให้สามารถซื้อหวยได้ในราคาที่ต้องการและดูเหมือนว่าเป็นการกระจายโอกาสถูกหวยมากขึ้น เช่น นอกจากการรับแทงสองตัวบน - ล่าง สามตัวบน - ล่าง และโต๊ด (เลขสามตัวหลังของรางวัลที่ 1 สลับตำแหน่งรวมเท่ากับ 6 ประตู) ซึ่งมีการซื้อขายทั่วไป เจ้ามือหวยรายใหญ่จะรับแทงหวยสามตัวหน้าของรางวัลที่ 1 เป็นต้น

โครงข่ายธุรกิจหวยใต้ดินมีระบบหรือบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้อง 4 กลุ่ม คือ คนซื้อหวย คนรับซื้อหรือรับแทงหวย คนเดินโพย และเจ้ามือหวยรายใหญ่

1) ***คนซื้อหวย*** เป็นชาวบ้านที่ต้องการเสี่ยงโชค มีทั้งหญิงและชาย จากการสอบถามคนรับแทงหวยพบว่า คนซื้อหวยใต้ดินส่วนใหญ่เป็นหญิงหรือแม่บ้าน ส่วนผู้ชายจะนิยมซื้อหวยรัฐบาลมากกว่าหวยใต้ดิน การซื้อหวย

จะเริ่มมีบรรยากาศซื้อขายประมาณ 3 วันก่อนหวยออก และวันหวยออกเป็นวันที่แม่ค้าในตลาดจะบ่นว่าขายของไม่ค่อยได้ เพราะบรรดาผู้หญิงจะนำเงินสำหรับจ่ายตลาดไปแทงหวย

การที่หวยใต้ดินออกเลขรางวัลตามเลขรางวัลของหวยรัฐบาล ทำให้หวยใต้ดินเป็นที่นิยมกันมาก เพราะเล่นง่าย มีวิธีการเล่นหลายแบบ เลือกตัวเลขที่ตนเองชอบได้หลายตัว และไม่จำกัดจำนวนเงิน แม้มีเงินแค่ 1 บาท ก็สามารถซื้อได้ ต่างกับการซื้อหวยรัฐบาลที่แพงเกินกำลังซื้อของชาวบ้าน เมื่อสามารถเลือกได้ คนซื้อหวยจึงรู้สึกว่าการเล่นหวยใต้ดินมีโอกาสถูกรางวัลมากกว่าหวยรัฐบาล เท่ากับเป็นการกระจายความเสี่ยง นอกจากนั้นหวยใต้ดินยังสามารถซื้อขายได้อย่างเปิดเผย ไม่ว่าจะซื้อกับใคร ที่ไหน ภายใต้ความสัมพันธ์ในชุมชนที่มีความไว้เนื้อเชื่อใจซึ่งกัน หวยใต้ดินจึงเข้าถึงคนทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย แม้กระทั่งคนยากจน นับเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนในชุมชน ภายใต้ระบบเครือญาติและการเป็นพรรคพวกเดียวกัน

2) ***คนขายหวยรายย่อยหรือรับแทงหวย*** เป็นตัวแทนเจ้ามือหวยรายใหญ่ในการรับแทงหวย ในหมู่บ้านหนึ่งๆ อาจมีคนรับแทงหวยหลายคน ขึ้นอยู่กับขนาดของหมู่บ้านและจำนวนคนนิยมซื้อหวย คนรับแทงหวยอาจจะให้ข้อมูลสถานการณ์ กระแสการเล่นหวย เช่น มีเลขเด็ดส่งตรงจากกรุงเทพฯ มีเลขล็อกหรือเลขฝันของคนดัง ฯลฯ เพื่อเร่งให้คนซื้อตัดสินใจ รายได้ของคนรับแทงหวยคือเปอร์เซ็นต์ของยอดการรับซื้อหวยแต่ละงวด โดยคนรับแทงหวยบางคนจะนำเงินค่าเปอร์เซ็นต์ที่ได้มาแทงหวย เผื่อจะถูกหวย ซึ่งจะเป็นการเพิ่มรายได้โดยไม่ต้องควักเงินส่วนตัวมาเสี่ยงกับการซื้อหวย หรือบางทีก็มีการกักเลขหวยบางตัวในลักษณะเป็นเจ้ามือรับแทงหวยเอง โดยไม่ใส่เลขหวยนั้นในโพยที่ส่งให้เจ้ามือหวยรายใหญ่

ตามปกติคนรับแทงหวยจะไม่รู้จักเจ้ามือหวยรายใหญ่ มักรู้จักเฉพาะคนเดินโพยเท่านั้น บางครั้งเจ้ามือหวยอาจจะโทรศัพท์ติดต่อกับคนรับ

แทงหวยโดยตรง เช่น กรณีที่มีการทุ่มซื้อเลขเด็ดเป็นจำนวนมาก เจ้ามือหวยจะรีบโทรสั่งไม่ให้รับซื้อเลขเด็ดนั้นทันที อันเป็นวิธีการลดความเสี่ยงของเจ้ามือหวย

การรับซื้อหรือรับแทงหวยมี 2 วิธีคือ การรับซื้อด้วยเงินสดและรับซื้อด้วยเงินผ่อนหรือซื้อหวยแปะ การซื้อหวยแปะมีทั้งการซื้อกับคนรับแทงหวยโดยตรงและสั่งซื้อผ่านทางโทรศัพท์ โดยคนซื้อหวยจะสั่งซื้องวดนั้นๆ พร้อมกับจ่ายค่าหวยงวดที่แล้ว กรณีเช่นนี้คนรับแทงหวยจะต้องควักกระเป๋าจ่ายเงินให้เจ้ามือหวยผ่านคนเดินโพยไปก่อน ซึ่งทำให้คนรับแทงหวยต้องแบกรับความเสี่ยงจากการเบี้ยวไม่จ่ายค่าหวยได้ ตัวอย่างเช่น

อดีตคนรับซื้อหวยในหมู่บ้านเล่าว่า *"คนที่แปะมักจะเป็นคนที่คุ้นเคยกัน เป็นเพื่อน เป็นญาติพี่น้อง เลยเชื่อใจกัน แรกๆ รับซื้อหวยแปะก็ใช้คืนดี พอนานเข้าก็ติดค้างกันหลายงวด บางคนบอกว่า(ให้)รอถูกหวยแล้วค่อยคืน ช่วงหลังๆ ติดค้างเยอะ เป็นหมื่น ถ้าขืนทำต่อไปอาจติดค้างมากกว่านี้ เลยตัดสินใจเลิก ตอนเลิกมีหลายคนติดแปะ มีคนหนึ่งติดแปะ 30,000 บาท ต้องตามไล่เก็บจนเหลือค้าง 5,000 บาท ตอนนี้เบื่อทวงเลยยกหนี้ให้เค้าไป อีกอย่างลูกสาวก็โตแล้ว เค้ารู้สึกอายเพื่อนที่มีพ่อเป็นคนขายหวย เคยบอกพ่อว่าให้เลิก ก็เลยเลิกรับแทงหวย"*

จะเห็นได้ว่า "การซื้อหวยแปะ" เป็นการซื้อซึ่งไม่ได้สื่อความหมายแค่การซื้อขายสินค้าทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่มีเรื่องของความสัมพันธ์ทางสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง แม้ด้านหนึ่งคนขายหวยจะมียอดขายเพิ่มขึ้น อันหมายถึงส่วนแบ่งรายได้ที่เพิ่มขึ้นตาม คนซื้อหวยแปะรู้สึกมีเกียรติที่ได้รับความไว้วางใจเพิ่มขึ้น ความมีเกียรติมีศักดิ์ศรีเป็นต้นทุนทางสังคมในการอยู่ร่วมกันในชุมชน ทำให้คนซื้อหวยบางคนแม้มีเงินสดก็ยังนิยมซื้อหวยแปะ แต่การซื้อขายหวยแปะก็เป็นที่มาให้คนรับแทงหวยต้องรับภาระความเสี่ยงกรณีเก็บเงินติดค้างไม่ได้ และเมื่อถึงคราวทวงหนี้ไม่ได้ คนรับแทงต้องเป็นผู้จ่ายเงินให้กับคนเดินโพย และถ้าเบื่อทวงก็จะยอม "ยกหนี้" กรณีเช่นนี้อาจสะท้อน

ให้เห็นว่าคนรับแทงหวยกับคนซื้อหวยจะต้องมีความสัมพันธ์กันมากกว่าเรื่องเงิน

3) ***คนเดินโพย*** เป็นคนเชื่อมประสานระหว่างเจ้ามือหวยรายใหญ่กับคนขายหวยรายย่อยหรือรับแทงหวยตามหมู่บ้าน โดยขั้นแรกต้องไปหาและทาบทามคนรับแทงหวยหรือที่เรียกว่า "ขา" ตามหมู่บ้านต่างๆ ทำเป็นระบบโครงข่าย เมื่อถึงวันหวยออก คนเดินโพยจะรวบรวมโพยส่งให้เจ้ามือหวยก่อนเวลา 13.30 น. และมีหน้าที่ตามเก็บเงินจากคนรับแทงหวยและนำเงินรางวัลมาให้ในกรณีที่มีผู้ซื้อหวยถูกรางวัล โดยคนเดินโพยจะได้ค่าตอบแทน 5% ของจำนวนเงินที่เก็บได้จากคนรับแทงหวย และมีภาระความเสี่ยงกรณีเก็บเงินไม่ได้ คือจะต้องรับผิดชอบจ่ายค่าหวย ตัวอย่างเช่น

อดีตคนเดินโพยในหมู่บ้าน เล่าว่า "*ปี 2540 หลังจากเดินโพยมาได้ 3 ปี พี่เกิดปัญหาไปเก็บเงินจาก "ขา" ไม่ได้ เขาบอกว่าไม่มีให้ ขอผ่อนผันไปเรื่อยๆ พี่ติดหนี้เจ้ามือหวยมา 3 งวด เป็นเงิน 180,000 บาท รู้สึกเครียด ตัดสินใจไปหานายทุน ขอหยุดเดินโพยและบอกยกที่นาให้เขา ตอนนั้นเจ็บปวดมาก ร้องไห้เลย ป้า(ภรรยา)ปลอบใจว่ามันผ่านไปแล้วไม่ต้องคิดอะไรมาก ฝ่ายนายทุนเขาสงสาร ไม่อยากได้ที่นาและเห็นใจเพราะพี่เป็นคนซื่อ เขาขอให้พี่ผ่อน มีเงินเมื่อไหร่ค่อยมาไถ่คืน พี่ก็ว่าไม่เอา ให้มันจบกัน เราทำงานอย่างนี้จะเอาอะไรไปผ่อน มันท้อไปหมด เมื่อยกที่ดินให้เจ้ามือไปแล้วเหมือนยกภูเขาออกจากอก แต่ก็นึกเสียดายที่นาอยู่เหมือนกัน*" และสรุปบทเรียนจากอาชีพคนเดินโพยว่า "*เห็นความทุกข์ที่เกิดจากการเป็นหนี้หวย และเสียใจที่หลงงมงาย กว่าจะรู้ก็สายเกินแก้ ตอนนี้ก็ปลีกตัวไปอยู่ในสวนชายป่าชุมชน ทำการเกษตรแบบผสมผสาน มีรายได้เป็นรายวันจากการขายผลผลิต ไม่คิดตามทวงหนี้คืนจากพวก 'ขา' โพยหวยแล้วละ*"

4) **เจ้ามือรายใหญ่** มักเป็นเจ้าของกิจการธุรกิจหวยใต้ดินและเป็นเจ้าของทุนในการดำเนินกิจการทั้งหมด อาจจะมีผู้ถือหุ้นส่วนด้วยในบางพื้นที่ มีหน้าที่รวบรวมใบโพยหวยทั้งหมดเพื่อคำนวณออกมาเป็นจำนวน

เงินในการรับซื้อหวยของแต่ละงวด และคำนวณการรับภาวะความเสี่ยงจากตัวเลขที่มีแนวโน้มจะถูกรางวัลของคนซื้อหวย (เช่น เลขเด็ด เลขดัง) ในกรณีเช่นนี้ เจ้ามือจะแจ้งไปยังคนรับแทงหวยล่วงหน้าโดยตรง ไม่ให้รับซื้อหวยตัวเลขดังกล่าวหรือที่นิยมเรียกว่า “อั้น”

แม้ว่าหวยใต้ดินเป็นการพนันที่ผิดกฎหมาย ต้องแอบเล่นกันอย่างลับๆ แต่ก็เป็นที่รับรู้กันว่าเจ้ามือหวยรายใหญ่เป็นนายทุนในท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่รัฐบางคนเป็นอย่างดี สามารถ “เคลียร์” ปัญหาแบบถ้อยทีถ้อยอาศัยได้ การที่ชาวบ้านเล่นหวยใต้ดินอย่างแพร่หลายโดยไม่ต้องกลัวว่าจะถูกจับกุม เพราะเชื่อมั่นในความสัมพันธ์ของเจ้ามือหวยดังกล่าว

◆ *หวยแอ*

หวยแอ เป็นการขายหวยรัฐบาลพ่วงกับรางวัลพิเศษที่ผู้ขายตั้งรางวัลขึ้นมาเอง เพื่อสร้างแรงจูงใจแก่ผู้ซื้อ โดยอาจจะขายหวยรัฐบาลแพงกว่าราคาปกติเพื่อแลกกับรางวัลพิเศษที่ผู้ขายกำหนด เช่น ขายที่ราคาคู่ละ 150 บาท หากเลขท้ายที่ลูกค้าซื้อไปตรงกับเลขท้ายสองตัวของรางวัลที่ 1 ลูกค้าจะได้รางวัลจากผู้ขายตามที่ตกลงไว้ล่วงหน้า

นอกจากนี้ วิธีกระตุ้นยอดขายแบบเดียวกับหวยแอก็ถูกนำไปใช้ในการค้าขายสินค้าบริโภคประเภทอื่นในตลาดสด ตัวอย่างเช่น แม่ค้าขายปลานิลเผาหรือไข่สดในตลาดจะเขียนหมายเลขลงบนลูกปิงปอง แล้วขายตัวเลขหรือเบอร์ให้แม่บ้านที่มาจับจ่ายซื้อของในตลาด โดยนัดหมายกับผู้ซื้อว่าจะประกาศรางวัลภายใน 1 ชั่วโมง ระหว่างนี้แม่ค้าจะต้องขายเบอร์ให้ได้ไม่น้อยกว่าจำนวนที่กำหนด เช่นปลานิลเผาตัวละ 180 บาท ถ้าขายเบอร์ละ 20 บาท แม่ค้าจะต้องขายเบอร์ให้ได้อย่างน้อย 9 เบอร์ จึงจะคุ้มราคาปลา เมื่อครบกำหนดหนึ่งชั่วโมงแม่ค้าจะจับปิงปองและประกาศหมายเลขที่จะได้รางวัลเป็นปลานิลเผา 1 ตัว (ราคา 180 บาท) ผู้โชคดีถูกรางวัลจะได้รับปลาเผาในราคาเพียง 20 บาท จากราคาปกติ 180 บาท ส่วนผู้ไม่ถูกรางวัลก็

จะเสียเงินไปฟรีๆ 20 บาท

หวยกระด้างหรือแชร์กระด้าง

หวยกระด้าง เป็นหวยที่เล่นกันเองในกลุ่ม ไม่นิยมเล่นกับคนแปลกหน้าต่างถิ่น เพราะคนขายจะต้องออกเอกสารที่มีลายเซ็นคนขายและลายมือชื่อคนซื้อในใบหวย หวยกระด้างจึงเปรียบเสมือนการเล่นพนันหวยกันเองเพื่อกระชับความสัมพันธ์ของกลุ่มเพื่อนหรือสมาชิก เป็นการเล่นเพื่อความสนุกสนาน ไม่กระทบกับครอบครัว ชุมชน เงินที่ได้จากการเล่นหวยกระด้างจะหมุนเวียนอยู่ในชุมชน คนได้รับรางวัลจะรู้สึกเหมือน “ได้เงินจากหมู่เดียวกัน”

หวยกระด้างเป็นชุดเบอร์เรียงตัวเลขไม่ซ้ำ นิยมเล่นเป็นเลขสองตัว 1 ชุด มี 100 เบอร์ ไล่ตั้งแต่ตัวเลข 00 จนถึง 99 ส่วนใหญ่จะขายในราคาเบอร์ละ 20 บาท คนขายหวยอาจจะตั้งรางวัลเป็นเงินสดหรือสิ่งของเครื่องใช้ เช่น แหวนทอง ผ้า เครื่องใช้ไฟฟ้า ฯลฯ กรณีให้รางวัลเป็นสิ่งของคนขายหวยจะต้องถ่ายรูปรางวัลให้คนซื้อหวยดูประกอบการตัดสินใจ ส่วนกรณีให้รางวัลเป็นเงินสดจะคำนวณเงินรางวัลเสมือนการซื้อหวยใต้ดิน คือคนถูกรางวัลจะได้เงิน 1,400 บาท (เท่ากับการซื้อหวยใต้ดิน 2 ตัว คือซื้อ 1 บาท ถูกรางวัลจะได้ 70 บาท) ถ้าขายเบอร์ได้ทั้งหมดคนขายหวยจะมีรายได้รวม 2,000 บาท เมื่อหักเงินรางวัลแล้วจะทำให้มีเงินกำไร 600 บาท หรือเท่ากับ 30% แต่ในความเป็นจริงมักจะขายเบอร์ได้ไม่หมด คือในชุดหวยมีตัวเลขที่คนไม่นิยมซื้อ เช่นเลขซ้ำ 00, 11 เป็นต้น ซึ่งคนขายหวยจะต้องใช้ความสนิทสนมอ้อนวอนให้พรรคพวกช่วยซื้อ โดยอาจให้ซื้อแปะ เพื่อจะได้ขายเบอร์ให้ได้มากที่สุด ช่วยให้มีกำไรที่แน่นอน

ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ทั้งกับรัฐส่วนกลาง นายทุนท้องถิ่น และชุมชน คนซื้อหวยจะอาศัยความหลากหลายของรูปแบบการซื้อขายหวยมาจัดการกับความเสี่ยงในการเล่นหวย โดยตระหนักถึงความเสี่ยงที่แตกต่าง

กันของการซื้อหวยแต่ละรูปแบบ เช่น หวยรัฐบาล ไม่มีการโกง เงินรางวัลแน่นอน แต่โอกาสถูกหวยต่ำมาก เพราะลักษณะของเงินรางวัลมุ่งสร้างแรงจูงใจให้ซื้อด้วยรางวัลใหญ่ ๆ ให้เงินรางวัลสูง ๆ ซึ่งมีเพียงไม่กี่รางวัล โอกาสที่จะถูกจึงมีน้อย ชาวบ้านจึงตั้งฉายาให้กับหวยรัฐบาลว่า “หวยขี้จุ๊” หรือการได้รางวัลไม่เต็มจำนวนของหวยใต้ดินกรณีมีคนถูกรางวัลตัวเลขเดียวกันเป็นจำนวนมากเกินกว่าเจ้ามือหวยจะจ่ายได้ เงินรางวัลจะ “ถูกเฉลี่ย” จ่ายให้กับทุกคนในอัตราต่ำกว่าเงินรางวัลที่กำหนด หรืออย่างเลวร้ายที่สุดก็คือถูกโกงรางวัล ตามที่เรียกกันว่า “เจ้ามือล้ม” เป็นต้น และขณะที่หวยรัฐบาลและหวยใต้ดินดึงทรัพยากรออกนอกชุมชน หวยกระด้างทำให้เงินยังคงหมุนเวียนอยู่ในชุมชน ทั้งนี้ชาวบ้านเชื่อว่าหวยใต้ดินเป็นหวยที่สามารถจัดการความเสี่ยงได้มาก (คือมีโอกาสถูกมากกว่า) เพราะเปิดโอกาสให้เลือกเล่นได้หลายวิธี และระบบการซื้อหวยแปะมีส่วนกระตุ้นให้ชาวบ้านซื้อหวยมากขึ้น

แม้จะตระหนักได้ถึงความเสี่ยงของการเล่นหวยใต้ดิน ดังการสะท้อนออกมาจากการกล่าวถึงโอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์ “เจ้ามือล้ม” หรือ “ถูกเฉลี่ย” โดยคนซื้อหวยไม่สามารถเรียกร้องสิทธิใด ๆ ได้ เนื่องจากผิดกฎหมายและ “หวยขี้จุ๊” ที่สะท้อนว่าโอกาสจะไม่ถูกหวยรัฐบาลมีสูงกว่าถูก แต่ชาวบ้านก็ยังคงนิยมเล่นหวยทั้งสองชนิดนี้กันมาก โดยชาวบ้านจะเลือกเล่นหวยในลักษณะที่เหมาะสมกับสถานะทางเศรษฐกิจของตนเอง เช่น คนที่มีรายได้น้อยอาจจะซื้อหวยใต้ดินในวงเงินไม่เกินหลักร้อย และซื้อหวยรัฐบาลเป็นบางงวดหรืองวดละใบ ส่วนคนที่มีรายได้มากก็จะซื้อหวยใต้ดินในวงเงินเป็นหลักพันและซื้อหวยรัฐบาลทุกงวด ๆ ละหลายใบ นอกจากนี้คนซื้อหวยจะกระจายความเสี่ยงในการเล่นหวยใต้ดินด้วยการซื้อจากคนรับแทงหวยหลาย ๆ ราย เพื่อว่าเมื่อถูกแล้วอาจมีเจ้ามือหวยบางรายไม่จ่ายเงินรางวัลก็จะได้เงินรางวัลจากเจ้ามือหวยรายอื่นแทน วิธีการกระจายความเสี่ยงอย่างหลังนี้คนรับแทงหวยก็นำมาใช้ด้วยเช่นกัน

ภาคสอง : ผู้หญิงกับหวย

ผู้หญิงในกระแสการเปลี่ยนแปลง

เมื่อสังคมไทยเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมสมัยใหม่ ภายใต้ระบบเศรษฐกิจเงินตราและการผลิตแบบอุตสาหกรรม ชุมชนต้องเผชิญกับความเสี่ยงหลายมิติ จึงต้องมียุทธวิธีในการจัดการความเสี่ยงโดยการปรับวิถีการดำเนินชีวิตใน 3 ลักษณะ คือ

1. การปรับตัวภายใต้วิถีชีวิตในภาคเกษตรกรรม โดยการเปลี่ยนระบบการผลิตเป็นการเพาะปลูก 2 ระบบ ส่วนหนึ่งปลูกเพื่อการบริโภค อีกส่วนหนึ่งปลูกเพื่อขาย มีการปลูกพืชหลายชนิดผสมผสานเพื่อลดความเสี่ยง และพึ่งพาแหล่งอาหารตามธรรมชาติเพิ่มมากขึ้น

2. การปรับวิถีชีวิตไปสู่นอกภาคการเกษตร คือเลิกทำการผลิตบนที่นาหันไปประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม รับเหมาเย็บผ้า

ขายของเล็กๆ น้อยๆ ที่ตลาด เป็นต้น โดยส่วนหนึ่งใช้วิธีการอพยพออกไปทำงานต่างถิ่น หาเงินส่งกลับบ้านเพื่อช่วยค้ำจุนการดำรงชีวิตของคนในภาคชนบท ตลอดจนปกป้องไม่ให้ทรัพยากรหรือที่ดินต้องสูญเสียไป แต่การอพยพออกไปทำงานต่างถิ่นนานๆ อาจส่งผลกระทบให้ถูกตัดขาดจากการดำรงชีพแบบเดิมในภาคชนบท

3. การปรับวิถีชีวิตให้มีการใช้แรงงานแบบยืดหยุ่น พร้อมเป็นทั้งแรงงานในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตรชั่วคราว คือหน้านาก็ทำนา เป็นแรงงานรับจ้างในภาคเกษตร หากภาคเกษตรประสบปัญหาหรืออยู่ในช่วงทำการผลิตไม่ได้ ก็หันไปทำงานนอกภาคเกษตร เช่น งานก่อสร้าง ทำงานในโรงงาน ค้าขาย เมื่อถึงหน้านาหรือเศรษฐกิจซบเซาก็กลับมาใช้ชีวิตในภาคเกษตร

"ความเสี่ยง" ในทัศนะของชาวบ้าน มีความหมายครอบคลุมตั้งแต่ความกังวลใจต่อการดำเนินชีวิต ความไม่มั่นคงในหน้าที่การงาน ความรู้ไม่เท่าทันการเปลี่ยนแปลง การปรับตัวและดิ้นรนในลักษณะเป็นฝ่ายถูกกระทำทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเข้ามาของนโยบายหรือโครงการของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน ตัวอย่างเช่น

ความเสี่ยงในการทำการเกษตร คือ การเผชิญกับปัญหาปัจจัยการผลิตมีราคาแพง ค่าจ้างแรงงานเพิ่มขึ้น (ตามนโยบายขึ้นค่าจ้างแรงงานเป็นวันละ 300 บาท) ราคาผลผลิตตกต่ำ ความแปรปรวนของธรรมชาติ

ความเสี่ยงของคนงาน คือ ถูกให้ออกจากการทำงาน เพราะทำงานมานานเงินเดือนสูง และหรือมีอายุมากขึ้น หรือนโยบายขึ้นค่าจ้างแรงงานเป็นวันละ 300 บาท ทำให้มีการเอาคนงานออก ยกเลิกการทำงานล่วงเวลา ลดสวัสดิการ

ความเสี่ยงจากนโยบายรัฐ เช่น นโยบายรับจำนำข้าว ชาวบ้านที่มีนาขนาดเล็ก ปลูกข้าวไว้กินเป็นหลัก ไม่ได้รับผลประโยชน์แต่ต้องแบกรับผลกระทบทางอ้อมเนื่องจากราคาปัจจัยการผลิตแพง เช่น ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช เป็นต้น

ความเสี่ยงทางสังคม เช่น ปัญหายาเสพติด การเล่นไฮโลในงานศพโดยอ้างประเพณีการเป็นเพื่อนเฝ้าศพตลอดงานทั้งกลางวันและกลางคืน เป็นต้น

สำหรับผู้หญิง ในอดีตต้องรับผิดชอบเรื่องการผลิตอาหารเพื่อเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว เช่น การทำนา ทำสวน ปลูกผัก หาของป่าตามฤดูกาล ซึ่งเป็นการผลิตเพื่อกินเป็นหลัก มีเหลือจึงเก็บขาย โดยจะมีแม่ค้าในหมู่บ้านทำหน้าที่รวบรวมผลผลิตที่เหลือของแต่ละครอบครัวไปขายยังตลาดในเมือง มีรายได้เล็กๆ น้อยๆ สำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว ส่วนการหารายได้เงินสดไว้เป็นค่าใช้จ่ายหลักของครอบครัว การผลิตเพื่อขายเป็นอาชีพ และการก่อหนี้กับสถาบันการเงิน เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) หรือการกู้ยืมเงินจากนายทุนเงินกู้ เป็นภาระหน้าที่ของผู้ชาย แต่การเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมสมัยใหม่ แรงบีบคั้นทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน ทำให้แต่ละครอบครัวมักจะต้องมีอาชีพที่หลากหลายหรือทำงานหลายอย่าง จึงทำให้บทบาทความเป็นแม่บ้านเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ผู้หญิงไม่สามารถทำเฉพาะงานภายในบ้านได้อีกต่อไป แต่จะต้องทำงานที่มี “รายได้เป็นเงินสด” ด้วย

การที่ผู้หญิงต้องมีบทบาทในการหารายได้สู่ครอบครัวมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นรายได้จากการทำงานที่บ้าน ทำงานในภาคเกษตร หรือทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาทในบ้าน - นอกบ้านของผู้หญิง ทำให้การทำงานของผู้หญิงไม่ได้ถูกมองว่าเป็นอาชีพเสริมหรือรายได้เสริมอีกต่อไป และส่งผลต่ออำนาจการตัดสินใจและการบริหารจัดการในครอบครัวของผู้หญิง รวมถึงการเล่นหวยเพื่อบริหารความเสี่ยง ซึ่งถือเป็นการจัดการการเงินในครัวเรือนอย่างหนึ่ง

นอกจากนั้น ระบบการกู้เงินในชุมชนก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงมีบทบาทและอำนาจในการตัดสินใจต่างๆ เพิ่มมากขึ้น ตัวอย่างเช่น ในหมู่บ้านทุ่งยาว การกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้านหรือธนาคารหมู่บ้านมีเงื่อนไขให้ต้องผ่านความเห็นชอบจากผู้หญิงก่อน การเข้าสู่วงจรหนี้สินโดยผู้หญิงมีส่วนต้องรับผิดชอบโดยตรง การนำที่ดินที่ได้มาโดยผ่านการสืบทอดทางมรดกฝ่ายหญิงไปค้ำประกันเงินกู้ ฯลฯ ผู้หญิงเกือบทั้งหมู่บ้านจะกู้เงินกับสถาบัน

การเงินในหมู่บ้าน คือ กองทุนเงินล้าน กองทุนหมู่บ้านหรือธนาคารหมู่บ้านที่ชาวบ้านตั้งกันเอง เพื่อนำเงินไปใช้หนี้ ธ.ก.ส. แล้วกู้เงินจาก ธ.ก.ส. ไปคืนกองทุนในหมู่บ้าน แล้วค่อยๆ หาเงินผ่อนชำระคืนให้กองทุนในหมู่บ้านเป็นรายเดือน ชาวบ้านเปรียบเทียบพฤติกรรมการหมุนหนี้เช่นนี้เหมือนกับการ "ย้าย (หมาก) ฮอส" และบอกถึงเหตุปัจจัยที่ต้องทำเช่นนี้ว่า "เป็นผลจากความเสี่ยงของการผลิตกับรายจ่ายครอบครัวที่สูงขึ้นจากค่าเล่าเรียนลูก"

อย่างไรก็ดี การที่ผู้หญิงมีบทบาทในการหารายได้เป็นเงินสดเพิ่มมากขึ้น ก็ไม่ใช่ว่าผู้หญิงทุกคนจะได้รับโอกาสออกนอกพื้นที่ในบ้าน เนื่องจากผู้หญิงส่วนใหญ่มีข้อจำกัดในแง่มีการศึกษาต่ำ มีอายุมากกว่า 30 ปีขึ้นไป และมีภาระที่จะต้องเลี้ยงดูลูกและดูแลสมาชิกคนอื่นภายในบ้าน ต้องทำงานบ้าน ฯลฯ ทำให้ผู้หญิงส่วนใหญ่ไม่สามารถทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จึงต้องหาทางออกในการหางานที่มีรายได้เป็นเงินสดภายในชุมชน เช่น รับจ้างทำนา ปลูกหอมกระเทียม เก็บลำไย เก็บลิ้นจี่ รับเหมาช่วงงานเย็บผ้า รับจ้างทำงานฝีมือ ค้าขาย ฯลฯ ที่สำคัญคือ ต้องสามารถทำงานบ้าน และดูแลสมาชิกในครอบครัวได้โดยไม่บกพร่อง รายได้จากการทำงานของผู้หญิงมักถูกนำมาเป็นค่าใช้จ่ายเล็กๆ น้อยๆ เช่น ค่ากับข้าว ให้เงินลูกไปโรงเรียน ซื้อของใช้จิปาถะภายในบ้าน เพื่อช่วยให้ชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวดีขึ้น แต่ก็มีบางครอบครัวที่ผู้หญิงต้องหารายได้มาเป็นค่าใช้จ่ายหลักของครอบครัว เช่น ค่าเล่าเรียนลูก ซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้า เงินเก็บเพื่อใช้ในการลงทุน ฯลฯ

วิธีจัดการการเงินในครัวเรือน ส่วนใหญ่ผู้หญิงมักเอารายได้ทั้งหมดเข้าครอบครัว จากนั้นจึงจัดสรรรายจ่ายที่จำเป็นต่อเดือนออกมา เป็นต้นว่า ค่าอาหาร ค่าสาธารณูปโภค และค่าเล่าเรียนลูก แต่เนื่องจากรายจ่ายด้านอาหารเป็นรายจ่ายที่ยืดหยุ่นได้มากกว่ารายจ่ายประเภทอื่นๆ ผู้หญิงจึงมักจะประหยัดหรือลดรายจ่ายค่าอาหารมาซื้อหวย สังเกตได้จากบรรยากาศในตลาดสดท้องถิ่นในวันหวยออกจะซบเซา การจ่ายตลาดจะเบาบางกว่า

วันปกติ เพราะแม่บ้านไม่มาจ่ายตลาดหรือจ่ายตลาดลดลง และบรรดาแม่ค้าก็จะนำของมาขายน้อยลง

ตัวตนของผู้หญิงในสังคมสมัยใหม่

ทุกวันนี้ในสังคมสมัยใหม่ วิถีชีวิตในชุมชนมีลักษณะกึ่งเกษตรกรรมกึ่งอุตสาหกรรม ผู้หญิงกลุ่มหนึ่งมีโอกาสออกจากชุมชนไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จึงทำให้การดำเนินชีวิตภายใต้ตรรกะของ “เวลาและสถานที่” หรือ “กาลเทศะ” มีการแสดงตัวตนแตกต่างจาก “ความเป็นแม่บ้าน”

ชาวบ้านได้ให้ความหมายคำว่า แม่บ้าน หมายถึงผู้หญิงที่แต่งงานอยู่ในหมู่บ้าน ทำงานบ้านและงานอาชีพมีรายได้ เช่น รับจ้าง แม่ค้า รับงานมาทำที่บ้าน ฯลฯ และมีโอกาสเข้าร่วมทำกิจกรรมสังคม งานประเพณีต่างๆ ส่วนคำว่า สาวโรงงาน หมายถึงผู้หญิงทั้งโสดและแต่งงานแล้ว ออกไปทำงานในโรงงานแบบไปเช้าเย็นกลับ ทำงานระบบ “กะ” คนโสดจะสัมพันธ์กับเพื่อนที่ทำงานในโรงงานเดียวกันหรือเคยเรียนร่วมรุ่นมาด้วยกัน ไม่ค่อยมีเวลาสัมพันธ์กับชุมชน ขณะที่สาวโรงงานที่แต่งงานแล้วและมีอายุมากขึ้นจะเริ่มกลับมามีความสัมพันธ์กับชุมชน เพราะทุกคนรู้ว่าตนจะถูกให้ออกจากงานไม่วันใดก็วันหนึ่ง

ความหมายเรื่องเวลาของ “ความเป็นแม่บ้าน” สัมพันธ์กับโมงยามตามการเคลื่อนของดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ งานของแม่บ้านเกษตรกรคือ การทำงานส่วนรวมในชุมชนและดูแลครอบครัวไปพร้อมๆ กัน งานที่เป็นรายได้มีทั้งการเป็นแม่ค้า ทั้งประเภทตั้งร้านค้าขายของชำ ตั้งโต๊ะขายของริมถนนหน้าบ้าน หรือรวบรวมผลผลิตการเกษตรจำพวกผักไปขายในตลาดในเมือง แม่บ้านที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองต้องอาศัยรายได้จากการรับจ้าง ทั้งเป็นรายวันและเป็นงานเหมา เช่น รับจ้างดำนา เกี่ยวข้าว เก็บลำไย ฯลฯ ส่วนคนที่ทำนาไม่เป็น ไม่สามารถทนแดดทนร้อนได้ ก็จะหันมาเย็บผ้า รับงานมาทำที่บ้าน เป็นต้น

ส่วนเวลาของ “ความเป็นสาวโรงงาน” จะสัมพันธ์กับการเคลื่อนของเข็มนาฬิกา ส่งผลให้การจัดการชีวิตถูกกำหนดตามตารางเวลาแบบโรงงาน แยกส่วนเวลาทำงานกับเวลาพักผ่อนชัดเจน ความเป็นส่วนตัวได้เข้ามาแทนที่ความสัมพันธ์ที่เคยมีกับชุมชนแบบเดิม ชุมชนได้กลายเป็นเพียงที่พักผ่อนหลับนอน ทุกเช้าในหมู่บ้านจะพบผู้หญิงแต่งตัวด้วยชุดเครื่องแบบที่บ่งบอกถึงสังกัดโรงงานต่าง ๆ ในนิคมอุตสาหกรรม รวมถึงความเร่งรีบบนท้องถนนเพื่อมุ่งหน้าเดินทางสู่โรงงานอุตสาหกรรม

กรณีที่มีลูกเล็ก สาวโรงงานจะต้องทิ้งลูกให้คนเฒ่าคนแก่ที่บ้านเลี้ยงดูหรือโตขึ้นหน่อยก็ส่งไปยังศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในชุมชน (กรณีชุมชนมีเครือข่ายทางสังคมช่วยดูแล) ความห่างเหินระหว่างแม่กับลูกเป็นส่วนที่อาจทำให้เด็กเกิดความแปลกแยกจากครอบครัว โดยเฉพาะถ้าเป็นครอบครัวเดี่ยว (คือครอบครัวที่มีเพียงพ่อหรือแม่เพียงคนเดียว ไม่ได้อยู่พร้อมหน้าพร้อมตากันพ่อ-แม่-ลูก) ขณะที่สาวโรงงานเองก็ห่างเหินจากครอบครัว เครือญาติ และไม่ได้เข้าร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันเหมือนแต่ก่อน ส่งผลกระทบอย่างมากต่อการดำเนินชีวิตของผู้หญิงเองและครอบครัว ซึ่งถือเป็นการเพิ่มต้นทุนทางสังคมที่ชุมชนต้องรับภาระโดยตรง แต่ทว่าเรื่องนี้กลับไม่ได้รับความสนใจจากนักเศรษฐศาสตร์และนักวางแผนนโยบาย

◆ *การเล่นหวยของสาวโรงงาน*

โรงงานอุตสาหกรรมเป็นสถานที่ที่รวมคนงานวัยหนุ่มสาว การมีคนงานจำนวนมากอยู่รวมกันนี้ ทำให้มีรายได้ที่แน่นอนหมุนเวียนแต่ละเดือนเป็นจำนวนมหาศาล จึงกลายเป็นขุมทรัพย์ชั้นดีของธุรกิจหวยใต้ดิน เกิดเครือข่ายหวยใต้ดินในโรงงาน และการเล่นหวยของคนงานกลายเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในกลุ่มเพื่อน สานความเป็นหมู่พวกภายใต้กรอบเวลาเดียวกันอย่างน้อยที่สุดวันละ 8 ชั่วโมง ในสถานที่เดียวกัน

หัวหน้าแผนกคนหนึ่งของโรงงานแห่งหนึ่งเล่าว่า “*ที่โรงงานมีคนงาน*

ประมาณ 400 คน แยกตามแผนกการผลิต แผนกละ 100 คน มีหัวหน้าแผนกรับผิดชอบ 4 คน ในแต่ละแผนกจะมีคนรับแทงหวยประจำอยู่ เงินเดือนที่คนงานหญิงได้รับจะตรงกับวันหวยออก คือวันที่ 1 กับวันที่ 16 ของทุกเดือน คนงานจะนิยมซื้อหวยในวันที่หวยออก วันหวยออกเป็นวันที่คนงานจะรวบรวมข้อมูลหวยที่ได้รับที่เรียกกันว่า "เลขเด็ด" ก่อนตัดสินใจแทงหวย ที่โรงงานเคยมีการสำรวจการซื้อหวยของคนงาน พบว่ามีเงินหมุนเวียนหวยใต้ดินประมาณ 45,000 บาทต่องวด หรือ 90,000 บาทต่อเดือนไม่นับการเล่นหวยกันเอง หวยกระด้าง และหวยที่มีรางวัลเป็นเครื่องประดับของใช้ในครัวเรือน บางทีรอหวยงวดไม่ไหว ก็มาเล่นหวยรายวันกันภายในหมู่คนงานโดยใช้วิธีเดียวกับหวยกระด้าง แต่ใช้วิธีการออกรางวัลโดยการจับสลากเลข 2 ตัว"

ส่วนเงินที่คนงานเอามาเล่นหวย คนงานที่เล่นหวยมักจะอ้างถึงการจัดสรรรายได้ของตนว่ามีการแบ่งรายได้ออกเป็น 2 ประเภท คือรายได้จากเงินเดือนและรายได้จากการทำงานล่วงเวลาหรือเงินโอที (overtime) โดยปกติเงินเดือนจะเก็บไว้ใช้ในส่วนของครอบครัว สำหรับเงินโอทีคนงานถือว่าเป็นเงินได้นอกเหนือจากเงินเดือน เป็นรายได้พิเศษ เป็นรายได้ซึ่งมาจากความขยัน แม้ว่าจะแลกมาโดยการทำงานเพิ่มหลังเลิกงานแทนที่จะเอาเวลาดังกล่าวไปใช้ในการทำกิจกรรมด้านอื่น ดังนั้นเงินโอทีจึงมักจะถูกนำไปใช้จ่ายสำหรับสิ่งที่ไม่จำเป็นได้ เช่น ซื้อของฟุ่มเฟือย ความบันเทิง รวมถึงการเสี่ยงโชค และเนื่องจากคนงานได้เงินเดือนเป็นก้อน จึงทำให้คนงานจ่ายเงินค่าเล่นหวยมากประมาณ 500 บาทต่องวด และจะเล่นมากขึ้นถ้าเล่นหวยเชื่อ คือเล่นก่อนจ่ายทีหลัง คนงานส่วนใหญ่คิดว่าการเล่นหวยเป็นเงินจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับรายได้ที่ได้รับ มันคุ้มกับความเสี่ยง คนงานวัยกลางคนที่มีครอบครัวแล้วรายหนึ่งเล่าว่า *"แต่ก่อนผัวพี่หาเงินเข้าครัวคนเดียว ถ้าเอาเงินไปซื้อหวยก็จะมีปัญหา เขาหาเงินด้วยน้ำพักน้ำแรง จะเอาไปซื้อหวยง่ายๆ ได้อย่างไร ถ้าจะซื้อหวยก็ต้องทำงานมีรายได้พิเศษ*

นี่แหละ" และยังบอกอีกด้วยว่า นโยบายขึ้นค่าจ้างเป็นวันละ 300 บาท ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการจัดสรรรายจ่ายในครอบครัวของคนงาน กล่าวคือ บางโรงงานลดงานโอทีลง รายได้โดยรวมของคนงานลดลง ขณะที่ค่าครองชีพเพิ่มขึ้น แต่คนงานยังคงเจียดเงินเดือนที่มีอยู่มาซื้อหวย

ถ้ามองในเชิงธุรกิจ ระบบซื้อหวยแปะเป็นแรงจูงใจให้คนงานซื้อหวยแต่ละงวดเพิ่มขึ้น คนงานรู้สึกพอใจที่ได้ซื้อหวยโดยไม่ต้องจ่ายเป็นเงินสด เพราะช่วงปลายเดือนของทุกเดือนคนงานจะเก็บเงินเผื่อยามจำเป็นมากกว่าจะซื้อหวย ส่วนคนขายหวยก็พอใจที่ได้ยอดขายเพิ่มขึ้น อันหมายถึงจะได้เปอร์เซ็นต์เพิ่มขึ้นตาม ด้วยระบบภายในของคนงานในโรงงาน การมีเงินเดือนประจำจึงเป็นหลักประกันความเสี่ยงจากการซื้อหวยแปะ

ในอีกด้านหนึ่ง การเล่นหวยในโรงงานส่งผลกระทบต่อกิจกรรมการผลิตในโรงงาน เพราะวันหวยออกคนงานจะไม่มีกระจิตกระใจในการทำงาน บางครั้งก็ขออนุญาตออกจากโรงงานเพื่อไปซื้อหวยหรือนำโพยหวยไปส่งเจ้ามือ ต่อมาเจ้าของโรงงานได้ทำการรณรงค์เรื่อง "โรงงานสีขาว" หมายถึงโรงงานปลอดยาเสพติด ปลอดการพนัน มีการเรียกคนรับแทงหวยแต่ละแผนกมาสอบสวนและมีการลงโทษปรับลดเงินเดือน มีมาตรการควบคุมไม่อนุญาตคนงานออกนอกโรงงานโดยไม่มีเหตุผลจำเป็น ปิดประตูเข้าออก ตั้งโรงอาหารกลางวัน กระนั้นก็ยังมีการลักลอบเล่นหวยกันในที่ลับตาคน เช่น โทรศัพท์สั่งซื้อหวยในห้องน้ำ

◆ *การเล่นหวยของแม่บ้านเกษตรกร*

การซื้อขายหวยของแม่บ้านเกษตรกรเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในชุมชน แม่บ้านจะไม่ซื้อหวยใต้ดินกับคนแปลกหน้า ต่างจากการซื้อลอตเตอรี่ซึ่งจะซื้อที่ไหนก็ได้ สถานที่รับแทงหวยจะรับรู้กันในชุมชนแบบเปิดเผย ร้านค้าริมถนนกลายเป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องหวย โดยเฉพาะอย่างยิ่งตอนใกล้วันหวยออก บางร้านผันตัวเองเป็นคนขายหวย

รับแทงหวยหรือรับจดโพยส่งให้เจ้ามือ (เป็นสาขาย่อยของคนขายหวยอีกที) การเป็นคนขายหรือรับแทงหวยจำเป็นต้องรู้ความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับ "เลขเด็ด" จากสำนักใบ้หวยต่างๆ คอยให้คำแนะนำเพื่อประกอบการตัดสินใจสำหรับลูกค้าที่ยังไม่มั่นใจว่าจะแทงเลขอะไรดี ร้านค้าบางแห่งมีหนังสือคู่มือทำนายฝันออกมาเป็นเลข มีเอกสารเก็งตัวเลขหวยแต่ละงวด และรวบรวมสถิติเลขหวยที่ออกแต่ละงวด เพื่อประกอบการให้คำแนะนำกับลูกค้าก่อนการตัดสินใจซื้อหวย

แม่บ้านนิยมเล่นหวยใต้ดินเพราะรู้สึกว่าสะดวก บางครั้งซื้อเชื่อได้ ผู้เล่นเป็นฝ่ายกำหนดจำนวนเงิน กฎเกณฑ์วิธีการเล่น วัตถุประสงค์การเล่นไม่ได้หวังร่ำรวย ดังการถอดความจากคำบอกเล่าของแม่บ้านคนหนึ่งที่ว่า "*การซื้อหวยใต้ดินในหมู่บ้านทำได้ไม่ยาก เพราะซื้อขายกันอย่างเปิดเผย จะซื้อกับใคร ที่ไหน มีเงินแค่ 1 บาทก็สามารถซื้อได้ ต่างกันกับการซื้อสลากกินแบ่งของรัฐบาล คู่ละ 100 บาท จากราคาหน้าสลาก 80 บาท ต้องไปซื้อในเมือง ถ้าซื้อสลากฯกับพวกเร่ขายตามหมู่บ้านจะขึ้นราคาเป็น 110 บาท หวยใต้ดินจึงสามารถเข้าถึงคนทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย แม้กระทั่งคนยาก*

คนจน ส่วนการเล่นจะเล่นได้หลายแบบ ทั้ง 2 ตัว 3 ตัว บนล่าง หน้าหลัง โต๊ด เล่นได้ทั้งนั้น"

ส่วนเงินที่เอามาแทงหวย แม่บ้านเกษตรกรให้ความหมายไม่ต่างจากสาวโรงงาน คือเงินที่ได้จากการทำงานหนัก ถ้าจะเอาไปซื้อหวยต้องคิดหนัก แม่บ้านคนหนึ่งกล่าวถึงการซื้อหวยของแม่บ้านเกษตรกรเปรียบเทียบกับคนงานในโรงงานอุตสาหกรรมว่า *"เฮาอิดขนาด เกิดไปซื้อหวยบ่ถูกซักกำ บางคนซื้อไปแล้วก็จ่ม ซื้อไปตั้ง 50 บาท บางทีก็ว่าให้กัน เออไผฮื้อไปซื้อหยังบ่เก็บไว้ อย่างพวกทำงานนิคมฯ เขาใช้เงินฟุ่มเฟือย ลูกชายบอกแม่ว่าเงินบ่เหลือ เอาไปซื้อหวย เสียเท่านั้นเท่านี้ ใกล้สิ้นเดือนก็ขอเงินแม่ไปใช้ พอได้เงินเดือนมาเฮาบ่หันแล้ว"*

สำหรับแม่บ้านเกษตรกร เงินที่ได้จากการรับจ้างเป็นรายได้ที่ไม่แน่นอน การคิดถึงความอยู่รอดของครอบครัวทำให้แม่บ้านต้องเอารายได้ทั้งหมดเข้าครอบครัว จากนั้นจึงจัดสรรรายจ่ายที่จำเป็นต่อเดือนออกมา เป็นต้นว่า ค่าอาหาร ค่าน้ำค่าไฟฟ้า ค่าโทรศัพท์ ค่าเล่าเรียนลูก ซึ่งรายจ่ายดังกล่าวจะไม่มีรายจ่ายด้านการพนัน เมื่อแม่บ้านต้องการเงินซื้อหวยใต้ดิน แม่บ้านจะเจียดเอามาจากรายจ่ายค่าอาหาร เพราะรายจ่ายจำนวนนี้เป็นรายจ่ายที่ยืดหยุ่นมากกว่ารายจ่ายประเภทอื่น การประหยัดหรือลดรายการอาหารบางประเภท เช่นอาหารประเภทเนื้อ หรือชดเชยโดยไปเก็บหาอาหารจากแหล่งธรรมชาติบ้าง ขอจากเพื่อนบ้านบ้าง เงินที่ประหยัดได้คือเงินที่แม่บ้านเจียดเอามาซื้อหวยโดยไม่ส่งผลกระทบต่อรายจ่ายของครอบครัว

ผู้หญิงกับการเล่นหวย

ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ปัจจุบัน ระบบเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกับโลกาภิวัตน์ การพัฒนาสู่ความเป็นเมืองและความเป็นสมัยใหม่ ทำให้บริบทของชุมชนไม่สามารถแบ่งแยกความเป็นเมืองและชนบทออกจากกันได้อย่างเด็ดขาดอีกต่อไป ความหลากหลายและซ้อนทับกันระหว่างเมืองกับชนบท รวมถึงการซ้อนทับระหว่างอาชีพเกษตรกรกับการเป็นแรงงานรับจ้างในภาคเกษตรหรืออุตสาหกรรม หรือการค้าขายในตลาดล้วนส่งผลให้บทบาทของผู้หญิงมีความหลากหลายและซ้อนทับกัน ทั้งการเป็นหญิงแม่บ้าน การเป็นแรงงานครัวเรือนและแรงงานรับจ้างในไร่นา รับงานมาทำที่บ้าน การเป็นแรงงานรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม การเป็นแม่ค้ารายย่อยในตลาด การเป็นผู้ประกอบการขนาดเล็ก ความเป็นผู้หญิงชาติพันธุ์ไร้สัญชาติ ฯลฯ ซึ่งมีผลต่อการต่อสู้ดิ้นรนในชีวิตประจำวันของผู้หญิงที่มีความซับซ้อนมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้ผู้หญิงมีโอกาสเข้าถึงงานที่มีรายได้เป็นเงิน ต่างจากอดีตที่ทำงานภายในบ้านและต้องพึ่งพารายได้จากชายฝ่ายเดียว การมีรายได้เป็นของตนเองของผู้หญิงจึงถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่มีส่วนทำให้ผู้หญิงมีโอกาส มีอำนาจการตัดสินใจ และเข้าสู่การเล่นหวยใต้ดินมากขึ้น

โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคเหนือ การพนันยังขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจสังคมสู่อาเซียน หมายความว่า การพนันจะถูกทำให้เป็นธุรกิจเสรีข้ามพรมแดน โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องทางกฎเกณฑ์รวมทั้งศีลธรรมที่สังคมต่างๆ พึงมี การเพิ่มขึ้นของประเภท ชนิด จำนวนคนเล่น

การพนัน ตลอดจนการควบคุมโดยอำนาจรัฐผ่านกฎหมายควบคุมการพนันที่มีอยู่ (พ.ร.บ.การพนัน พ.ศ. 2478) คือภาพสะท้อนถึงความไม่สามารถหรือความไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ซึ่งสะท้อนผ่านการแสดงออกของชุมชนที่เป็นพื้นที่กรณีศึกษา ดังนี้

หวยใต้ดินของผู้หญิงในชุมชนบ้านทุ่งยาว

บ้านทุ่งยาวเป็นชุมชนชานเมือง ตั้งอยู่ห่างจากเมืองลำพูนประมาณ 10 กิโลเมตร มีสถานที่ราชการหลายหน่วยงานย้ายเข้ามา การตั้งโรงงาน รวมทั้งวิทยาเขตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ความเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาได้เปลี่ยนผ่านชุมชนเกษตรกรรมให้เข้าสู่สังคมอุตสาหกรรม วิถีชีวิตของผู้คนจึงแปรเปลี่ยน โดยเฉพาะแม่บ้าน พวกเธอไม่ได้ทำงานเฉพาะภายในบ้านแบบเดิมอีกต่อไป แต่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านเพื่อหารายได้ให้เพียงพอกับรายจ่ายในครอบครัว หากมองตามเกณฑ์ความสำเร็จของการพัฒนาชุมชนแล้ว ชุมชนนี้จัดว่ามีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ผู้คนมีบ้านที่ทันสมัย มีรถยนต์และเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ภายในบ้าน

แม้จะอยู่ท่ามกลางกระแสความเจริญทางวัตถุ แต่ชุมชนบ้านทุ่งยาวก็ยังคงรักษาความโดดเด่นเรื่องการดูแลรักษาทรัพยากร มีผืนป่าศักดิ์สิทธิ์ที่มีจารีตห้ามตัดไม้ทำลายป่า และการออกกฎเกณฑ์สัญญาประชาคมเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งเป็นข้อพิสูจน์เรื่อง “คนอยู่ร่วมกับป่าได้” ที่สำคัญคือผู้หญิงบ้านทุ่งยาวมีบทบาทในการออกมาเคลื่อนไหวร่วมลงลายมือชื่อเสนอพระราชบัญญัติป่าชุมชนฉบับประชาชน รวมถึงการรวบรวมความรู้ความมั่นคงทางอาหาร และต่อยอดถึงเรื่องการพนัน

ในช่วงที่รัฐทำการปิดล้อมและขยายพื้นที่ป่าอนุรักษ์เพิ่มขึ้น ผู้หญิงบ้านทุ่งยาวได้รับความเดือดร้อน เพราะไม่สามารถเข้าไปเก็บของป่ามาเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวได้อย่างเคย อีกทั้งการจัดการป่าชุมชนที่ผ่านมามักอยู่ในมือของผู้ชาย ซึ่งมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับกฎระเบียบในการตัดไม้

ขณะที่ผู้หญิงให้ความหมายการจัดการป่าชุมชนในแง่มุมของความอยู่รอดของครอบครัวและชุมชน จำต้องใช้ป่าในการอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวัน มองในแง่นี้จะเห็นได้ว่า พื้นที่เศรษฐกิจ (ซึ่งไม่ใช่ในความหมายเพียงตัวเงิน) ของผู้หญิงไม่ได้มีเฉพาะเรื่องที่อยู่ในบ้าน ในครัวเรือน แต่มันจะเชื่อมโยงและทับซ้อนกับปฏิบัติการในพื้นที่สาธารณะในเรื่องการจัดการป่า ดังนั้น การประกาศวนอุทยานจึงไปกระทบกับพื้นที่ภายในบ้านที่ผู้หญิงดูแลอยู่ ผู้หญิงจึงออกมาเคลื่อนไหวในที่สาธารณะเพื่อปกป้องสิทธิในการดูแลและใช้ประโยชน์จากป่า ความเลื่อนไหลไปมาของผู้หญิงจากการคัดค้านการนำป่าที่ชาวบ้านดูแลรักษามาเป็นวนอุทยาน ทำให้ประเด็นภายในบ้านกลายเป็นประเด็นสาธารณะ ดังนั้น การออกมาเคลื่อนไหวปกป้องสิทธิในการดูแลรักษาป่าของผู้หญิงบ้านทุ่งยาว จึงถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญต่อการสลายเส้นแบ่งพื้นที่ในบ้าน - นอกบ้านที่เคยมีมา รวมไปถึงการจัดปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศในชุมชน

เช่นเดียวกับการต่อต้านไฮโลในงานศพของกลุ่มแม่บ้านทุ่งยาว ถือเป็นปฏิบัติการสร้างความหมายให้กับคำว่า “การพนัน” เป็นปฏิบัติการจริงของชุมชนที่ลุกขึ้นมาจัดการแก้ไขปัญหาการพนันด้วยตนเอง เนื่องจากความอ่อนแอของกฎหมายและการละเลยไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ของตำรวจบางนาย ทำให้มีการตั้งวงเล่นไฮโลในงานศพอย่างโจ่งแจ้งตลอดทั้งวันทั้งคืน การเล่นไฮโลในมุมมองของแม่บ้านถือว่าเป็นสิ่ง “ไม่ดี” เพราะส่งผลกระทบกับความรับผิดชอบของผู้หญิงต่อครอบครัว ทั้งเรื่องหนี้สิน การทะเลาะเบาะแว้ง เกิดความแตกแยก และลามไปถึงปัญหาอื่นๆ กลุ่มแม่บ้านทุ่งยาวจึงใช้ยุทธวิธีสร้างกฎเกณฑ์ใหม่ในชุมชน ผู้นำหญิงคนหนึ่งอาศัยความสัมพันธ์ “ความเป็นแม่” โน้มน้าวให้ผู้ใหญ่บ้าน (ซึ่งเป็นผู้ชาย) ให้ลุกขึ้นแก้ไขปัญหาการเล่นไฮโลในงานศพ โดยได้นำปัญหามาหารือในเวทีชุมชนและนำไปสู่ข้อตกลงว่า ถ้ามีการเล่นไฮโลในงานศพ กลุ่มแม่บ้านจะไม่ทำอาหารเลี้ยง ซึ่งทำให้การเล่นไฮโลงานศพหายไปจากชุมชน

สำหรับกลุ่มแม่บ้านทุ่งยาว การเล่นไฮโลในงานศพเป็นปัญหา เป็นการพนันที่ถือว่าเป็นสิ่งไม่ดี แต่สำหรับการเล่นหวย แม่บ้านสามารถเล่นหวยได้โดยไม่สร้างผลกระทบต่อการจัดการเงินในครัวเรือน

อุบล คนมีเครดิต

อุบลอายุ 56 ปี มีลูก 2 คน จบการศึกษาระดับปริญญาตรี มีงานทำแล้ว อุบลเพิ่งหย่าขาดจากสามีด้วยเหตุผลไม่อยากรับภาระหนี้สินที่ตนเองไม่ได้ก่อขึ้นอีกต่อไป แต่ก็ยังต้องผ่อนชำระหนี้กับธนาคารที่กู้มาเพื่อใช้หนี้ที่สามีก่อไว้

อุบลจบการศึกษาชั้น ม.ศ.5 จากโรงเรียนสตรีประจำจังหวัด ไม่ได้เรียนต่อเพราะทางบ้านมีพี่น้องหลายคน ไม่สามารถส่งเสียให้เรียนต่อได้ จึงมาทำงานบริษัทยาสูบแห่งหนึ่ง โดยเริ่มต้นทำงานในตำแหน่งพนักงานตรวจสอบคุณภาพใบยาสูบ เงินเดือน 750 บาท ปัจจุบันทำงานฝ่ายจัดซื้อพัสดุ เงินเดือน 15,000 บาท การเป็นคนงานโรงงานก่อนยุคการเข้ามาของนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ ทำให้อุบลมีความเป็นแม่บ้านเกษตรกรมากกว่าความเป็นคนงาน ด้วยวิถีชีวิตยังติดอยู่กับการเกษตร ระบบการทำงานของโรงงานที่มีเวลาหยุดงานขึ้นอยู่กับฤดูกาลเก็บใบยาสูบ ทำให้อุบลสามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน และความเป็นแม่บ้านยังสะท้อนผ่านการที่จะต้องดูแลแม่ซึ่งแก่ชราแล้ว มีทักษะทางด้านเย็บปักถักร้อย รวมถึงยังมีความสามารถในการต้มกลั่นเหล้าพื้นบ้านซึ่งเป็นความรู้ที่สืบทอดมาจากบิดาผู้ล่วงลับ

อุบลเล่าว่า ด้วยลักษณะงานและรายได้ของคนทำงานในที่ต่างกันทำให้การเล่นหวยต่างกันออกไป เจ้าหน้าที่ธุรการจะนิยมเล่นหวยรัฐที่มีคนขายหวยเร่มาขายถึงบริษัท ขณะที่คนงานจะนิยมเล่นหวยใต้ดินและหวยกระด้าง และการซื้อหวยเชื่อหรือการ “ซื้อหวยแปะ” คือซื้อก่อนผ่อนทีหลัง โดยคนขายจะขายก่อนวันหวยออกหนึ่งวัน และจะมาเก็บเงินในวัน

เงินเดือนออกซึ่งตรงกับวันหวยออกพอดี การซื้อหวยแปะได้ ทำให้คนทำงานอย่างอุบลรู้สึกพอใจในความเป็นคนมีเงินเดือน มีเครดิตน่าเชื่อถือ จึงซื้อหวยเพิ่มขึ้นเป็น 1,000 บาทต่องวด

อุบลเชื่อว่าตนเองเป็นคนมีโชค มักถูกรางวัลบ่อย เงินที่นำมาเล่นหวยเดือนละ 2,000 บาท มาจากรายได้เสริม โดยการรับงานเย็บผ้ามาทำที่บ้าน ไม่เอาเงินเดือนมาเล่นหวย เพราะเงินเดือนเป็นเงินใช้จ่ายในครอบครัว อุบลหวังว่าถ้าถูกหวยจะเอาเงินไปใช้หนี้ส่วนที่ถูกหักเงินเดือนจ่ายหนี้ทุกเดือน

แพน สะใภ้สาวโรงงาน

แพนอายุประมาณ 20 ปี เป็นคนอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ หลังแต่งงานได้ย้ายมาอยู่บ้านสามี ดังนั้นจึงไม่มีอำนาจในการดูแลครอบครัวเท่าที่ควร ประกอบกับต้องตื่นนอนแต่เช้ารีบไปทำงานโรงงานเย็บเสื้อผ้า หลังเลิกงานต้องทำงานล่วงเวลาต่อ ภาระดูแลลูก 2 คนจึงตกอยู่กับสามี

แพนมีรายได้ประมาณเดือนละ 8,000 บาท รวมกับของสามีอีก 9,000 บาท เป็น 17,000 บาท และยังได้เงินจากการทำงานล่วงเวลาอีก 2,000 บาท ด้านการจัดการการเงินในครอบครัว แพนเป็นคนจ่ายรายจ่ายในครอบครัวทุกอย่างทั้งหมด สามีไม่ได้นำมาช่วยจ่ายเลย สามีแพนติดการพนัน ต่อมาเกิดปัญหาหนี้สิน สามีกู้เงินธนาคารโดยเอาโฉนดค้ำประกันเพื่อเอาเงินมาเล่นพนันบอล ไฮโล หวย จนหมด เป็นหนี้รวมทั้งเงินต้นและดอกเบี้ยจำนวน 480,000 บาท ปลายเดือนพฤศจิกายน 2556 สามีแพนเสียชีวิตจากการทำอัตวินิบาตกรรม ทิ้งจดหมายขออโหสิกรรมต่อภรรยาที่ไม่สามารถปฏิบัติตัวได้ตามสัญญาที่ให้ไว้ ก่อนเสียชีวิตสามีของแพนขาดผ่อนชำระหนี้ธนาคาร 2 เดือน เพราะเอาเงินค่าผ่อนชำระหนี้ไปเล่นไฮโลจนหมด พอภรรยาตามทวงจึงเกิดอาการเครียด

"เงินเดือนหนูแค่นี้ ก็ไม่รู้จะไปหาเงินที่ไหนมาใช้หนี้ งานที่โรงงานก็ไม่แน่นอน จะไปหวังก็ไม่ได้ ก็หวังที่หวยนี่แหละ" แพนหวังว่าหวยจะช่วย

ปลดหนี้ที่คั่งค้างอยู่ให้หมด จึงแบ่งเงินไว้ซื้อหวยงวดละ 500 บาท รวมเดือนละ 1,000 บาท เงินที่ใช้ซื้อหวยเป็นเงินที่ได้จากการทำงานล่วงเวลา แพนไม่เอาเงินเดือนไปแทงหวย แพนให้ความหมายของเงินจากการทำงานล่วงเวลาว่า “เป็นเงินใช้ส่วนตัว” ไม่ผูกมัดกับครอบครัว จะไปใช้จ่ายอะไรก็ได้ การเล่นหวยจึงเป็นเรื่องส่วนตัว

ปัจจุบันแพนยังคงอยู่บ้านที่บ้านทุ่งยาว ไม่ได้กลับไปอยู่ที่สารภีตามคำชวนของญาติ

ลำพัน แรงงานรับจ้าง

ลำพันอายุ 53 ปี มีพี่น้อง 7 คน เรียนจบ ป.4 ได้รับมรดกเป็นที่นา 3 ไร่ ซึ่งถือเป็นความมั่นคงของครอบครัว คือมีนาไว้ปลูกข้าวกิน มีเงินออมบ้างที่สำคัญ ป่าชุมชนเป็นแหล่งทำกิน ลำพันบอกว่า “*ป่านี่เราคุ้นมาตั้งแต่เกิด เป็นป่าของเรา เรามั่นใจกินเห็ดจากป่าของเรา*” แต่ถึงกระนั้นลำพันก็จำต้องดิ้นรนทำงานทุกชนิดเพื่อหารายได้ งานที่ทำได้ตลอดคือ รับจ้างถักผ้า ผ้าที่ถักเป็นประเภทถักคอเสื้อ มีรายได้เฉลี่ยวันละ 50 บาท รวม 1,600 บาทต่อเดือน และเลี้ยงเด็ก 2 คน เดือนละ 8,000 บาท เป็นลูกของพี่สาวที่หย่ากับสามีและไปทำงานที่กรุงเทพฯ นอกจากนั้นลำพันยังได้เงินอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้านอีกเดือนละ 600 บาท และยังหารายได้เสริมจากการรับจ้างทำงานในนาตามฤดูกาล โดยลำพันเป็นหัวหน้ากลุ่มรับงานจากเจ้าของนาและระดมแรงงานมาช่วยกันทำ ค่าเหมาทำนาปี 2556 มีราคาสูงขึ้น เฉพาะค่าปักดำรวมทั้งถอนกล้า คิดราคาไร่ละ 1,400 บาท เปรียบเทียบกับปี 2555 ไร่ละ 1,200 บาท หนึ่งวัน ทำได้ 5 ไร่ ส่วนค่าเกี่ยวข้าวและฟาดข้าวด้วยตกไร่ละ 1,500 บาท การขึ้นราคามาจากเจ้าของนาเสนอให้ในภาวะขาดแคลนแรงงานเจ้าของนาจะเกทับราคาเพื่อให้ได้แรงงานมาทำพื้นที่ของตนก่อน

ลำพันไม่ได้ตั้งงบประมาณเล่นหวยเป็นการเฉพาะเหมือนกับกรณีสาวโรงงาน การเล่นหวยของลำพันนั้นส่วนใหญ่เล่นหวยกระด้างตามการชักชวนของเพื่อนบ้าน ส่วนหวยใต้ดินก็จะเล่นเป็นครั้งคราว แต่ละงวดลำพันจะซื้อหวยมากน้อยไม่เท่ากัน ประมาณ 80-160 บาท เลขที่เล่นมักจะเอามาจากความเชื่อมโยงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดลบันดาลให้ได้รับความสำเร็จ ผ่านความบริสุทธิ์ปราศจากมลทินของพระสงฆ์ ผู้ทรงศีล ผู้สูงอายุและเด็กเล็ก เด็กที่เลี้ยง โดยลำพันมักจะซื้อหวยตามวาระพิเศษต่างๆ เช่น ปีใหม่เมือง วันลอยกระทงยี่เป็ง เป็นต้น

ลำพันยืนยันว่า การเล่นหวยไม่มีผลกระทบต่อครอบครัว เพราะเงินที่ใช้เล่นหวยเป็นเงินที่ได้จากการรับจ้างทำงานในนา หรือเจียดมาจากเงินค่าเลี้ยงเด็ก ถ้าเป็นรายได้จากการรับจ้างถักผ้าจะไม่เอามาซื้อหวย เพราะได้เงินด้วยความลำบาก อดทน ต้องใช้ฝีมือความละเอียด เงินรายได้จากงานแบบนี้ถ้าจะเอาไปซื้อหวยต้องคิดให้รอบคอบ เช่นเดียวกับเงินของสามี แม้ลำพันจะเป็นคนเก็บรายได้ของสามี ก็จะไม่เอาไปซื้อหวย เพราะเป็นเงินหมุนเวียนในกิจการอู่ซ่อมรถ

ปิ่น คนสู้ชีวิต

ปิ่นมีพี่น้อง 8 คน ปิ่นเป็นคนที่ 5 เรียนหนังสือจบชั้น ป.4 ชีวิตตอนเด็กลำบากมาก กำพร้าพ่อแม่ตั้งแต่ยังเล็ก ต้องทำมาหากินด้วยการทำงานรับจ้าง พี่ชายต้องไปตกแรงเรียกว่า “ขัดข้าว” คือเอาข้าวมากินก่อนแล้วไปใช้แรงเกี่ยวข้าวคืน เมื่อปิ่นโตเป็นสาวจึงตัดสินใจออกจากบ้านไปทำงานเป็นพนักงานต้อนรับที่บาร์กลางคืนในเมืองเชียงใหม่ ทำให้ได้พบแฟน จากนั้นก็พากันไปทำงานที่กรุงเทพฯ ด้วยความขยัน ทำงานทุกอย่าง ทั้งทำกับข้าวขาย ขายก๋วยเตี๋ยว จนมาเห็นลู่ทางหาเงินมีรายได้ดีเดือนละเป็นแสนจากอาชีพทำเครื่องหนังจำพวกกระเป๋า เข็มขัด ซองหนัง ฯลฯ ส่งขายตามย่านบางลำพู ประตูน้ำ และราชประสงค์ ทำงาน 10 ปี สามารถมีเงินฝาก

ธนาคารได้ถึง 30 ล้านบาท แต่หลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535 เศรษฐกิจย่ำแย่ สินค้าเครื่องหนังถึงจุดอิ่มตัว ไม่มีการสั่งสินค้าเข้ามา ทั้งสองจึงหันมาทำผ้าคลุมรถ แต่กิจการไม่ดีจึงเลิกทำ ราวปี 2537 ปิ่นเริ่มมีอาการป่วยทางจิต และครอบครัวเริ่มมีปัญหา ช่วงนั้นเปิดร้านเกม สามีได้แฟนใหม่และหย่ากับปิ่นตอนปลายปี 2547 โดยสามีไม่ให้สมบัติที่หามาด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นบ้านจัดสรร คอนโด รถยนต์ และเงินฝากธนาคาร ปิ่นได้เพียงเงินสด 1 ล้านบาท ปิ่นกลับมาตั้งต้นอีกครั้งที่บ้านเกิด เริ่มต้นชีวิตคู่ครั้งใหม่ ระยะแรกปิ่นไม่ได้รับการต้อนรับมากนัก อาจเพราะปิ่นออกจากชุมชนตั้งแต่ครั้นเป็นสาวกลายเป็นคนอื่น หลุดออกจากจารีตประเพณีความเชื่อในชุมชน หันมาดำเนินชีวิตแบบสังคมสมัยใหม่ ทัศนะความคิดของปิ่นแตกต่างจากชาวบ้านทุ่งยาวเป็นอันมาก อาทิเช่น เธอนับถือพ่อกฤษณะ (เป็นองค์เทพตั้งอยู่ที่กรุงเทพฯ) ไม่นับถือผีบ้านทุ่งยาว

ปัจจุบันปิ่นทำงานรับจ้างดายหญ้า ถางสวน หาของป่าขาย รายได้เดือนละประมาณ 5,000 - 6,000 บาท สามีหาปลาได้วันละ 200 - 300 บาท ทำนาเอาข้าวไว้กิน เป็นที่นาที่ตนเองซื้อไว้ในช่วงทำงานอยู่ที่กรุงเทพฯ สำหรับรายจ่าย ส่วนใหญ่เป็นค่าซื้อกับข้าว ค่าโทรศัพท์ ค่าน้ำมันรถ ตกวันละ 100 บาท ส่วนการซื้อหวย ปิ่นจะซื้อเป็นประจำทุกงวดๆ ละ 100 บาท ปิ่นเล่าว่า *“สมัยอยู่ที่กรุงเทพฯ ด้วยความเป็นคนใจถึง กล้าได้กล้าเสีย เลยได้รับสมญานามว่า “เจ๊ใหญ่” ซื้อหวยแต่ละงวดไม่ต่ำกว่าหมื่นบาท ทุกวันนี้บังคับตัวเองไม่ให้ซื้อเกินร้อยบาท”* เลขหวยที่นำมาแทงนั้น ส่วนใหญ่มาจากความฝัน ใช้ตำราทำนายฝันประกอบการตีเป็นเลข

ปิ่นเชื่อว่า *“พี่มีดวงจากการทำมาหากิน ต้องลงแรง การซื้อหวยไม่ต้องลงแรง มานั่งฝันเอา นั่งฝันลมๆ แล้งๆ ยอมรับว่าไม่ดี แต่ก็อยากจะเล่น เผื่อฟลุค เดี๋ยวนี้ก็ไม่แทงมาก รู้สึกเสียดาย ชีวิตเราก็ไปเรื่อยๆ แค่ทำให้พออยู่ได้ แค่เรามีกินมีใช้ ไม่เจ็บไม่ไข้ ทำมาหากินได้ก็พอใจแล้ว ชีวิตที่เหลืออยู่ไม่อยากทำอะไร เพราะอิ่มตัวแล้วจริงๆ”*

ผู้หญิงชุมชนบ้านทุ่งยาว ไม่ว่าจะเป็นสาวโรงงาน แม่บ้านเกษตรกร ได้สร้างความหมายของ “หวย” ขึ้นแทนที่ชุดความหมายที่มีอยู่เดิมที่มองผู้หญิงเป็น “ผู้ฝ่าฝืนกฎหมาย” เป็น “เหยื่อการพนัน” เป็น “ผู้บริโภคในสังคมยุคใหม่” และ ”เป็นผู้ลุ่มหลงมัวเมาในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้” แต่เธอได้ใช้หวยมานิยามความมีตัวตนในฐานะ “ผู้รับผิดชอบในครอบครัว” ในการต่อสู้ดิ้นรนทำงานหารายได้ให้ครอบครัวอยู่รอด

ความแตกต่างในการให้ความหมายของ “เงิน” ทั้งการได้มาและวิธีการจัดการเงินของผู้หญิงบ้านทุ่งยาว มีความชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นความหมายของ “เงินเดือนกับเงินค่าทำงานล่วงเวลา” “เงินของครอบครัวกับเงินส่วนตัว” ของสาวโรงงาน หรือความหมายของ “เงินเดือนที่ได้จากงานสบายกับรายได้ที่หามาด้วยความยากลำบาก” ของแม่บ้านเกษตรกร

นอกจากนั้น ผู้หญิงยังสามารถจัดการงานบ้านแบบ “ยืดหยุ่น” ได้หลายช่องทาง เช่น ประหยัดรายจ่ายค่าอาหารเพื่อนำเงินไปแทงหวย และต้องออกไปหาอาหารจากแหล่งธรรมชาติเป็นการชดเชย การมีแหล่งอาหารตามธรรมชาติที่สมบูรณ์แสดงถึงชุมชนที่มีระบบภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ดี อย่างเช่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความมั่นคงทางอาหาร ช่วยให้ผู้หญิงมีความสามารถจัดการครอบครัวได้อย่างยืดหยุ่น ภายใต้การเปลี่ยนแปลงชุมชนไปสู่สังคมทุนนิยมอุตสาหกรรม เป็นต้น

◆ *หวยใต้ดินของผู้หญิงในชุมชนตลาดเจ้าน้อย*

ชุมชนตลาดเจ้าน้อย (เป็นชื่อสมมติของพื้นที่ศึกษา) ตั้งอยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย ในอดีตพื้นที่แห่งนี้เป็นสังคมเกษตรกรรม แต่สองทศวรรษที่ผ่านมามีสภาพเป็นสังคมกึ่งเมืองที่มีระบบเศรษฐกิจแบบตลาดเติบโตอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว ในขณะเดียวกันก็ยังมีการผลิตทางการเกษตร ทั้งในเขตชลประทานและเขตน้ำฝน เช่น ข้าว ถั่วเหลือง พืชผักลำไย เป็นต้น เนื่องจากครัวเรือนมีหนี้สินสะสมมาจากความล้มเหลวของการผลิตแบบสมัยใหม่ ซึ่งเน้นการผลิตพืชเชิงเดี่ยวเพื่อขายและการใช้เทคโนโลยีเพิ่มผลผลิต เช่น ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ความจำเป็นต้องมีเงินจับจ่ายในการลงทุน การรักษาโรคภัยไข้เจ็บของสมาชิกในครอบครัว ค่านิยมส่งเสียบุตรธิดาให้เรียนหนังสือระดับสูง ฯลฯ ทำให้ครัวเรือนมีความต้องการเงินสดสูงขึ้นมาก สภาพบีบรัดทางเศรษฐกิจทำให้ครัวเรือนไม่สามารถพึ่งพาการผลิตภาคเกษตรแต่เพียงอย่างเดียวได้อีกต่อไป แต่จะยังชีพด้วยการประกอบอาชีพที่หลากหลาย หรือหาเงินก้อนด้วยการขายที่นาและสวนลำไยเพื่อนำเงินมาใช้หนี้

ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว ครัวเรือนต้องอาศัยระบบความร่วมมือตามประเพณีเดิม เช่น การระดมแรงงานในการปรับปรุงเหมืองฝาย การทำนาผ่ากึ่งเพื่อแลกเปลี่ยนหมุนเวียนทรัพยากรระหว่างกัน เช่น แรงงาน เงินทุน ที่ดิน และอาหาร อีกทั้งต้องสร้างและรักษาความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือนและระหว่างปัจเจกบุคคล ด้วยการร่วมงานประเพณีต่างๆ เช่น งานเลี้ยงผีเจ้าเมือง งานประเพณีทางศาสนาของชาวคริสต์และชาวพุทธ ตลอดจนการสร้างพันธะผูกพันระหว่างกันผ่านการเข้าร่วมเป็นศิษย์กลุ่มเดียวกันของพระภิกษุ การเข้าร่วมเป็นผู้นับถือผีเจ้าเมืองตนเดียวกัน การเป็นสมาชิกกลุ่มฌาปนกิจศพของหมู่บ้าน การเล่นแชร์ การเล่นหวย ฯลฯ กิจกรรมในการดำรงชีวิตเหล่านี้สะท้อนถึงการร่วมแรงร่วมใจ ให้การช่วยเหลือกัน เป็นจริยธรรมท้องถิ่นอย่างหนึ่งที่คอยกำกับระบบเศรษฐกิจของสังคมกึ่งเมือง

กึ่งเกษตรกรรม ซึ่งการเล่นหวยเป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการการเงินในครัวเรือนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นตามสภาพบีบรัดทางเศรษฐกิจ

ป้าดอกแป้น อดีตคนขายหวย

ป้าดอกแป้นมีประวัติการประกอบอาชีพที่นับว่าเข้มข้น โชกโชน และเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสเศรษฐกิจของอำเภอเจ้าน้อย ป้าเคยทำขนมและน้ำหวานขาย รับเลี้ยงเด็กที่บ้าน ต่อมาก็เลี้ยงหมู เพาะพันธุ์หมาขาย เลี้ยงไก่ แต่ไม่ค่อยประสบความสำเร็จ จึงขายที่เอาเงินไปใช้หนี้ แบ่งให้ลูกและลงทุนทำหอพัก ซึ่งรายได้ไม่สู้ดีนักเพราะทำเลหอพักสู้หอพักใหม่ๆ ไม่ได้ และอาชีพล่าสุดคือกิจการขายน้ำดื่ม โดยรับจากผู้ผลิตน้ำดื่มในชุมชนมาขายปลีกแบบยกโหล มีรายได้ประมาณเดือนละ 5,000 - 6,000 บาท แต่กิจการไม่ดีมาหลายเดือนแล้ว จึงคิดจะเลิกขายน้ำ และตั้งใจจะไปอยู่กับน้องสาวที่มีฐานะร่ำรวยในตัวจังหวัด นอกจากนั้นป้าดอกแป้นยังกู้เงินจาก ธ.ก.ส. จำนวน 200,000 บาท มาลงทุนเปิดร้านขายรถจักรยานยนต์มือสอง โดยให้สามี ลุงชัชและลูกชายดูแล ผ่อนชำระเดือนละ 1,500 - 3,000 บาท ส่วนกำไรเฉลี่ยเดือนละ 10,000 กว่าบาท ลุงชัชกับลูกชายจะแบ่งกำไรคนละครึ่ง รายได้ของครอบครัวนับว่าพออยู่ได้ แต่ไม่เพียงพอต่อการส่งเสียลูกสาวเรียนปริญญาโท และยังมีหนี้สินก้อนโตที่หยิบยืมมาจากน้องสาว

ป้าดอกแป้นเป็นผู้หญิงแถวหน้าในเรื่องการหมุนเงิน เป็นเท้าแชร์ที่มีแม่ค้าและเพื่อนบ้านที่ค้าขายในตลาดเป็นลูกแชร์ จะเปียแชร์กันทุกสัปดาห์ ค่าแชร์มือละ 500 - 1,000 บาท ด้วยสภาวะทางเศรษฐกิจของครอบครัวที่มีรายจ่ายเรื่องการศึกษาของลูกสองคน ภาระหนี้สินจากการลงทุนทำการเกษตรขาดทุน ทำให้ป้าดอกแป้นและลุงชัชต้องทำงานอย่างหนัก และต้องอาศัยความช่วยเหลือทางการเงินจากพี่น้องที่มีฐานะดีกว่าเป็นเวลายาวนาน สายสัมพันธ์ทางเครือญาติฝ่ายหญิงจึงมีความสำคัญต่อความอยู่รอดของ

ครอบครัวป้าดอกแป้นอย่างยิ่ง

ป้าดอกแป้นบอกว่า *"เริ่มขายหวยใต้ดินกับหวยกระด้างตั้งแต่ลูกชายคนโตเพิ่งอายุได้ 2-3 ขวบ"* (เมื่อ 26 ปีก่อน) จุดประสงค์ของการขายหวยคือ *"ต้องหาเงินมาใช้จ่ายในบ้าน พอเลิกขายหวยป้าก็เลิกซื้อหวยทุกอย่าง"* แต่ลุงชัชยังซื้อหวยรัฐบาล หน้าที่ในการจัดการและหาเงินมาหมุนภายในบ้านจึงตกเป็นของป้าดอกแป้น โดยให้การศึกษาของลูกเป็นประการสำคัญที่สุด

พี่ต้น อาชีพค้าขาย

พี่ต้น อายุ 48 ปี บ้านเกิดอยู่จังหวัดเชียงราย หลังจากแต่งงานพี่ต้นได้ย้ายมาอยู่ที่บ้านสามีที่อำเภอเจ้าน้อยและประกอบอาชีพขายไก่ทอดข้าวเหนียวนึ่งและน้ำพริกที่ตลาดเช้าซึ่งเป็นตลาดของเอกชน โดยการขายส่งให้แม่ค้ารายย่อยรับไปขายตามโรงเรียนและชุมชนใกล้เคียง กิจการนับว่าดีมาก รายได้ในช่วงเปิดเทอมจะดีกว่าช่วงปิดเทอม ทำมานาน 26 ปีแล้ว

ครอบครัวพี่ต้นมีบุตร 2 คน คนโตเรียนมหาวิทยาลัยปี 4 ส่วนคนเล็กเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวจัดอยู่ใน

ขั้นดีมากเมื่อเปรียบเทียบกับเพื่อนบ้าน เพราะนอกจากจะมีรายได้ต่อเดือนค่อนข้างสูง พ่อแม่สามีก็มีรายได้เป็นของตนเอง บางครั้งยังให้เงินหลานๆ มาใช้ด้วย ครอบครัวพี่ต้นจึงไม่มีภาระหนักมาก นอกจากส่งเสียบุตรทั้งสองคนให้เรียนหนังสือจนจบมหาวิทยาลัย ดังจะเห็นได้ว่าพี่ต้นไม่มีหนี้สิน มีเงินออมมากพอจะซื้อรถยนต์มาใช้ในงานค้าขาย (ผ่อนชำระหมดแล้ว) รวมทั้งซื้อรถยนต์ด้วยเงินสดให้ลูกคนโตขับไปเรียนหนังสือที่มหาวิทยาลัย พี่ต้นพูดถึงข้อดีของสามีว่า *"เป็นคนประหยัด ไม่ค่อยเที่ยวเตร่ และไม่ใช้เงินหมดเปลืองไปกับการดื่มสุราและเสื้อผ้าราคาแพง"*

แม้จะมีฐานะทางการเงินในขั้นดีมาก พี่ต้นก็ยังขวนขวายหารายได้เสริมด้วยการขายหวยใต้ดิน และใช้เงินจากส่วนแบ่งที่ได้รับมาซื้อหวยรัฐบาลและหวยใต้ดินอีกทอดหนึ่ง พี่ต้นหวังจะถูกรางวัลใหญ่ของหวยรัฐบาล ถ้าเป็นไปได้ก็จะปลูกบ้านใหม่ เพราะบ้านที่อยู่ในปัจจุบันเป็นของพ่อแม่สามี ซึ่งยังไม่ได้แบ่งมรดกให้ลูกคนไหน สำหรับพี่ต้นโอกาสในการถูกรางวัลจากหวยรัฐบาลมีมากเพราะซื้องวดละ 5 คู่ ส่วนหวยใต้ดินจะซื้องวดละ 1,000 บาท พี่ต้นเล่าว่าเคยถูกหวยรัฐบาลรางวัลใหญ่สุดคือรางวัลที่ 5 ส่วนหวยใต้ดินเคยถูกรางวัลมากที่สุด 50,000 บาท

ตามทัศนะของพี่ต้น *"การเล่นหวยคือการเสี่ยงโชค ยังไม่ถึงขั้นพนัน หวยรัฐบาลก็ไม่เชิงพนัน เพราะตำรวจไม่จับ ถ้าเป็นไฮโล ไพ่ ชนไก่ ถึงจะเรียกว่าเป็นการพนัน หากถูกหวยรัฐบาลเลขท้ายสองตัวหนึ่งใบก็ได้เงินรางวัล 2,000 บาทคือเท่าทุน ถูกหวยใต้ดิน 30-40 บาทก็ถือว่าคุ้มทุนกับที่ลงทุนไป แต่สลาก ธ.ก.ส. กับสลากออมสิน โอกาสถูกรางวัลมีน้อย ได้ช้า ส่วนแชร์ไม่เล่นแล้วเพราะเคยโดนโกง เหมือนเราเอาเงินให้เขายืม แล้วเขาไม่สามารถเอาเงินมาให้เราตามที่กำหนดได้"* พี่ต้นเชื่อว่า *"การกระทำของเราแต่ละวัน ทำความดีหรือไม่ดีจะส่งผลให้ถูกหวยหรือไม่ หวยก็เหมือนการเสี่ยงโชค มันอยู่ที่ดวงของเรา ได้ถูกหวยก็คือดวงดี"*

อุษามณี รับจ้างทั่วไป

อุษามณี วัย 60 ปี เป็นผู้พิการด้านการได้ยิน (หูหนวก) อยู่กับน้องสาวซึ่งเป็นคนโสดเหมือนกันวัย 50 ปี ที่บ้านไม้หลังเล็กที่เคยเป็นบ้านของพ่อแม่ อาชีพหลักคือรับจ้างรีดผ้าของคนในตลาด ลูกค้ามีทั้งคนขายหวย ช่างประปา พนักงานบริษัท ครู ฯลฯ ได้ค่าจ้างตะกร้าละ 60-80 บาท บางวันมีคนเรียกไปรีดผ้าหลายรายก็จะได้เงินค่าจ้าง 100 กว่าบาท หากไม่มีงานรีดผ้าก็จะรับจ้างทำความสะอาดบ้าน ได้ค่าแรงเป็นรายวัน วันละ 100 กว่าบาท ส่วนน้องสาวไม่สามารถออกไปทำงานนอกบ้านได้ เพราะมีปัญหาในการอยู่ร่วมกับคนแปลกหน้า ดังนั้นจึงทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยรีดผ้าที่อุษามณีนำกลับมารีดที่บ้าน

นอกจากงานรับจ้างรีดผ้าและทำความสะอาดตามบ้านแล้ว อุษามณียังทำนาเช่าแบบผ่ากึ่ง และมีอาชีพทำผมให้ลูกค้าซึ่งเป็นผู้สูงอายุในชุมชนที่นานๆ ครั้งจะเรียกใช้บริการ ฐานะทางการเงินของสองพี่น้องมีลักษณะหาเช้ากินค่ำ นอกจากรายได้ประมาณวันละ 150 บาท อุษามณีรับเบี้ยยังชีพผู้พิการเดือนละ 500 บาท และปีนี้อายุเข้าเกณฑ์รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุปีนปีแรก เดือนละ 600 บาท ส่วนในยามขัดสนอุษามณีจะยืมเงินจากญาติที่อยู่บ้านใกล้เคียงมาใช้จ่ายหรือบางครั้งก็ได้รับการช่วยเหลือจากหลานสาวซึ่งมีฐานะดีที่อยู่ในตัวจังหวัด ให้เงินบ้าง ให้เสื้อผ้าบ้าง เป็นค่าตอบแทนที่ไปช่วยหลานสาวตัดหญ้าที่สวนลำไย

อุษามณีเคยถูกหวยใต้ดิน 5 บาท ได้เงิน 300 บาท ส่วนน้องสาวไม่ซื้อหวยเพราะไม่มีรายได้ เงินที่นำไปซื้อหวยคือเงินที่ได้จากการทำงานรับจ้าง และ *“จะซื้อหวยหลวงงวดละ 1 คู่ บ่ทุกงวด บ่เคยถูกเลย หวยใต้ดินซื้อครั้งละ 10-20 บาท ซื้อแปะบ้าง เล่นบ่อยหน่อย หวยใต้ดินมันบ่แน่ เพราะว่าถูกหวยก็ไปเรียกร้องบ่ได้(ถ้าเจ้ามือไม่ยอมจ่าย) จะเดือดร้อน หวยรัฐบาลถ้าถูกรางวัลก็ได้เงินแน่นอน”*

พิมพา ทำงานหลายอาชีพ

พิมพามีคนแวดล้อมใกล้ชิดกับการขายหวยตั้งแต่วัยเด็ก พ่อซึ่งเสียชีวิตไปหลายปีแล้วเคยขายหวยใต้ดินเป็นอาชีพเสริม พี่ชายก็ขายหวยใต้ดิน น้องสาวเคยขายหวยกระด้าง สามีเคยขายหวยใต้ดินในช่วงที่ยังไม่ทำกิจการรับเหมาก่อสร้างเป็นของตัวเอง

ก่อนแต่งงาน พิมพาและน้องสาวช่วยพ่อแม่ค้าขายในตลาด หลังจากเรียนจบ พิมพาทำงานเป็นครูโรงเรียนอนุบาลในตัวอำเภอเจ้าน้อยและรับจ้างซักผ้าไปด้วย ทำงานเป็นครูได้ 2 ปีก็แต่งงาน หลังจากนั้นโรงเรียนต้องการครูที่จบสูงขึ้นกว่าแต่ก่อน เลยต้องลาออกมาเป็นแม่บ้าน ทำงานเย็บผ้า พร้อมกับเรียนเพิ่มเติมที่การศึกษานอกโรงเรียนและเรียนปักเสื้อผ้า ต่อมากู้เงิน ธ.ก.ส. เพื่อลงทุนเลี้ยงหมู แต่ช่วงปี 2530 มีโรคระบาดหมู ทำให้ขาดทุนเลยเลิกเลี้ยง เปลี่ยนไปขายถั่วเหลืองก็เจอปัญหาอีก ปัจจุบันครอบครัวของพิมพาทำงานรับเหมา พอมีงานรับเหมามากขึ้น สามีจึงเลิกขายหวยใต้ดิน เพราะไม่มีเวลา รายได้ของสามีส่วนหนึ่งเป็นค่าเทอมลูกสองคน ค่าใช้จ่ายในบ้าน รายจ่ายเพื่อสร้างสวัสดิการแก่ครอบครัว ด้วยการเป็นสมาชิกสวัสดิการของ ธ.ก.ส., เครดิตยูเนี่ยน, กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ของหมู่บ้าน ฯลฯ อีกส่วนหนึ่งต้องนำไปชำระหนี้ ธ.ก.ส. ซึ่งเป็นหนี้ช่วงเลี้ยงหมู วงเงินแสนกว่าบาท ดอกเบี้ยเพิ่มมาเป็นสามแสน ตอนหลังจำเป็นต้องขายที่สวนของสามีไปจ่าย เดี๋ยวนี้ครอบครัวของพิมพาบริหารจัดการเงินได้อย่างมีเสถียรภาพพอสมควร และพิมพายังคงซื้อหวยแบบ *“แค่อยากเสี่ยงบ้างเป็นบางครั้ง”*

พิมพาเคยถูกลอตเตอรี่ใบเดียว เป็นรางวัลเลขท้ายสองตัว พิมพาเล่าว่า *“ก่อนหน้าจะถูกรางวัลฝันว่าไฟไหม้บ้านตัวเอง ถ้าฝันว่าบ้านนั้นคนตายหรือไฟไหม้ ให้ไปดูบ้านเลขที่ ซื้อหวยไว้ใบนึง 120 บาท ได้ 1,960 บาท ถูกหัก 40 บาท ซื้อหวยใต้ดินเบอร์ละ 10-20 บาท ถูก 1 บาท ได้ 60 บาท เราโชคดี เราก็เอาเงินมาจุนเจือเป็นส่วนหนึ่งของการหมุนเงินในครอบครัว*

แต่ก็ไม่ค่อยได้ซื้อบ่อย ซื้อ 20-30 มันเสี่ยง เราเย็บผ้าเราได้อยู่แล้ว แต่ถูกหวยก็ดีใจมาก เราเป็นหนึ่งในร้อยเราก็ดีใจมาก”

บริบททางเศรษฐกิจของครอบครัวของผู้หญิงแต่ละคน “ความเสี่ยงประจำวัน” ที่พวกเธอเผชิญอยู่ มีระดับและประเภทที่แตกต่างกัน ผู้หญิงจะวิเคราะห์ความเสี่ยงของครอบครัวและประเมิน “กำลัง” ของการ “ลงทุน” ซื้อหวยของตัวเองว่า ควรจะซื้อมาก ซื้อน้อย ซื้อบ่อยเพียงใด อีกทั้งยังจัดให้การเล่นหวยเป็นกิจกรรมที่นำมาซึ่งรายได้เพื่อ “หมุน” “ชดเชยรายจ่าย” “เก็บออม” หรือแม้กระทั่ง “เผื่อฟลุค” ว่าจะมีเงินสักก้อนสำหรับรายจ่ายก้อนใหญ่ ซึ่งมีความเป็นไปได้ยากยิ่งสำหรับผู้มีรายได้น้อยและไม่มีความแน่นอน ดังนั้น ลักษณะการซื้อหวยรัฐบาลเพื่อหวังรางวัลใหญ่ควบคู่ไปกับการซื้อหวยใต้ดิน (แม้จะได้น้อยกว่าแต่มีโอกาสถูกมากกว่าหวยรัฐบาล) จึงกลายเป็นแบบแผนทั่วไปของการซื้อหวยของผู้หญิงในพื้นที่ตลาดเจ้าน้อย ทั้งนี้ ค่าใช้จ่ายในการซื้อหวยของผู้มีรายได้น้อยอย่างเช่นผู้หญิงในชุมชนตลาดเจ้าน้อยจะมีสัดส่วนไม่มากนักเมื่อเทียบกับรายได้ และยังคงต่ำกว่ารายจ่ายอื่น ๆ เช่น รายจ่ายเพื่อการศึกษาบุตร ค่าสมาชิกกลุ่มฌาปนกิจของหมู่บ้าน เงินช่วยงานบุญ (ชาวบ้านเรียกว่าซองแดง) และเงินช่วยงานศพ (หรือที่เรียกว่า ซองดำ) ฯลฯ

การเล่นหวยจึงมิใช่การเล่นพนันเพื่อสนองความอยากแบบลอย ๆ แต่เรียกได้ว่าเป็นการลงทุนอย่างหนึ่ง การเลือกเล่นทั้งหวยใต้ดินและหวยรัฐบาลด้วยจุดประสงค์ที่แตกต่างกัน โดยพิจารณาถึงลักษณะเฉพาะของหวยทั้งสองชนิดตามสถานะทางเศรษฐกิจ จึงทำให้การเล่นหวยเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับบทบาทของผู้หญิง ในฐานะคนจัดการเศรษฐกิจครัวเรือน ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันและนิยามเรื่องหวยของผู้หญิงจึงมีนัยยะที่ไม่ได้ยึดติดอยู่กับความหมายหลักของหวยที่ว่าเป็นการพนัน ซึ่งเท่ากับเป็นการปฏิเสธอำนาจการครอบงำของรัฐรูปแบบหนึ่ง อีกทั้งเป็นการแสดงออกถึง

ความพยายามของคนไร้อำนาจที่จะเข้าถึงทรัพยากรเงินตราภายใต้บริบททางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จากการนิยามหวยว่า เป็นการเสี่ยงโชค และปรากฏการณ์ของแบบแผนในการซื้อหวยของผู้หญิงที่ซื้อทั้งหวยรัฐบาลและหวยใต้ดินควบคู่กันไป นอกจากนั้น ผู้หญิงยังมีชุดความรู้เพื่อจัดการความเสี่ยงในชีวิตประจำวัน และสร้างคำอธิบายว่า ทำไมถูกหวยหรือไม่ถูกหวย โดยผนวกวิธีคิดและทักษะในการคำนวณเชิงสถิติเข้ากับ "ความเชื่อ" เกี่ยวกับ โชค ดวง บุญ กรรม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการกับความเสี่ยงที่กำลังเผชิญอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน ทำให้ "ความเชื่อ" ในที่นี้ไม่ใช่เรื่องงมงายหรือเรื่องไร้เหตุผล

◆ *หวยใต้ดินของผู้หญิง "ไตนอก" ที่เมืองชายแดน*

ณ หมู่บ้านแห่งหนึ่งในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นพื้นที่ที่มีชาวไทใหญ่และกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อพยพหลบหนีภัยสู้รบจากพม่าเข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ในสายตาของรัฐ พื้นที่แห่งนี้เป็นที่จับตามองในเรื่องความมั่นคงของชาติ การตัดไม้ทำลายป่า และด้านยาเสพติด ส่งผลให้รัฐมีการตั้งหน่วยงานภาครัฐ ตลอดจนโครงการพัฒนาต่างๆ ขึ้น ตั้งแต่ปี 2510 เป็นต้นมา และเชื่อมต่อกับกลไกการปกครองของชาวบ้านผ่านการแต่งตั้งให้ผู้นำชาวบ้านเป็นคนของรัฐ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) และใช้กระบวนการให้สัญชาติไทยเป็นเครื่องมือ ทำให้บรรดาผู้นำและกลุ่มคนไทใหญ่ที่มีสัญชาติไทยได้สิทธิประโยชน์จาก "ความเป็นคนไทย" ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำต่ำสูงระหว่างคนไทใหญ่ที่ได้รับสัญชาติไทยกับกลุ่มที่ไม่ได้รับสัญชาติไทย ซึ่งคนไร้สัญชาติ ไม่ได้ถือบัตรประชาชนไทย ถูกทำให้ "กลายเป็นคนอื่น" ในสายตาคนไทใหญ่ที่ได้รับสัญชาติไทย และกลายเป็นคนชายขอบของการพัฒนา ยากที่จะเข้าถึงสิทธิความเป็นพลเมือง สิทธิในทรัพยากร และสิทธิชุมชนต่างๆ

ปัจจุบันประชากรในหมู่บ้านมีชาวไทใหญ่เป็นประชากรหลัก รองลงมา

เป็นคนเมือง กลุ่มลีซู จีนยูนนาน ในกลุ่มไทใหญ่นี้มีชาวไทใหญ่ที่ยังไม่ได้สัญชาติไทยหรือที่เรียกกันว่า “ไตนอก” อยู่ราวสี่ร้อยคน หรือประมาณหนึ่งในสี่ของประชากรทั้งหมด คน “ไตนอก” เหล่านี้มีอาชีพหลักคือ ขายแรงงาน ถ้าเป็นชายมักจะทำงานก่อสร้าง ส่วนผู้หญิงก็มักจะทำงานรับจ้างทั่วไป เช่น การเก็บเกี่ยวผลผลิตในไร่ งานแม่บ้าน ลูกจ้างตามร้านค้า ร้านอาหาร เกสต์เฮาส์ เป็นต้น สำหรับกลุ่มที่ได้สัญชาติไทย ส่วนใหญ่เป็นคนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ นิยมไปทำงานในเมืองใหญ่

หมู่บ้านในอดีตเป็นป่าดงพงไพร บ้านเรือนตั้งอยู่ห่างกัน การเดินทางไปมาหาสู่กันยากลำบาก ผู้ชายจึงเป็นกลุ่มที่สามารถเดินทาง โดยเมื่อ 30 กว่าปีมาแล้ว ผู้ชายคนเมืองที่มาตั้งรกรากอยู่ก่อน เป็นผู้เดินทางเร่ขายหวยใต้ดินตามบ้าน ส่วนผู้หญิงมีภาระหลักเรื่องงานบ้านและการดูแลลูก ทว่านับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา การท่องเที่ยวแม่ฮ่องสอนเริ่มมีชื่อเสียง โครงการพัฒนาและงานก่อสร้างขยายตัวเป็นอย่างมาก ความต้องการแรงงานก่อสร้างเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ผู้ชายไทใหญ่ไร้สัญชาติกลายเป็นคนงาน ในขณะที่ผู้หญิงยังอยู่กับภาคการผลิต ทำงานรับจ้างอยู่ตามบ้านและเรือกสวนไร่นา รวมทั้งดูแลงานบ้านให้กับครอบครัว ด้วยวิถีการทำงานและสภาพชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ผู้ชายไม่มีเวลาพอที่จะไปเร่ขายหวยใต้ดิน ผู้หญิงไทใหญ่จึงรับกิจกรรมนี้มาทำแทน

สำหรับผู้หญิงไทใหญ่ อาชีพขายหวยใต้ดินเป็นอาชีพที่สบายกว่าอาชีพรับจ้างในไร่สวน เพราะไม่ต้องใช้แรงงาน และสามารถทำไปพร้อมๆ กับการดูแลจัดการบ้านเรือนลูกเต้าได้ อีกทั้งในปัจจุบันคนซื้อหวยใต้ดินมีจำนวนคนมากขึ้นและคนซื้อมีข้อมูลมากกว่าแต่ก่อน ผู้หญิงซึ่งมีพื้นฐานความละเอียด รอบคอบ ช่างจดจำ และมีสังคมพบปะพูดคุย ทำให้มีเวลาพูดคุยทำนายตัวเลขและซื้อขายหวย อาจนับได้ว่า การรวมกลุ่มของผู้หญิงเป็นต้นทุนทางสังคมที่สำคัญที่ทำให้การซื้อขายหวยใต้ดินทำได้คล่องกว่าผู้ชาย และความสัมพันธ์ที่เป็นชาวบ้านด้วยกันเอง ความใกล้ชิด คุ้นเคย ความไว้เนื้อเชื่อใจ และวงเงินที่ซื้อขาย คือเงื่อนไขสำคัญที่ผู้ซื้อใช้ประกอบการตัดสินใจว่าจะเลือกซื้อหวยกับแม่ค้าคนใด ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว ส่วนใหญ่จะนิยมเล่นหวยใต้ดินในวงเงินหลักสิบหลักร้อยเท่านั้น แม้จะแทงหวยกับคนขายหวยหลายราย เพื่อป้องกันความเสี่ยงที่จะโดน “เบี้ยว” แต่โดยรวมแล้วงวดหนึ่งๆ ก็ซื้อหวยใต้ดินไม่เกินหลักร้อย ส่วนหวยหลวงหรือลอตเตอรี่มีจำหน่ายในชุมชนแต่ไม่เป็นที่นิยมเท่าหวยใต้ดิน นอกจากนั้น คนขายหวยยังมีการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ในการซื้อขายภายในเครือข่ายทางสังคม เช่นเครือญาติที่อยู่ต่างจังหวัดก็สามารถโทรสั่งซื้อหวยได้ จึงอาจกล่าวได้ว่า โทรศัพท์มือถือได้กลายเป็นเทคโนโลยีที่เอื้อต่อการดำรงอยู่และการเติบโตของหวยใต้ดินเป็นอย่างมาก ทั้งในแง่การซื้อขายและกระจายข่าวสารที่เกี่ยวข้อง เช่น เลขเด็ด การจ่ายเงิน ชำระเงินต่างๆ เหล่านี้เป็นต้น

ด้านพฤติกรรมการซื้อหวยใต้ดินของชาวไทใหญ่ในหมู่บ้าน มีหลายกลุ่ม ถ้าเป็นกลุ่มคนยากจนคนไร้สัญชาติจะตั้งความหวังเพียงมีเงินมาหมุนจุนเจือในครอบครัว คนชราอาจเล่นเล็กๆ น้อยๆ เพื่อความสนุก บางทีมีคนมาทักว่าช่วงนี้จะมีโชคมีลาภก็ซื้อหวยเพื่อเสี่ยงดู ส่วนกลุ่มที่มีฐานะปานกลางถึงรวยซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนเมือง มักหวังเงินก้อนใหญ่และเสียทีเป็นหมื่น สำหรับวัยรุ่นไม่ค่อยสนใจหวยใต้ดิน ด้านหนึ่งอาจเป็นเพราะยังเรียนหนังสือ

ไม่มีรายได้เป็นของตนเอง และไม่ต้องรับภาระการเงินในบ้านเหมือนผู้ใหญ่ อีกด้านหนึ่งอาจเกิดจากวัยรุ่นมองว่าหวยใต้ดินเป็นกิจกรรมที่ไม่สนุก ไม่ทันสมัย ไม่เร้าใจเท่ากับการเล่นเกมออนไลน์ สนุกเกอร์ พนันบอล หรือการพนันแบบอื่นๆ ที่มีสังคมเพื่อนฝูงในวัยเดียวกันเล่นพนัน

นางหอม แม่ค้าหวย

นางหอมเป็นชาวไทใหญ่วัยกลางคน บ้านเดิมอยู่ที่ประเทศพม่า และได้รับบัตรประชาชนไทยแล้ว ทว่าก็ยังถูกมองจากคนไทใหญ่ทั่วไปว่าเป็นคน "ไตนอก" นางหอมมีลูกติดสองคนก่อนจะมาเจอสามีคนปัจจุบันซึ่งเป็นแรงงานก่อสร้างชาวไทใหญ่ที่อยู่ระหว่างการขอสัญชาติไทย นางหอมอยู่กับสามีคนนี้มาได้สักสิบปีแล้ว ชีวิตครอบครัวมีความสุขดี สามีธรรมะธรรมโม เป็นหมอพื้นบ้าน (จเร) ไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มเหล้า ส่วนนางหอมเดิมทำงานรับจ้างทั่วไป รับทำสวนทำไร่ให้ชาวลีซู เป็นลูกจ้างขายก๋วยเตี๋ยว รับเลี้ยงลูกให้ครูและข้าราชการที่เป็นคนไทย แต่หลายปีมานี้จำต้องเปลี่ยนมาขายหวยใต้ดินเป็นอาชีพหลัก ทำอาชีพนี้ได้สักห้าหกปีแล้ว

นางหอมเล่าว่า *"ที่พี่ต้องเปลี่ยนอาชีพ คือวันหนึ่งพี่ประสบอุบัติเหตุขี่รถมอเตอร์ไซค์ล้มจนแขนหัก ตั้งแต่รักษาหายก็ทำงานหนักไม่ได้ ทำได้แต่งานเบาๆ ผัวก่อสร้างก็ไม่ได้มีงานทุกวัน เงินจะพอกินพอใช้ได้ยังไงล่ะ ไหนจะลูกอีกสองคน ก็ต้องดิ้นรนหาอาชีพใหม่ มาเจองานขายหวยนี่ก็คิดว่าดีละ ได้อาศัยงานนี้เป็นที่พึ่ง"* และยังบอกอีกว่า ตั้งแต่เปลี่ยนอาชีพมาขายหวยทำให้มีรายได้มากขึ้น ไม่ถึงกับรวยแต่พออยู่พอกิน และมีเวลาว่างมากขึ้น เงินที่ได้มาจากการขายหวยใต้ดิน ส่วนหนึ่งก็เอามาซื้อหวยด้วย นางหอมบอกว่า *"ได้สามสิบเปอร์เซ็นต์ รายได้เฉลี่ยตกเดือนละประมาณห้าพันบาท เอาไปใช้จ่ายในครอบครัวเป็นหลัก"*

ส่วนวิธีซื้อขาย นางหอมบอกว่าพอใกล้วันที่ 1 และ 16 ของทุกเดือนที่เป็นวันหวยออก ก็จะเดินเร่ขายหวยใต้ดินตามบ้านบ้าง บางทีก็อยู่ที่บ้าน

รอลูกค้ามาซื้อบ้าง ส่วนใหญ่จะพูดคุยช่วยตีเลขจากความฝัน โดยใช้ตำราทำนายฝันที่มีคำแปลสามภาษา คือมีทั้งภาษาไทใหญ่ ภาษาพม่า และภาษาไทย ทั้งยังมีภาพการ์ตูนประกอบ เข้าใจง่าย

ในทัศนะของนางหอม *"คนที่ชีวิตล้มละลายจากการพนันในหมู่บ้านก็มีแต่ไม่ใช่เพราะหวยใต้ดิน เพราะมันเป็นเพียงแค่การเสี่ยงโชค โชคดีก็ได้ โชคไม่ดีก็ไม่ถูก มีอยู่ครอบครัวหนึ่งชอบเล่นไฮโล เล่นพนันจนติดหนี้ โดนยึดบ้านยึดรถ ต้องหนีเจ้าหนี้ไปอยู่ต่างจังหวัด แต่เล่นหวยจนหมดตัวนี่ไม่มี ชาวบ้านที่นี่เค้าไม่ได้ทุ่มเงินกับหวยกับลอตเตอรี่ขนาดนั้น แค่มีพอหาเช้ากินค่ำ ไม่เป็นหนี้เป็นสินใครมากมาย นั่นก็ถือว่าดีเลิศแล้ว"*

นางส่วย แม่ดีเด่น

นางส่วย อายุประมาณห้าสิบกว่าปี อพยพจากพม่ามาอยู่ในหมู่บ้านได้เกือบสามสิบปี เลิกกับสามี มีลูกสองคนเกิดในไทยและได้สัญชาติไทยแล้ว ลูกคนแรกเป็นชายทำงานอยู่ที่ระยอง ลูกคนที่สองเป็นหญิงเรียนจบปริญญาตรีโดยการกู้เงินเรียน ตอนนี้ทำงานอยู่ที่เชียงใหม่ สถานศึกษาของลูกสาวได้มอบใบประกาศเกียรติคุณในฐานะแม่ดีเด่นให้แก่นางส่วย ส่วนด้านเศรษฐกิจ นางส่วยไม่มีที่ดินทำกิน ไม่รู้หนังสือภาษาไทย รับจ้างทั่วไปรายวันเพื่อเลี้ยงชีพ โดยไม่เคยได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการในอำเภอ

นางส่วยเล่าว่า คนไตนอกเริ่มซื้อหวยใต้ดินเมื่อ 20 - 30 กว่าปีที่แล้ว สมัยนั้นหวยใต้ดินยังไม่มากขนาดนี้ เพราะว่าการสื่อสารและถนนหนทางยังลำบาก คนขายหวยก็เลยไม่ค่อยมาขาย แต่สมัยนี้การเดินทางและการติดต่อสื่อสารสะดวกมาก ทำให้ซื้อหากันได้ง่ายขึ้น สำหรับนางส่วยเองจะซื้อหวยกับคนขายหวย 2 - 3 คน เพราะเชื่อว่าเจ้ามือแต่ละคนจะให้โชคไม่เท่ากัน ซื้อกับเจ้ามือคนนี้อาจจะไม่ถูก แต่ถ้าซื้อกับอีกคนอาจจะถูก สำหรับเลขที่แทงนั้นส่วนใหญ่เอามาจากความฝัน

นางส่วยคิดว่า *"หวยเป็นความหวังของคนจน จะช่วยให้มีเงินก้อนมาช่วยครอบครัว ส่วนใหญ่อย่างไตนอกนี่ อย่างเก่งซื้อกันงวดละไม่เกินห้าหกร้อยบาท มีเงินน้อยเราก็ซื้อน้อย มีมากเราก็ซื้อพอประมาณ มันก็เป็นความหวังอีกทางหนึ่งสำหรับคนจน ถึงจะมีเงินแค่ 5 บาท 10 บาท ก็ซื้อหวย เพราะว่าหวยเป็นหนทางที่อาจจะได้เงินก้อนมาจุนเจือครอบครัว ถ้าเราโชคดี"*

นางเพ็ญ แม่เฒ่าไม่เล่นหวย

แม่เฒ่าเพ็ญ หญิงชราอายุประมาณแปดสิบปี เป็นผู้เคร่งครัดในศีลในธรรมตามแบบธรรมเนียมไทใหญ่ เช่น นุ่งขาวห่มขาวถือศีลแปด นอนวัดทุกวันพระ มีงานสวดธรรมะที่ไหนก็จะตามไปฟังแทบไม่เคยขาด ทุกวันนี้แม่เฒ่าอาศัยอยู่กับลูกหลาน สามีเสียชีวิตไปเมื่อแปดปีที่แล้ว ด้วยอายุที่ยืนยาว สุขภาพแข็งแรง และมีลูกหลานประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน แม่เฒ่าเพ็ญจึงเป็นบุคคลที่คนในชุมชนต่างให้ความเคารพนับถืออย่างมาก เวลามีงานพิธีขอขมาหรือขอพรจากคนเฒ่าคนแก่ หรือที่เรียกว่า พิธีกั่นตอของชาวไทใหญ่ จะมีชาวบ้านหมุนเวียนมาขอให้แม่เฒ่าทำพิธีให้จำนวนมากต่อเนื่องทุกปี

แม่เฒ่าเพ็ญเป็นหนึ่งในไม่กี่เสียงของชุมชนที่แสดงความไม่เห็นด้วยต่อการเล่นหวยใต้ดิน (รวมถึงการพนันทุกประเภท) มาแต่ไหนแต่ไร แม่เฒ่าเล่าว่า สามีที่เสียชีวิตไปเมื่อหลายปีก่อนติดหวยใต้ดินชนิดที่ว่า แทงทุกงวด แม้ว่าเงินทองส่วนใหญ่แม่เฒ่าเป็นคนเก็บ แต่เวลาใช้จ่ายสามีก็มักเอาไปใช้แทงหวย ถ้าไม่ให้ก็ทะเลาะกันบ้าง หรือแอบเก็บซ่อนเงินไว้แทงหวยบ้าง แม่เฒ่าชี้ว่า ดูเผินๆ เงินที่ใช้ซื้อหวยใต้ดินแต่ละเดือนไม่ได้ถือว่ามาก ไม่กี่สิบบาท แต่เมื่อมีการคิดคำนวณตัวเลขที่ซื้ออย่างต่อเนื่องหลายปี เทียบกับจำนวนเงินที่ถูก ก็เสียเป็นเงินหลายพัน *"สู้เอาเงินนั้นไปซื้อข้าวปลาอาหารเลี้ยงลูกเต้าดีกว่า"*

แม่เฒ่าเพ็ญบอกว่า ในหมู่บ้านมีคนคิดคล้ายๆ แม่เฒ่าเหมือนกัน แต่น้อย เดี๋ยวนี้มีคนเล่นเพิ่มขึ้น ทั้งผู้หญิงผู้ชาย ผิดกับสมัยก่อนที่ภรรยามักจะต่อต้าน ขณะนี้ในหมู่บ้าน ถ้าเป็นบ้านคนไทใหญ่จะเล่นทุกหลังคาเรือน สามีและภรรยามาแทงหวยด้วยกัน เห็นไปในทางเดียวกัน แต่จะเล่นมากหรือน้อย บ่อยหรือไม่บ่อย ก็สุดแล้วแต่จะคิดได้ว่าคุ้มไม่คุ้ม

นอกจากความเป็นห่วงถึงผลกระทบต่างๆ ที่จะเกิดตามมาจากการเล่นหวยใต้ดิน ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว ลูกหลาน แม่เฒ่ายังห่วงถึงสถาบันสงฆ์ และเล่าว่า ในอดีตพระไม่ได้เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ แต่ปัจจุบันพระสงฆ์ไม่เว้นจะเป็นพระไทยหรือพระชาวไทใหญ่ก็เข้าสู่วงการนี้มากขึ้น วัดบางวัดในเขตตัวอำเภอยากจนลงถึงขั้นเป็นหนี้สินแบบไม่เคยมีมาก่อน ชาวบ้านเองโดยเฉพาะกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ที่เคร่งศาสนาก็เริ่มเสื่อมศรัทธา

นางหลาว แม่หญิงสัญจร

นางหลาว อายุ 52 ปี มาจากรัฐฉาน ประเทศพม่า เมื่ออายุราว 15 ปีได้ไปทำงานรับจ้างที่กรุงเทพฯ ต่อมาพ่อแม่ไม่สบายเลยต้องกลับพม่า หลังจากนั้น 10 ปี พ่อแม่เสียชีวิต สามีก็แยกทาง นางหลาวจึงเดินทางมาปักหลักอยู่ที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ทำงานรับจ้างมัดกระเทียมขายใบชา และได้สามีใหม่ที่ฝาง อยู่ที่นั่น 10 ปี มีลูกสาวด้วยกันหนึ่งคน ซึ่งปัจจุบันทำงานอยู่เชียงใหม่

สามีใหม่ชอบเล่นการพนัน ซื้อหวยทีละหลายพัน เคยขายไร่ขายนานำเงินมาซื้อลอตเตอรี่ทีละหลายๆ ใบ ในที่สุดนางหลาวทนไม่ได้จึงเลิกกันแล้วเดินทางกลับพม่า ไปทำไร่ทำนาอยู่หลายปี แต่โชคร้ายเมื่อตรวจพบว่าตัวเองเป็นโรคตับ จึงเดินทางมารักษาตัวที่เมืองไทย ตอนนี้นางหลาวมีอาชีพทำขนมขึ้นกเป้า เป็นขนมพื้นบ้านของไทใหญ่คล้ายๆ กับเส้นข้าวซอยปรุงรสทอดกรอบ และทอดแคบหมูส่งขายตามตลาด รวมถึงขายมะเขือเทศหอมแดง ข้าวโพดต้ม นอกจากนี้ ยังเป็นหมอนวดพื้นบ้านด้วย

เรื่องหวย นางหลาวเล่าว่า *"มีการเล่นตั้งแต่สมัยที่อยู่บ้านเกิดในรัฐฉานแล้ว เจ้ามืออยู่ในพม่าแต่เลขที่ออกนี่ฟังจากวิทยุกระจายเสียงที่ส่งสัญญาณข้ามมาจากฝั่งไทย"* ถ้าจะให้เปรียบเทียบระหว่างหวยใต้ดินกับหวยรัฐบาลหรือลอตเตอรี่ โดยส่วนตัวนางหลาวชอบซื้อลอตเตอรี่มากกว่า เพราะมีให้เลือกหลายรางวัล ถ้าถูกรางวัลก็สามารถจะเอาลอตเตอรี่ไปแลกเงินกับธนาคารได้เลย ส่วนหวยใต้ดินไม่ได้ซื้อทุกงวด แต่จะซื้อเวลาที่คิดว่าตัวเองดวงดี เมื่อถูกหวยใต้ดินเจ้ามือบางคนจะหักเปอร์เซ็นต์ ไม่ได้เงินเต็มจำนวน *"ส่วนใหญ่ซื้อกับคนรู้จัก ซื้อหวยหวังรวยเยอะ ๆ ไม่ได้หรอก มันยาก ก็แค่พอได้เงินมาใช้รักษาตัว เลี้ยงปากท้อง เผื่อมีโชคเท่านั้น"*

หวยกับการจัดการเศรษฐกิจครัวเรือนของผู้หญิง

แนวคิดการแบ่งพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะแบบแยกส่วน นอกจากจะไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์จริงในชีวิตประจำวันของผู้คนทั่วไปที่มิได้อยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งตลอดเวลา หากแต่มีการเคลื่อนไหวอยู่ในพื้นที่ของชุมชนและเครือข่าย ดังนั้นการกำหนดให้ผู้หญิง ผู้ชาย รวมทั้งชาวเขา กลุ่มชาติพันธุ์ ฯลฯ อยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งอย่างตายตัว จึงเป็นการสร้างความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง เช่นเดียวกับการคิดว่าการจัดการเศรษฐกิจครัวเรือนเป็นเรื่องส่วนตัว เป็นเรื่องในบ้านเพียงอย่างเดียว

ในโลกที่เป็นจริง สังคมมีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันด้วยอำนาจมากมาย แนวคิดการแบ่งพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะแบบแยกส่วน แบบคู่ตรงข้าม เป็นการแบ่งที่ซ้อนทับกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจอยู่เสมอ การจัดจำแนกว่าอะไรเป็นพื้นที่เศรษฐกิจในครัวเรือน หรืออะไรไม่ใช่เศรษฐกิจครัวเรือน มักจะเป็นการนิยามโดยคนนอก เป็นการใช้อำนาจกดทับลงไป ซึ่งนอกจากจะไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์จริงในชีวิตประจำวันของผู้คนทั่วไปแล้ว ยังทำให้เกิดผลกระทบตามมา

เช่นการพิจารณางานที่ผู้ชายทำว่าเป็นงานนอกบ้าน เป็นการผลิตที่

ก่อให้เกิดรายได้จากการขายผลผลิตหรือได้รับค่าจ้าง ส่วนงานที่ผู้หญิงทำ ผู้หญิงรับผิดชอบ เป็นงานในบ้าน เป็นบทบาทในการผลิตซ้ำ ไม่ว่าจะเป็นการทำอาหาร ซักผ้า ทำความสะอาดบ้าน รวมถึงการเลี้ยงลูก ไม่ถูกนับว่าเป็นงานเพราะไม่มีรายได้ การให้ความหมายของงานดังกล่าวถูกกำหนดมาจากแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่ให้ความสำคัญกับมูลค่าทางเศรษฐกิจ ละเลยคุณค่าของงานผลิตซ้ำที่ผู้หญิงทำ ผลจากการแบ่งบทบาทหน้าที่หญิง-ชายได้สร้างความหมายให้ผู้หญิงตกอยู่ในฐานะเป็นรอง

การเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมทุนนิยมอุตสาหกรรมและความเป็นสมัยใหม่ มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงสถานะของผู้หญิง เช่น ความเป็นแม่บ้าน สาวโรงงาน แรงงานนอกระบบ เป็นต้น แต่ไม่ได้ช่วยลดงานที่หนักของผู้หญิง เพราะผู้ชายไม่ได้ช่วยงานบ้านหรือแบ่งเบาความรับผิดชอบในครอบครัว ผู้หญิงต้องทำงานเป็นสองเท่า ทั้งทำงานในบ้านและทำงานนอกบ้านเพื่อหารายได้

เมื่อผู้หญิงได้ออกนอกบ้านไปทำงานหารายได้เช่นเดียวกับผู้ชาย นับเป็นเหตุผลหนึ่งทำให้ผู้หญิงเข้ามาเกี่ยวข้องกับหวย ผู้หญิงพยายามจะแสวงหากิจกรรมการดำรงชีพที่หลากหลายเพื่อค้ำจุนและ / หรือเพิ่มความมั่นคงให้แก่เศรษฐกิจครัวเรือนของตนเอง ดังนั้น “หวย” ทั้งที่เป็นหวยใต้ดินและหวยรัฐบาล ในบางเวลาอาจมีลักษณะของธุรกิจอย่างชัดเจน เมื่อมองในแง่การซื้อการขาย และในบางเวลา “หวย” มีลักษณะของการซ้อนทับกันของกิจกรรมกระชับความสัมพันธ์กับธุรกิจ ดังจะเห็นได้จากการให้ลูกค้า

บางรายซื้อหวยเป็นเงินเชื่อ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “แปะ” การลดราคาให้กับคนซื้อที่สนิทกัน และการซื้อหวยด้วยเหตุผลที่ญาติขอให้ช่วยอุดหนุน เป็นต้น เมื่อพิจารณาด้วยกรอบคิดการดำรงชีวิต การซื้อหวยและการขายหวยของผู้หญิงจะเกี่ยวข้องกับการจัดหาเงินสดมาหมุนเวียนในครัวเรือนโดยตรง หวยจึงมีความเกี่ยวข้องกับการจัดการเศรษฐกิจครัวเรือนของผู้หญิง ในขณะเดียวกันการซื้อหวยและขายหวยก็ไม่อาจมองแยกออกจากเศรษฐกิจเชิงสถาบันที่อาศัยความสัมพันธ์ทางสังคมร้อยรัดระบบการดำรงชีพของผู้คนในท้องถิ่นเข้าด้วยกัน

การสำรวจพฤติกรรมการเล่นหวยทุกครั้งมักพบว่า ผู้หญิงเล่นหวยใต้ดินมากกว่าผู้ชาย แม้ว่าผลการสำรวจไม่ได้แยกแยะให้เห็นความต่างของผู้หญิงไม่ว่าจะเป็น อายุ การศึกษา และอาชีพการงานก็ตาม ประเด็นที่น่าสนใจคือ ผู้หญิงมีการจัดการเศรษฐกิจครัวเรือนอย่างไร จึงมีเงินมาเล่นหวยโดยไม่ส่งผลกระทบต่อการจัดการการเงินในครัวเรือน ผู้หญิงให้ความหมายกับเงินที่นำมาเล่นหวยว่าเป็นรายได้ที่เป็นอิสระหรืออาจมาจากการประหยัดรายจ่ายบางรายการในครอบครัว

ผู้หญิงที่ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ซึ่งเป็นผู้เล่นหวยแสดงทัศนะในทำนองเดียวกันว่า ไม่ได้หวังร่ำรวยจากการเล่นหวย การถูกรางวัลแม้เพียงร้อยสองร้อยบาทก็ทำให้พวกเธอดีใจและมีความหวังในชีวิต โดยผู้หญิงแต่ละคนระบุจุดประสงค์ของการซื้อหวยว่า ต้องการมีเงินสำรองสำหรับเป็นค่าเล่าเรียนของบุตร มีเงินเพื่อการทำบุญให้มีสุขภาพและชีวิตที่ดีในภายภาคหน้า หวังที่จะมีเงินสักก้อนสำหรับซื้อที่ดินเป็นของตนเองเพราะปัจจุบันอาศัยที่ดินคนอื่นอยู่และต้องอาศัยที่ดินคนอื่นในการทำการเกษตร หวังว่าจะมีเงินสักก้อนสำหรับชำระหนี้สิน หวังว่าจะมีเงินลงทุนหรือขยายกิจการค้าขาย หวังว่าจะมีเงินสำหรับซ่อมแซมหรือปรับปรุงบ้านที่ทรุดโทรม รวมถึงจะเก็บเป็นเงินสำรองในครอบครัว ฯลฯ เป็นที่น่าสังเกตว่าความหวังที่จะได้เงินจากการเล่นหวยล้วนเป็นความหวังต่อครอบครัว ไม่ใช่ความสุขสบายส่วนตัว หวยจึงอาจเป็นหนทางที่ผู้หญิงเลือกเอามาใช้แก้ไขปัญหาครอบครัว ในที่นี้การเล่นหวยจึงถือเป็นการนำเอาเรื่องนอกบ้านมาจัดการกับเรื่องในบ้านหรือในครัวเรือน เงินซื้อหวยจึงไม่ควรนับเป็นค่าใช้จ่ายส่วนตัวของผู้หญิง

ภาคสาม : มุมมองของผู้หญิงต่อหวย

มุมมองเศรษฐศาสตร์การเมืองแนวสตรีนิยมต่อบทบาทผู้หญิง

เนื่องจากสภาพความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ส่งผลให้ชีวิตของผู้หญิงก้าวข้ามจารีตแบบเดิม กระบวนการกลายเป็นสมัยใหม่ไม่ได้แยกงานบ้านให้เป็นหน้าที่เฉพาะของผู้หญิง เพราะมีสิ่งอำนวยความสะดวกภายในบ้านมากขึ้น ชีวิตของผู้หญิงจึงแสวงหาสิ่งเติมเต็มในชีวิต ทั้งในฐานะผู้บริโภคในสังคมอุตสาหกรรม ทั้งเพศวิถีที่หลุดออกจากความเชื่อที่ยึดโยงอยู่กับความเป็นแม่ สำนึกในเรื่องการหย่าร้าง รวมไปถึงการโต้แย้งบรรทัดฐานแบบชาย ทำให้ผู้หญิงไม่ถูกผูกติดกับครอบครัวแบบเดิม ประกอบกับการศึกษาที่เปิดกว้างและเท่าเทียมกันมากขึ้น ทำให้ผู้หญิงเองเข้าใจในเรื่องเหล่านี้ในฐานะ “**ผู้กระทำการ**” มีความรู้สึกนึกคิด แต่อย่างไรก็ตาม ผู้หญิงยังไม่สามารถหลุดพ้นจากการผูกติดตัวเองอยู่กับความเชื่อเรื่อง “ความเป็นแม่” ตามจารีต ความเชื่อเรื่องความเป็นแม่นี้ทรงพลังและไม่อาจมองข้ามได้

ดังนั้น แม้ว่าดูเหมือนผู้หญิงจะมีเสรีภาพในสังคมสมัยใหม่ในแง่ที่มีอิสระจากการสนับสนุนทางวัตถุ แต่ก็ไม่ได้มีอำนาจในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเองผ่านการทำงานนอกบ้าน เพราะในความเป็นจริงชีวิตของผู้หญิงยังคงผูกมัดอยู่กับเรื่อง "ความเป็นแม่" ทิศทางชีวิตของผู้หญิงจึงถูกดึงกลับไปกลับมาระหว่างความมีเสรีภาพกับบทบาทตามจารีตแบบเดิม

ความลักลั่นของการที่ผู้หญิงยังคงผูกติดอยู่กับบทบาทตามจารีตแบบเดิมและการมีเสรีภาพในกระบวนการกลายเป็นสมัยใหม่ ทำให้ผู้หญิงต้องรับภาระทั้งงานนอกบ้านและงานในบ้าน โดยเฉพาะการรับผิดชอบดูแลรายรับและรายจ่ายในครัวเรือนให้อยู่ในภาวะสมดุล ซึ่งพวกเธอต้องพยายามดิ้นรนทุกวิถีทางให้ตนเองและครอบครัวอยู่รอดในสังคมทุนนิยมสมัยใหม่

ในขณะที่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เน้นตลาดเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ ซึ่งให้ความสำคัญกับการใช้แรงงานและการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการตลาดหรือการทำงานที่ได้รับค่าจ้าง คนที่ไม่ได้รับค่าจ้างจึงไม่ถูกรวมเข้าเป็นแรงงาน งานในบ้านถูกมองว่าเป็นพื้นที่ส่วนตัวของผู้หญิง ตรงกันข้ามกับระบบตลาดที่อยู่ในพื้นที่สาธารณะของผู้ชาย การให้คุณค่าเฉพาะงานที่มีรายได้ทำให้งานของผู้หญิงที่ไม่มีรายได้ถูกมองว่าไม่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ

ทว่าแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองในมุมมองสตรีนิยม[2] มองว่า ในครัวเรือนมีทั้ง "การผลิต" (พื้นที่สาธารณะซึ่งเป็นพื้นที่การทำงานของผู้ชาย) และ "การผลิตซ้ำทางสังคม" (พื้นที่ส่วนตัวหรือพื้นที่ในบ้านซึ่งเป็นพื้นที่การทำงานของผู้หญิง) มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงซ้อนทับกันและไม่สามารถแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด โดยเสนอว่าการผลิตซ้ำทางสังคม เช่น

---

[2] แนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองในมุมมองสตรีนิยม ให้ความสำคัญในการเชื่อมโยงเศรษฐกิจกับมิติอื่นๆ เช่น สังคม วัฒนธรรม ประเพณี พฤติกรรมของคน กฎหมาย การเมือง (ความเกี่ยวข้องกับรัฐ) ฯลฯ เป็นการวิเคราะห์เศรษฐกิจบนพื้นฐานความจริงทางสังคม และให้ความสำคัญกับพื้นที่ส่วนตัวหรือพื้นที่ในบ้าน ซึ่งเป็นพื้นที่ของ "การผลิตซ้ำทางสังคม"

งานดูแลครอบครัวและชุมชน เป็นงานในด้านเศรษฐกิจเช่นกัน คนส่วนใหญ่ดำรงชีวิตของตนเองและครอบครัวด้วยการรวมงานที่ได้รับค่าจ้างและงานในบ้านที่ไม่ได้รับค่าจ้างเข้าด้วยกัน การผลิตและการบริโภคถูกผนวกเข้าด้วยกันในการดำรงชีวิตของครัวเรือน

ผู้หญิงจำนวนมากที่ไม่ได้เข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม แต่อยู่ในพื้นที่ในบ้านหรือทำงานบ้าน เช่น ปัดกวาดเช็ดถูบ้าน ทำอาหาร เลี้ยงดูลูก ดูแลพ่อแม่ ดูแลสามีที่ไปทำงานนอกบ้าน ฯลฯ แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องทำมาหากินเพื่อหารายได้เพิ่มเพื่อเลี้ยงดูครอบครัว เช่น ค้าขายเล็กๆ น้อยๆ ในตลาดหรือในชุมชน ขายสินค้าเงินผ่อน ฯลฯ หากเป็นครอบครัวที่อยู่ในภาคเกษตรกรรมก็จะเข้าร่วมใช้แรงงานในฤดูกาลเกษตร ซึ่งอาจได้รับค่าจ้างเป็นเงินหรือเป็นการเอามื้อเอาแรงในมิติของการผลิตเพื่อยังชีพ ผู้หญิงเหล่านี้ต้องรับผิดชอบดูแลรายรับและรายจ่ายในครัวเรือนให้อยู่ในภาวะสมดุล หากเกิดภาวะที่ขาดแคลนหรือประสบปัญหาทางการเงิน พวกเธอก็ต้องทำทุกวิถีทางเพื่อที่จะหมุนเวียนเงินมาใช้จ่าย ตั้งแต่การกู้ยืมเงินจากญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน หรือนายทุนเงินกู้ ในท่ามกลางความเสี่ยง พวกเธอจึงแสวงหาความมั่นคงด้วยการรวมกลุ่มเล่นแชร์ เล่นหวยใต้ดิน การพึ่งพาสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือความเชื่อทางไสยศาสตร์ ฯลฯ

แม้ว่าผู้หญิงมีบทบาทในงานที่เป็นการตระเตรียมการสำหรับอนาคตซึ่งเป็นงานที่ไม่ได้รับค่าจ้าง และในเศรษฐศาสตร์ระดับชาตินั้นงานที่ไม่ได้รับค่าจ้างไม่ได้ถูกนับรวมในรายได้ต่อหัวของประชาชาติ ได้แก่ งานบ้าน การเลี้ยงลูก การคลอดลูก ฯลฯ แต่แนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองในมุมมองสตรีนิยมมองว่า งานเหล่านั้นเป็นการดำรงไว้ซึ่งเผ่าพันธุ์มนุษย์และการรักษามูลค่าแรงงานทางเศรษฐกิจ การผลิตซ้ำทางสังคมนับเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของระบบเศรษฐกิจ เพราะเป็นส่วนที่สนับสนุนค้ำจุนระบบเศรษฐกิจ ดังนั้นการศึกษาการพนันตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองในมุมมองสตรีนิยมจึงมองการเล่นหวยและการเล่นพนันชนิดอื่นๆ ของผู้หญิงในฐานะ

เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการการเงินในครัวเรือน การหมุนเงินใช้จ่ายในครัวเรือน ในธุรกิจ ฯลฯ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามต่อสู้ดิ้นรนในชีวิตประจำวัน และสะท้อนให้เห็นถึงการตกเป็นเหยื่อหรือ “ผู้ถูกกระทำ” เช่น การเสียพนัน และการเป็น “ผู้กระทำการ” เช่นการจัดการการเงินในครัวเรือน การเปียแชร์ ฯลฯ

ยุทธวิธีการใช้อำนาจของผู้หญิง

เป็นที่ยอมรับกันว่า ในระดับครอบครัวผู้หญิงมีความสามารถในการจัดการเรื่องเงินๆ ทองๆ แต่ “อำนาจ” ทางเศรษฐกิจของผู้หญิงกลับถูกมองในทางตรงกันข้ามกับ “อำนาจ” ที่จะนำเธอไปสู่ความมีเกียรติมีสถานภาพที่สูงขึ้น นั่นคือ ผู้หญิงถูกวางตำแหน่งให้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของผู้ชาย นอกจากนั้น วิธีการศึกษาทำความเข้าใจเรื่องอำนาจที่มองจากภายนอกเข้าไปในชุมชน ให้ความสนใจเฉพาะโครงสร้างอำนาจที่เป็นทางการหรืออำนาจที่ได้มาจากการไปมีความสัมพันธ์กับรัฐ ทุน การเมือง ทำให้มองไม่เห็นช่องทางที่ผู้หญิงแสดงออกซึ่งอำนาจของตน

ดังจะเห็นได้จากการใช้ยุทธวิธี “เงียบ” หรือ “เพิกเฉย” ซึ่งอาจไม่ปรากฏในพื้นที่สาธารณะ หรือการต่อต้านของผู้หญิงโดยการนินทาว่าร้ายหรือการปล่อยข่าวลือ เช่น กรณีผู้หญิงมุสลิมมาเลย์นินทาคนรวยที่ไม่ยอมบริจาคเงินเข้ากองทุนสักกาดซึ่งเป็นกองทุนของคนยากไร้ในชุมชน รวมถึงยุทธวิธีการไม่ให้ความร่วมมือในการทำอาหาร ทำพิธีกรรม หรือกิจกรรมทางสังคมการเมือง ฯลฯ ยุทธวิธีของผู้หญิงที่ใช้เป็นประจำเหล่านี้นับว่าเป็นเครื่องมือสำคัญที่ผู้ชายและผู้ปกครองในชุมชนท้องถิ่นกลัวมากที่สุด ดังนั้นผู้ชายส่วนใหญ่จึงตระหนักดีถึงการสนับสนุนจากภรรยาและกลุ่มผู้หญิงในชุมชนต่อการเข้าสู่ตำแหน่งที่เป็นทางการ

ความเข้าใจอำนาจผู้หญิงผ่านโครงสร้างอำนาจที่ไม่เป็นทางการนั้นประเด็นอยู่ที่การซ้อนกันของโครงสร้างอำนาจระดับครอบครัวกับระดับชุมชน

เนื่องจากผู้หญิงมักไม่อยู่ในฐานะผู้มีอำนาจ (ที่เป็นทางการ) ยุทธวิธีของผู้หญิงคือ การใช้วิธีการชักจูง ซึ่งเป็นอำนาจรูปแบบหนึ่งที่สำคัญ ส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้อื่นรวมถึงผู้ชาย ผ่านสถานภาพบทบาทของความเป็นแม่ ภรรยา พี่สาว หรือน้องสาว โดยผู้หญิงอาจเป็นผู้ชักชวนหรืออยู่เบื้องหลังการตัดสินใจ เป็นการใช้อำนาจได้แม้จะไม่มีโอกาสดำรงตำแหน่งผู้นำกลุ่มหรือมีอิทธิพลการเมืองและพิธีกรรม

เงื่อนไขปัจจัยที่มีผลต่อโครงสร้างอำนาจในครอบครัวซึ่งจัดแบ่งขอบเขตงานบ้านกับงานการเมืองว่าอยู่ทับซ้อนกันหรือแยกออกจากกันหรือไม่ คือ บริบทการเปลี่ยนแปลงชุมชนแบบทุนนิยม, กึ่งเกษตรกรรมกึ่งอุตสาหกรรม อันกระทบกับวิถีการผลิตของครอบครัวนั่นเอง ทั้งนี้ ผู้หญิงในชนบทไทยไม่ได้ต่ำต้อยหรือไม่มีบทบาททางเศรษฐกิจสังคมดังที่สังคมภายนอกเข้าใจ แต่ผู้หญิงเป็นผู้สืบทอดความต่อเนื่องของครอบครัว สืบทอดที่ดินทำกินในชุมชน มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในเศรษฐกิจครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นการเข้าร่วมในการผลิตการเกษตร หรือการเป็นแม่ค้าที่ถือเป็นอาชีพหลักของสังคมไทย นอกจากนี้ผู้หญิงยังเป็นผู้สนับสนุนและมีส่วนร่วมในพิธีกรรมความเชื่อของชุมชนอย่างเข้มแข็งอีกด้วย ดังนั้นการจะเข้าใจอำนาจของผู้หญิงในการศึกษาการเล่นหวยจึงต้องศึกษายุทธวิธีที่ผู้หญิงนำมาใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ในชุมชน รวมทั้งการจัดการความเสี่ยงจากการพนัน การเล่นหวย

หวย : ความรู้และความหมายในมุมมองของผู้หญิง

ข้อถกเถียงโต้แย้งเกี่ยวกับการพนันที่ผ่านมาวางอยู่บนแนวคิดที่มองการพนันและการแก้ปัญหาการพนันจากมุมมองเชิงเดี่ยว อย่างเช่น มองจากมิติเศรษฐกิจ มุมมองกฎหมาย หรือมุมมองทางศีลธรรมทำให้เกิดการสรุปแบบที่เรียกว่า เหมารวม หรือใช้กติกาเดียวในการตัดสิน ขณะที่การพนันมีความเกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรม และมีการทับซ้อนกันในหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม รวมทั้งความ

แตกต่างหลากหลายทางเพศภาวะ ชนชั้น ชาติพันธุ์ วัย ฯลฯ ดังนั้นจึงไม่ควรมองการพนัน โดยเฉพาะการเล่นหวยใต้ดินในแง่ของปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นเท่านั้น แต่ควรให้ความสำคัญกับมุมมองในมิติสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมที่อำนาจมีลักษณะกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป ไม่ใช่อำนาจที่มีลักษณะเป็นกลุ่มก้อนหรือมีการรวบรวม สะสม และจัดเรียงให้เห็นถึงความต่อเนื่อง

หวยใต้ดิน เป็นเรื่องของการจัดการที่ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมแบบไม่เป็นทางการ และมีความเชื่อมโยงกับเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาและการต่อรองเชิงอำนาจ ทั้งนี้ แนวคิดในการควบคุมการพนันที่เล่นโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งทำให้มนุษย์มีระยะห่างทางสังคม อาจเป็นการทำลายความสัมพันธ์ทางสังคมของชาวบ้าน และทำให้อำนาจของประชาชนถูกดึงกลับไปรวมศูนย์ที่รัฐส่วนกลางผ่านการใช้เทคโนโลยี นโยบาย และกฎหมาย

การศึกษาเรื่อง *“การพนันในแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองในมุมมองสตรีนิยม - มุมมองของผู้หญิงกับการเล่นหวยในชุมชนภาคเหนือตอนบน”* ค้นพบว่า ผู้หญิงมีชุดความรู้และการนิยามหวยที่หลากหลาย แตกต่างกันตามบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่ต่างกัน และการเล่นหวยนับเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามต่อสู้ดิ้นรนในชีวิตประจำวันเพื่อบริหารจัดการครอบครัว

เน้นไปที่ปริมณฑลของพื้นที่ส่วนตัวหรือพื้นที่ในบ้าน โดยในทางวิชาการเรียกว่า "การผลิตซ้ำทางสังคม" เป็นส่วนของระบบเศรษฐกิจครอบครัวหรือครัวเรือน ซึ่งแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่เน้นตลาดเป็นศูนย์กลางมองว่าไม่มีคุณค่าในทางเศรษฐกิจ ทั้งๆ ที่ "การผลิตซ้ำทางสังคม" ของผู้หญิง เป็นการดำรงรักษาให้ระบบทุนนิยมอยู่ได้ ทั้งในระดับท้องถิ่นและข้ามพรมแดน เศรษฐกิจในที่นี้มีความซับซ้อนมากกว่ามุมมองของเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก

แนวคิดสตรีนิยมแนวเศรษฐศาสตร์การเมืองพิจารณาการพนันหรือการเล่นหวยว่าเป็น "ยุทธวิธี" หนึ่งในการต่อสู้ดิ้นรนของผู้หญิง ซึ่งมีความพยายามที่หลากหลาย แตกต่าง ซับซ้อน และเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงในแต่ละสถานการณ์และพื้นที่ และอาจมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับมิติอื่นๆ ด้วย อย่างเช่น การต่อสู้ดิ้นรนในเชิงวัฒนธรรมหรือสัญลักษณ์ หรือการต่อสู้ในเชิงการเมืองของกลุ่มคนที่ด้อยอำนาจและอยู่ที่ชายขอบของสังคม ฯลฯ นอกจากนี้ การเล่นหวยของผู้หญิงยังเกี่ยวข้องกับความเสี่ยงหรือความไม่มั่นคงของผู้หญิงในชีวิตประจำวันเมื่อเข้าสู่ภาวะความทันสมัย ซึ่งผู้หญิงและผู้ชายมีความเสี่ยงไม่เท่ากัน ผู้หญิงกลุ่มต่างๆ มีวิธีการจัดการหรือการต่อรองกับอำนาจในทุกระดับเพื่อลดความเสี่ยง บางครั้งก็เป็นผู้กระทำการ บางครั้งอาจตกเป็นเหยื่อหรือผู้ถูกกระทำ ต้นทุนสำคัญที่ผู้หญิงใช้ในการจัดการความเสี่ยงคือ การปรับตัวและต่อรองกับอำนาจ รวมไปถึงการใช้เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม

นอกจากนั้น การเล่นหวยใต้ดินยังเป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่สะท้อนปัญหาเชิงโครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมที่ตอบสนองต่อกลุ่มคนในสังคม ทำให้เกิดกลุ่มอุปถัมภ์ เกิดเครือข่ายความสัมพันธ์และองค์กรกระบวนการหวยใต้ดินอย่างกว้างขวาง การดำรงอยู่ของหวยใต้ดินสะท้อนให้เห็นว่าสังคมขาดความสมดุล ภาคส่วนต่างๆ ในสังคมไม่สามารถทำให้กลุ่มคนจำนวนมากในสังคมมีชีวิตที่ดี แต่กลับเพิ่มปัญหาความยากจน และกีดกัน

คนจน คนด้อยโอกาส คนขาดประสิทธิภาพในการแข่งขันให้ออกไปจากระบบ ปัญหาความยากจนจึงเป็นผลพวงจากโครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมที่ไม่เป็นธรรม และกลายเป็นช่องทางให้ธุรกิจหวยใต้ดินเข้ามาเป็นทางเลือกของคนจนในการแก้ปัญหาความยากจน

ดังนั้น การออกแบบนโยบายในการควบคุมการพนันในอนาคตจึงไม่ควรมองการพนันในมิติเดียว แต่จำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับการพนันในมุมมองต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมุมมองของเพศภาวะ ผลกระทบต่อครอบครัวและชุมชน และการพนันในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของความพยายามต่อสู้ดิ้นรนในชีวิตประจำวันเพื่อบริหารจัดการครอบครัวของผู้หญิง ซึ่งในมุมมองของสังคมทั่วไปไม่ได้ให้ความสำคัญและยังคงยึดติดกับตัวบทกฎหมายและศีลธรรม และเนื่องจากการพนันมีนิยามที่หลากหลาย รัฐจึงสมควรให้มีการแยกแยะประเภทการพนันออกให้ชัดเจน โดยใช้เกณฑ์ชี้วัดหลายแบบ หลายมิติ หลายมุมมอง มีการจัดลำดับชนิด/ประเภทการพนันใหม่ โดยพิจารณาจากผลกระทบที่มีความรุนแรงมากน้อยต่างกัน เช่น เน้นควบคุมประเภทการพนันที่มีผลรุนแรงต่อครอบครัว ชุมชน และเด็กเป็นลำดับแรก เป็นต้น ที่สำคัญคือ กระบวนการทำข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับการพนันควรให้ผู้หญิงได้มีส่วนร่วมในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีประสบการณ์แก้ไขปัญหาในชุมชน

นักวิจัย

โครงการวิจัยการพนันภาคเหนือตอนบน

ดร.อริยา เศวตามร์

จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจากโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา กรุงเทพมหานคร ศึกษาต่อปริญญาตรีศิลปศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยศิลปากร (พ.ศ. 2522) ปริญญาโท (การพัฒนาสังคม) ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (พ.ศ. 2542) และสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกด้านสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (พ.ศ. 2553) เคยทำงานที่สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา กรุงเทพมหานคร และศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน เชียงใหม่ ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาสตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

มีผลงานวิจัย ผ้าป่าข้าว: บทสะท้อนวิธีคิดของชุมชน. กรุงเทพฯ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (2542), แม่ค้า ปากปลาร้าหรือเทพธิดาของบ้าน. เชียงใหม่: ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2544), การสื่อสารความหมายการพัฒนาระหว่างชาวบ้าน: กรณีศึกษากองทุนชุมชนเครือข่ายกองบุญข้าว สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (2547), Politics of Religious Space in Practical Religion: Religion in the Making of Local Identities in Peri-urban Town, Chiang Mai Province. Ph.D. Dissertation. Chiang Mai University (2552), ประสบการณ์กับการเข้าถึงความยุติธรรม: การศึกษาวิจัยแบบอัตชีวประวัติของผู้หญิงชาติพันธุ์ดาราอาง สนับสนุนโดยคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย และ UN Women (2556), การพนันในแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองในมุมมองสตรีนิยม: มุมมองของผู้หญิงกับการเล่นหวยในชุมชนภาคเหนือตอนบน สนับสนุนโดยศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน (2556), Revitalizing the Power of Spirits: A Local Contestation of Small Peasants in an Urbanizing Context of Northern Thailand (2557)

วิสุทธิ์ เหล็กสมบูรณ์

สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจากโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. 2534) จากนั้นเข้าศึกษาระดับปริญญาตรีคณะศึกษาศาสตร์ (สังคมศึกษา พ.ศ. 2539) และปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (การพัฒนาสังคม พ.ศ. 2545) ปัจจุบันทำงานเป็นนักวิจัยอิสระ และผู้ประสานงานเครือข่ายภาคประชาสังคมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

มีผลงานวิจัยหลายเรื่อง อาทิ พลวัตของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในชีวิตครอบครัวและบทบาททางเพศสภาพของผู้หญิงอิวเมี่ยน(เย้า) ภายใต้ผลกระทบของการพัฒนา (2544), ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นว่าด้วยสิทธิเด็กในโครงสร้างและระบบครอบครัว-เครือญาติของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ภายใต้บริบทการจัดการทรัพยากรบริเวณลุ่มน้ำลาง-น้ำของ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน (2549), การสร้างความหมายทางสังคมวัฒนธรรมของเด็กและเยาวชนไร้สัญชาติในจ๊าดไต (ลิเกไทใหญ่) ภายใต้บริบทการเข้าถึงทรัพยากร : กรณีศึกษาจ๊าดไต บ้านแม่ละนา อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน (2550), และล่าสุดคือเรื่องการสร้างความหมายทางสังคมวัฒนธรรมว่าด้วยหวยใต้ดินของผู้หญิง “ไตนอก” ที่เมืองชายแดน (2557) สนับสนุนโดยศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน

วิเศษ สุจินพรัหม

เป็นคนอีสาน เกิดที่จังหวัดศรีสะเกษ จบมัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนประจำจังหวัด สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีด้านเศรษฐศาสตร์ (สาขาการพัฒนา) จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง และปริญญาโทสาขาการพัฒนาสังคมจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวในพื้นที่สาธารณะของผู้หญิง กรณีป่าชุมชนจังหวัดลำพูน ภายหลังเรียนจบปริญญาตรีก็เลือกทำงานองค์กรพัฒนาเอกชน (เอ็นจีโอ) เป็นนักพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านจังหวัดพิจิตรซึ่งอยู่ในเขตสีชมพู (Sensitive Area) แถบเทือกเขาเพชรบูรณ์ ในบทบาทนักวิจัยชุมชนหรือนักจัดระบบชุมชน (Community Organizer) จากนั้นก็ผันตัวเองมาทำงานพัฒนาที่จังหวัดลำพูนพร้อมกับเรียนต่อที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ปัจจุบันเป็นนักวิจัยอิสระ ให้ความคิดเห็นกับโครงการวิจัยท้องถิ่นของ สกว.ลำพูน และเป็นที่ปรึกษาเครือข่ายป่าชุมชนจังหวัดลำพูน ซึ่งยังอยู่ในแวดวงเอ็นจีโอและประชาสังคมจังหวัด

การเล่นหวยในชุมชนนับว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดา เป็นเรื่องสนุกได้ลุ้น บางทีก็คิดว่าเอาโชคมาให้ ไม่เล่นไม่ได้ แต่เมื่อได้ศึกษาชีวิตคนเล่นหวยโดยเฉพาะอย่างยิ่งคนเล่นที่เป็นผู้หญิงแล้ว เป็นเรื่องไม่ธรรมดา เธอต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้ชีวิตตนเองและครอบครัวดีขึ้น ถ้าพิจารณาตามหลักความน่าจะเป็น โอกาสที่แต่ละคนจะถูกหวยมีน้อยมาก แต่นั่นนับเป็นช่องทางหนึ่งเดียวที่เธอมีสิทธิ์หวัง

ขอขอบคุณศูนย์ศึกษาปัญหาการพนันที่ให้โอกาสได้ศึกษาทำความเข้าใจชีวิตของความเป็นหญิงในชุมชน ในฐานะที่เธอถูกนับให้เป็น “นักเล่นการพนัน”

กนกพร ดีบุรี

สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจากโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย (พ.ศ. 2528) ระดับปริญญาตรี สาขาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (พ.ศ. 2532) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (พ.ศ. 2542) หัวข้อวิทยานิพนธ์: เครือข่ายทางสังคมของผู้หญิงในระบบรับเหมาช่วง : กรณีศึกษาการผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูปในอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ มีประสบการณ์ทำงาน ด้านการพัฒนาชนบท การพัฒนากลุ่มสตรี การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และงานวิจัยสาขาสังคมศาสตร์ ปัจจุบันประกอบอาชีพเป็นนักวิจัยอิสระ

ผลงานวิจัยได้แก่

(1) การสำรวจสภาพปัญหาที่ชนเผ่าพื้นเมืองภาคเหนือเผชิญและการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน, งานวิจัยเอกสารผนวกกรณีศึกษาจากภาคสนาม, เชียงใหม่: สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน, มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ. (2554)

(2) การสังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพเด็กด้านทักษะชีวิตนอกระบบโรงเรียน : กรณีศึกษาศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน อ.สันกำแพง และกรณีศึกษาเด็กชาวไทยภูเขา มูลนิธิบ้านมารีนา อ.เมือง จ.เชียงใหม่, ชุดโครงการวิจัยการสังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพเด็กด้านทักษะชีวิตนอกระบบโรงเรียน, กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2549)

(3) “Cross - Scale Information Sharing in Fisheries Resource Management in Songkhram River Basin, Nakhon Phanom and Huay Luang reservoir, Udon Thani, Thailand”, In, Strengthen Fisheries Management Institution in the Lower Mekong River Basin through Collaborative Research and Data Synthesis across Multiple Scales, IFM/MRC Challenge Program for Water and Food project - CPWF PN 52. (2549)

(4) การเมืองวัฒนธรรมในบุญผะเวดร้อยเอ็ด, นครราชสีมา: สาขาวิชาศึกษาทั่วไป, ห้องไทยศึกษานิทัศน์, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี. (นักวิจัยร่วม) (2543)

ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน

(CENTER FOR GAMBLING STUDIES)

วิสัยทัศน์

เป็นองค์กรวิชาการที่ทำการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้และจัดการความรู้เกี่ยวกับการพนัน เพื่อนำไปสนับสนุนให้เกิดการกำหนดนโยบายมาตรการและกลไกที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการจัดการปัญหาที่เกี่ยวเนื่องกับการพนัน

พันธกิจ

1. สนับสนุนให้เกิดการวิจัยเพื่อสร้างความรู้ในการเฝ้าระวังสถานการณ์และปัญหาการพนัน เพื่อนำเสนอมาตรการ กลไกที่เหมาะสมในการจัดการปัญหาการพนัน

2. สนับสนุนให้เกิดเครือข่ายทางวิชาการในระดับพื้นที่ ระดับประเทศและต่างประเทศ รวมถึงมีการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยและนักวิชาการอย่างต่อเนื่อง

3. สนับสนุนให้เกิดการจัดการความรู้ในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้สามารถเข้าถึงกลุ่มต่างๆได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ที่ 1 สร้างความรู้ โดยสนับสนุนการวิจัยเกี่ยวกับการเฝ้าระวังสถานการณ์ พัฒนานโยบาย มาตรการ และกฎหมาย ในการกำกับดูแลและควบคุมการพนันทางด้านอุปทาน (Supply Control) การศึกษาและวิเคราะห์พฤติกรรมในการเล่นพนัน การควบคุมทางสังคมของชุมชนและการวิจัยทางด้านจิตวิทยา สร้างความเข้าใจและหามาตรการการรณรงค์ เผยแพร่ความรู้ ที่สามารถเข้าถึงกลุ่มเสี่ยงต่างๆ และการ

ปรับเปลี่ยนบรรทัดฐานทางสังคม ทำให้สังคมมองเห็นว่าการพนันไม่ใช่เรื่องปกติ เพื่อลดอุปสงค์และลดปัญหาผลกระทบต่างๆจากการมีการพนัน รวมถึงการอุดหนุนทุนวิทยานิพนธ์เพื่อขยายเครือข่ายนักวิจัย และอุดหนุนงานวิจัยเร่งด่วนประกอบการขับเคลื่อนนโยบายและการขับเคลื่อนสังคมของภาคีเครือข่าย

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างเครือข่ายการวิจัย นักวิชาการ โดยพยายามสร้างความเชื่อมโยงกับสถาบันการศึกษา องค์กรภาคต่างๆ ตั้งแต่นักวิชาการในมหาวิทยาลัย ในสาขาต่างๆ จนถึงการวิจัยในระดับชุมชน พัฒนาเครือข่ายนักวิชาการและพัฒนาศักยภาพนักวิจัยด้านการควบคุมการพนัน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การจัดการความรู้และเผยแพร่ โดยการรวบรวมความรู้จากแหล่งต่างๆ พัฒนาระบบฐานข้อมูลต่อเนื่อง สังเคราะห์และย่อยความรู้เพื่อนำไปสู่การเผยแพร่ในรูปแบบที่เข้าใจง่าย ทั้งในเว็บไซต์และสิ่งพิมพ์ รวมถึงการจัดทำสื่อเชิงรุกเพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนเชิงนโยบายและการขับเคลื่อนสังคมของภาคีเครือข่าย และการจัดประชุมสัมมนา ทั้งการจัดประชุมวิชาการประจำปี และการสนับสนุนการจัดเวทีในพื้นที่ปฏิบัติการของภาคีเครือข่าย เพื่อนำไปสู่การกระตุ้นให้เครือข่ายชุมชนนำความรู้ไปจัดการปัญหาในพื้นที่

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การบริหารจัดการศูนย์ฯ เพื่อเป็นศูนย์กลางในการจัดการความรู้และเผยแพร่สู่สาธารณชน ประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ ทางด้านการบริหาร ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานภายใน

สถานที่ติดต่อ ห้อง 518 คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330
โทรศัพท์/โทรสาร 02-218-6299 **e-mail**: thaicgs@gmail.com

สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้ที่ www.facebook.com/gamblingstudy
ติดตามความคืบหน้าของโครงการได้ที่ www.gamblingstudy-th.org
สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

"การศึกษาเรื่องหวยจากมุมมองของผู้เล่น
โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เล่นที่เป็นผู้หญิง
มีความสำคัญที่ต้องทำความเข้าใจใหม่
ไม่มองหญิงผู้เล่นหวยเป็นเพียง 'เหยื่อ'
ของระบบโครงสร้างใหญ่
หากมองในฐานะผู้กระทำและโต้แย้งดิ้นรน
โดยใช้หวยเป็นเครื่องมือสร้างความหมาย
ในการต่อสู้ดิ้นรนให้ครอบครัวอยู่รอด"

ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน
คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
www.gamblingstudy-th.org

ISBN 978-616-551-853-6